

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

RIGORÓZNÍ PRÁCE

duben 2009

Mgr. Tereza Podlipská

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra občanského práva**

**Porovnání právní úpravy rozvodu
v českém a německém právu**

*Czech Legal System of Divorce compared
with the German System*

autor:

Mgr. Tereza Podlipská

konzultant:

Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

Děkuji svému konzultantovi Prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za cenné rady a odborné vedení.

Bradlec, dne 1.4. 2009

Mgr. Tereza Podlipská

OBSAH

1. ÚVOD - ÚČEL PRÁVNÍ ÚPRAVY ROZVODU	1
2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY ROZVODU	2
2.a. Období nerozlučitelnosti manželství	2
České země	2
Německé země	3
2.b. Období 18.století	3
České země	3
Německé země	5
2.c. Období druhé poloviny 19 století	6
České země po pádu Bachova absolutismu a Rakousko- Uherském vyrovnání	6
Německo po sjednocení 1870	6
2.d. Období po 1. světové válce	6
Vznik Československého státu	6
Německo po roce 1920 , období nacistické éry	8
2.e. Období po 2. světové válce	8
Československo	8
Německo, vznik NSR a NDR	11
2.f. Období po demokratických revolucích v Evropě koncem 20. století	15
Vznik samostatné České republiky	15
Sjednocení Německa	15
3.OBECNĚ K ROZVODU MANŽELSTVÍ	16
3.a. Česká republika	16
3.b. Spolková republika Německo	17
4. ŘÍZENÍ O ROZVODU MANŽELSTVÍ	17
4.a. Česká právní úprava řízení o rozvodu manželství	17
4.b. Německá právní úprava řízení o rozvodu manželství	20
5. PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ	23
5.a. Sporný rozvod manželství v České republice : § 24 ZOR	23
5.b. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství v ČR dle § 24a ZOR	24
5.c. Sporný rozvod manželství v Německu	28
5.d. Smluvený rozvod manželství v Německu	29
6. OCHRANA MANŽELA, KTERÝ S ROZVODEM NESOUHLASÍ	30
6.a. Česká právní úprava	30
6.b. Německá právní úprava: Přílišná tvrdost- § 1568 BGB- „Härteklausel“, 2 Varianta	30
7. OCHRANA ZÁJMU NEZLETILÉHO DÍTĚTE	31
7.a. Ochrana zájmů nezletilého dítěte dle české právní úpravy	31
7.b. Ochrana zájmů nezletilého dítěte v německém právu :	
§ 1568 “Härteklausel“ 1.Varianta BGB	32
8. ODLOUČENÉ ŽITÍ MANŽELŮ	32
8.a. Česká republika	32
8.b. Německo	32

9. POMĚRY DÍTĚTE PO ROZVODU JEHO RODIČŮ	35
9.a. Česká právní úprava	35
9.b. Německá právní úprava	43
10. PRÁVNÍ NÁSLEDKY ROZVODU	49
10.1. Osobní status rozvedených rodičů	49
10.2. Příjmení	49
10.3. Výživné rozvedeného manžela	49
10.3. a. Česká republika	49
10.3. b. Německo	52
10.4. Majetek manželů po rozvodu	61
10.4. a. Česká republika	61
10.4. b. Majetkové vypořádání manželů dle německé právní úpravy	67
10.5. Byt a bydlení manželů po rozvodu	75
10.5.a. Česká republika	75
10.5.b. Byt a vybavení domácnosti po rozvodu manželství v Německu	80
10.6. Dědění	81
11. MEDIACE PŘI ROZVODU MANŽELSTVÍ	81
12. SOUDNÍ PŘÍSLUŠNOST, UZNÁVÁNÍ A VÝKON ROZHODNUTÍ O ROZVODU A ZÁLEŽITOSTECH SOUVISEJÍCÍCH V EVROPSKÉ UNII	82
13. ROZVOD MANŽELSTVÍ S MEZINÁRODNÍM PRVKEM	83
13.a. Česká republika	83
13.b. Rozvod s mezinárodním prvkem ve Spolkové republice Německo	84
14. ZÁVĚR	85
15. RESUMÉ	87
RESUMÉ – překlad do německého jazyka	88
16. PŘÍLOHA – STATISTIKA	89
16.a. Česká Republika	89
16.b. Spolková republika Německo	95
17. SEZNAM LITERATURY	99
18. KLÍČOVÁ SLOVA	101

1. ÚVOD - ÚČEL PRÁVNÍ ÚPRAVY ROZVODU

Právní úprava se pokouší představy o tom, co je správné a spravedlivé shrnout do obecně závazných norem, jejichž dodržování je vynutitelné. Je odrazem vývoje společnosti, upravuje společenské vztahy, které se v té které oblasti opakují. Není možné, aby právní úprava vnucovala společnosti modely chování, které pro ní nejsou tradiční, které nejsou v daném případě výsledkem jistého vývoje s ohledem na sociální, přírodní, zeměpisné a další faktory. Právo je schopno dosáhnout svého účelu pouze za použití omezených prostředků, které má k dispozici. Právo je jistou pomyslnou hranicí mezi představou o osobní sféře člověka, do které nemá stát morální právo zasahovat a nutností stanovit jistá pravidla pro zachování fungování společnosti jako celku.

Pokud se týče právní úpravy rozvodu střetávají se zde 2 odlišné postoje a to první, reprezentovaná např. Brucem Halemem v jeho díle *Vztahy rodiny a státu*, která zastává názor, že stát by neměl zasahovat do ukončení manželství, jelikož nezasahuje ani do jeho uzavírání. Tato otázka by se měla nechat na samotných aktérech, kteří se rozhodují, kdy a jak manželství uzavřít či ukončit. Odlišnou teorii pak představuje Nisbet, který tvrdí: „...rodina je skutečnou stavební jednotkou společnosti, nikoli jedinec, je nemyslitelné, aby se jak intelektuální úsilí, tak společenský řád nebo samotné kořeny svobody mohly v kontextu lidské společnosti rozvíjet bez existence silných pokrevních příbuzenských vazeb obdařených funkčním významem i symbolickou autoritou.“

Současná právní úprava rozvodu je mimo jiného i výsledkem zájmu společnosti na zachování úplné rodiny z důvodů ochrany nezletilých dětí. Rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k výchově dětí zdůrazňuje i Úmluva o základních lidských právech a svobodách (čl. 18). Dle této Úmluvy mají děti právo na rodičovskou výchovu a péči ze strany obou rodičů. Mezi časté důsledky rozvodu však patří právě porušování práv dětí. Rodiče v mnoha případech nadřazují svá práva a své zájmy nad právy a zájmy dítěte a to pak kolikrát např. ztrácí kontakt s jedním z rodičů, stává se zbraní pomocí které mezi sebou rodiče bojují, může docházet i k zanedbávání péče o dítě. Nelze ale zájem na zachování úplné rodiny absolutizovat, jelikož v konkrétních jednotlivých případech může být rozvod i v zájmu nezletilých dětí.

S rozvodem je spojeno i mnoho dalších sociologických problémů mimo těch spojených s výchovou dětí. Jedná se např. o negativní důsledky rozvodu pro slabšího účastníka právního vztahu (manželství), o hmotné zabezpečení účastníků atd.

Úlohou právní úpravy rozvodu je umožnit řešení a odstranění manželského konfliktu za pomoci orgánů způsobilých v nich radit a prostředkovat mezi manželi, vytvářet mechanismy brzdící odstředivé tendence a posilující dostředivé tendence ve vztazích mezi manželi a umožňovat rozvod pouze v případech, kdy právní svazek pojící manžele zůstal pouze „prázdnou skořápkou“. Právní úprava rozvodu má za úkol zajišťovat co nejpříjemnější podmínky pro další rozvoj dětí z rozvedeného manželství, pomoci při řešení důsledků rozvodu jako po stránce majetkové, tak i osobní spravedlivým a pokud možno rychlým způsobem.

Narůstající rozvodovost i zvyšující se nestabilita manželství je odrazem vývoje celé společnosti, v poslední době i vlivu západoevropských zemí a změny chápání manželského svazku, kdy vzájemné nároky manželů – partnerů stoupají a ti nepožadují již jen hmotné zabezpečení, ale i porozumění v oblasti intelektuální, citové, sexuální, shodu v otázkách výchovy dětí, v oblasti financí, vedení domácnosti, budování kariéry atd. Popularizuje se tzv. nesezdané soužití, posouvá se věková hranice pro stání se rodičem.

Rozvod ztrácí podobu sociálního stigmatu, s rozvodem je počítáno jako s možnou eventualitou již v době uzavírání manželství – často se uzavírají tzv. „předmanželské smlouvy“, které řeší situaci partnerů právě pro případ budoucího rozvodu.

Důležitým faktorem pro rozvodovost je i změna pojetí postavení žen. Ženy jsou ekonomicky samostatnější, vzdělanější než v minulosti. Dochází k bourání představy o muži – „vůdci smečky“ a objevuje se fenomén soutěže mužů s jejich ženskými protějšky.

„Rozvodovost je sociální jev indikující stabilitu rodiny, ale i přeměny určitých tradičních vzorců chování, morálních kritérií, ekonomických motivací apod.“¹

Pro zajímavost bych v úvodu mé práce ráda citovala PhDr. Tomáše Nováka, který ve svém článku : „Kdy je rozvod opravdu nutný ?“ v časopisu Právo a rodina č. 12/2005 uvádí: „S odstupem 10 let od rozvodu uvádí v různých výzkumech vždy přibližně třetina zkoumaných osob, že by se s nynějšími zkušenostmi nerozváděli a v minulosti dosaženého rozvodu litují. Další třetina zkoumaného vzorku populace zaujímá k rozvodu v anamnéze sice kritický, ale ne tak jednoznačně vyhrocený postoj. Uvádí, že v něčem se po rozvodu jejich situace zlepšila, i když ne ve všem. Nelitují tohoto kroku, ale za nezbytný jej také nepovažují. Teprve zbývající třetina považuje s odstupem času zmíněné ukončení manželství za zcela nutné.“

2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY ROZVODU

2.a. Období nerozlučitelnosti manželství

České země

Manželské právo bylo v Českých zemích po dlouhá staletí doménou katolické církve a kanonického práva. Spočívalo na principech monogamie, svátostného pojetí manželství a jeho nerozlučitelnosti. I procesněprávní otázky patřily do pravomoci církve.

Pravidla manželského práva jsou zakotvena již v Dekretech Břetislavových z roku 1039, dle kterých bylo manželství zcela pod kontrolou církve, ovládáno zásadou monogamie a nerozlučitelnosti. Výjimkou ze zásady nerozlučitelnosti manželství za života obou manželů byl systém tzv. manželských překážek. „Z kanonického práva vycházelo i podřízené postavení ženy v manželství a odráželo se m.j. v tom, že od manželky byla vyžadována naprostá věrnost vůči manželovi a její cizoložství mohlo být stíháno nejen soudem, ale i svémocí manžela. Ten měl v řadě případů právo nevěrnou manželku i zabít. Rozhodování manželských sporů náleželo církevním soudům, tehdy ještě za využití ordálů.“² Jednalo se o soudy katolické, od 15 století mohly soudit také kališnické konsistoře.

Pokusy o změnu pravidel v rodinných a manželských vztazích se vyznačovalo i období husitského hnutí. Protireformace následující po jeho potlačení však byla návratem k tradičnímu křesťanskému pojetí manželství, které bylo takto formulováno i na Tridentském koncilu v letech 1545- 1563.

---

1 Maříková, Petrusek, Vodáková : Demografie (nejen) pro demografy , Sociologické nakladatelství , Praha 1998

2 Veselá, R.:Vývoj rodinného práva do roku 1938, Masarykova univerzita Brno, 1993, str. 4

Německé země

I německé katolické státy byly v manželských věcech ovládnuty kanonickým právem, rozvod pro katolické obyvatelstvo vůbec nepovolovaly (např. : Bavorsko)

V německých protestantských státech byl při závažném provinění odpůrce proti manželským povinnostem kodexem „VŠEOBECNÉ ZEMSKÉ PRÁVO PRUSKÝCH ZEMÍ“ (Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten /ALR) z roku 1794 připuštěn „rozvod sankční povahy“. Rozvodová procedura byla ovšem velice složitá.

Podle tohoto kodexu byl rozvod možný:

- Na podkladě vážného provinění odpůrce
- Z některých objektivních příčin zdravotní povahy (nevléčitelná choroba, nemoc budící odpor a ošklivost, šílenství)
- Pro silný a hluboce zakořeněný odpor
- Na podkladě dohody manželů, bylo-li manželství bezdětné

2.b. Období 18.století

České země

V Českých zemích přinesla opravdové změny do rodinného práva až **vláda Marie Terezie a Josefa II.** Za Josefa II. Došlo v roce **1781** k vydání **tolerančního patentu**, který povolil činnost evangelickým církvím a připustil i sňatky katolíků s evangelíky.

Dne **16.1. 1783** byl vydán **manželský patent Josefa II**, kterým bylo rozhodování manželských sporů převedeno na státní soudy a císař si nadále přiřkl výlučné právo upravovat manželské poměry. Tímto patentem byla tedy po mnoha staletích odebrána pravomoc církvi v oblasti manželského a rodinného práva a dále také došlo k odchylné úpravě manželského práva pro příslušníky různých vyznání.

Mezi katolíky byl připuštěn pouze rozvod od stolu a lože (separatio thori, mensae ac habitationis). Evangelíkům byla povolena i rozluka. V případě manželství katolíka s evangelíkem platil zákaz rozluky i pro evangelickou stranu. Na židovská manželství se patent nevztahoval, pro ně byla vydána pravidla až v roce 1791, přičemž jim byla povolena rozluka dohodou stran.

Nevýhodou manželského patentu byla nepřesná hranice mezi kompetencí církve a státu.

1.11.1786 byl vydán první díl Všeobecného občanského zákoníku. Jeho autorem byl Horden. **V roce 1811** pak došlo k vyhlášení konečné verze **Všeobecného občanského zákoníku** (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch / ABGB) s účinností od 1.1.1812.

ABGB vycházel z kanonického práva, koncipoval manželství jako svazek dvou nerovnoprávných subjektů. Tato nerovnoprávnost se uplatňovala i v úpravě majetkových vztahů mezi manželi. V případě sňatku se obvykle uzavírala tzv. „svatební smlouva“. Tou byla jakákoli smlouva o jmění manželů, o věnu, obvěnění, jítřním daru, společenství statků, o správě a požívání vlastního jmění, dědické posloupnosti, jmění poskytnutém pro případ smrti a o vdovském platu. Pokud nebyla snoubenci uzavřena svatební smlouva, uzavřením manželství se na jejich majetkových vztazích nic nezměnilo. Každý měl nadále svůj vlastní majetek a pouze do něj i po sňatku nabýval. Pokud vznikly pochybnosti, platila vyvratitelná právní domněnka, že to, co bylo za manželství nabyto, nabyl manžel. Manželka také pokud ovšem neprojevila nesouhlas, automaticky svěřovala manželovi do jeho správy své parafernální jmění.

V případě rozvodu či rozluky patřily děti otci. Výjimkou byli jen chlapci do 4 let a dívky do 7 let věku, kteří byli svěřováni matce.

Pro zánik manželství existovaly následující možnosti, které byly ovšem rozdílné podle vyznání manželů:

- Prohlášení manželství za neplatné
- Zrušení manželství rozlukou (rozluka byla rozvodem v dnešním slova smyslu)
Pro katolíky byla rozluka do roku 1919 (do účinnosti tzv. manželské novely Obecného občanského zákoníku zák.č. 320/1919 Sb.) zakázána, přípustný byl jen rozvod od stolu a lože, což znamenalo, že manželé spolu sice nemusejí žít, ale právně k zániku manželství nedošlo. Pro smíšená manželství katolíků s příslušníky jiných církví byla rozluka možná.
Pokud se týče rozluky *židovského manželství*, důvodem mohla být jednak vůle manžela, cizoložství nebo vzájemná dohoda manželů.
Evangelíci mohli být rozloučeni z důvodů cizoložství, odsouzení do žaláře na dobu 5 a více let, zlomyslného opuštění manžela, úkladů o jeho život, zlého nakládání či nepřekonatelného odporu.
- Zrušení manželství smrtí jednoho z manželů nebo jeho prohlášením za mrtvého

Rozhodování rozvodu a rozluky bylo svěřeno státním úřadům.
Rozvod od stolu a lože se dělil na dobrovolný a nedobrovolný.

Dobrovolný rozvod :

O dobrovolném rozvodu manželství rozhodoval soud při splnění následujících podmínek:

- Žádost o rozvod podali oba manželé
- Byly neúspěšně provedeny tři smiřovací pokusy
- Opatrovnický soud schválil úmluvu ohledně výživy nezletilých dětí
- Byla sepsána dohoda o rozdělení jmění manželů
(ve formě notářského zápisu nebo učiněná do soudního protokolu při třetím smiřovacím pokusu)
- Byla sepsána dohoda o výchově nezletilých dětí
(ve formě notářského zápisu nebo učiněná do soudního protokolu při třetím smiřovacím pokusu)
- Byla sepsána dohoda o výživném rozvedené manželky
(ve formě notářského zápisu nebo učiněná do soudního protokolu při třetím smiřovacím pokusu)
Pokud se manželka při rozvodovém řízení vzdala svého práva na výživné., nemohla ho později požadovat ani při zhoršení jejich ekonomických poměrů.

Manželské společenství se obnovovalo ze zákona v okamžiku, pokud spolu manželé začali opět společně žít. Tento faktický stav měl být oběma manželi ohlášen u příslušného soudu, ale nesplněním této ohlašovací povinnosti se nic neměnilo na tom, že faktickou obnovou manželského soužití došlo k zániku právního stavu vzniklého rozvodem.

Nedobrovolný rozvod :

Rozvod proti vůli jednoho z manželů byl možný pouze při splnění zákonem stanovených podmínek - například :

- Cizoložství žalované strany
- Zločin spáchaný žalovanou stranou
- Žalovaná strana zlomyslně opustila stranu žalující
- Žalovaná strana vedla nepořádný život, čímž značná část jmění žalující strany nebo dobré mravy rodiny byly vystaveny nebezpečí
- Ukládala-li žalovaná strana nebezpečně straně žalující o život nebo zdraví

- Nakládala-li žalovaná strana krutě se stranou žalující nebo jí nebezpečně ublížila
- Byla-li žalovaná strana stížena tělesnou trvalou vadou spojenou s nebezpečím nákazy
- Nemohoucnost žalované strany
- Odpírání manželských povinností atd.
- Rozvrat manželství pokud byl hluboký a pokud ho převážně nezavinila žalující strana
- Rozlukové důvody

Soud zkoumal zavinění. Výrok o vině byl součástí rozsudku a v případě, že by soud shledal zavinění pouze na straně žalující, manželství by nerozvedl. Otázka viny byla důležitá i pro stanovení výživného pro manželku. Pokud totiž byla vina na obou stranách, soud manželce zpravidla právo na výživné nepřizna. I možnost žalovat na zrušení či trvání svatebních smluv byla závislá na výroku o vině. Žalovat mohl kterýkoliv z manželů v případě, kdy ani jeden z nich vinen na rozvodu nebyl, nebo naopak, pokud byli vinni oba. Jinak mohl žalovat pouze nevinný manžel. Při zrušení svatebních smluv oba manželé vrátili to, co dle svatebních smluv obdrželi bez ohledu na změnu hodnoty věci za uplynulé období.

ABGB neupravoval zcela přesně hranice mezi kompetencí církve a státu, a tak mezi nimi docházelo, především v případě uzavírání manželství, k neustálým střetům.

Některá nejednoznačná ustanovení vyložila Rakouská vláda v **Dekretech dvorní kanceláře z let 1814 a 1835**, které byly zároveň ústupkem církvi. Jimi byla zavedena nová manželská překážka, tzv. překážka katolicismu, která znamenala, že po rozluce smíšeného manželství, směla evangelická strana znovu uzavřít manželství, kdežto katolická nikoliv. Rozloučený katolík byl svým manželstvím vázán tak dlouho, dokud byl jeho bývalý evangelický manžel naživu.

V roce **1819** byl vydán **Císařský patent o řízení ve věcech manželských**, který určoval soudům co se týče procesní stránky přesná pravidla.

Neustálé spory mezi církví a státem nadále pokračovaly a po několikaletém vyjednávání byl **18.8.1855 podepsán s Vatikánem konkordát**, který přenášel příslušnost všech manželských věcí před církevní fórum. Státu byla přiznána úprava pouze občanských účinků sňatku. „Pro katolíky tak konkordát vlastně znamenal návrat ke kanonickému právu manželskému v jeho původní středověké podobě.“³

Císařský patent č.185 z 8.10.1857 dokonce zrušil platnost manželského práva občanského zákoníku pro katolíky. Povolování rozvodů od stolu a lože bylo v kompetenci církevních soudů samozřejmě také. O manželstvích smíšených mohl rozhodovat výhradně jen katolický církevní soud. Pokud při uzavření manželství byla alespoň jedna strana katolická, manželství bylo pro obě strany nerozlučitelné.

Německé země

Po VFBR v letech 1789- 1794 v těch německých zemích, které byly pod Napoleonovým vlivem – např. Porýní a Bádensko - byl rozvod možný i na základě dohody manželů. Nebyl ale možný z důvodů objektivních příčin.

³ Veselá, R.: Vývoj rodinného práva do roku 1938, Masarykova univerzita Brno, 1993, str. 9

2.c. Období druhé poloviny 19 století

České země po pádu Bachova absolutismu a Rakousko-Uherském vyrovnání

V prosinci 1867 byly odhlasovány články o základních občanských právech, které zaručovaly náboženskou rovnoprávnost.

25.5. 1868 nabyly platnosti **zákon č.47 ř.z.**, který obnovoval platnost manželského práva Občanského zákoníku pro katolíky a zákon č.49 ř.z., který upravoval postavení dětí ze smíšených manželství.

V roce 1870 vypověděl konkordát pro jeho porušování rakouským státem sám papež.

V průběhu 1. světové války byla provedena částečná revize občanského zákoníku. Z oblasti manželského a rodinného práva se ovšem dotýkala pouze vzájemných vztahů rodičů a dětí.

Německo po sjednocení 1870

Od 1. ledna 1900 vstoupil v platnost „**OBČANSKÝ ZÁKONÍK**“ z roku 1896 (Bürgerliches Gesetzbuch / BGB). Podle tohoto kodexu nebyl dovolen rozvod dohodou manželů. Rozvod měl sankční povahu.

Absolutními důvody rozvodu dle §§1565-1567 BGB byly:

- Cizoložství odpůrce
- Úklady proti životu navrhovatele
- Zlomyslné opuštění navrhovatele odpůrcem

Relativními důvody rozvodu byly dle §1568:

- Hrubé porušení jiných povinností, vyplívajících z manželství
- Nečestné nebo tak závadné chování odpůrce, které narušilo vztahy do té míry, že pokračování manželství se stalo nemožným

Objektivním důvodem rozvodu byla dle §1569 duševní choroba jednoho z manželů, pokud trvala alespoň tři roky a dosáhla takového stupně, že duchovní svazek mezi manžely ustal a zmizela veškerá naděje na jeho obnovení

2.d. Období po 1. světové válce

Vznik Československého státu

Zákon č.11/1918 Sb.z. a n. převzal pro oblast rodinného práva normy rakouské a uherské. Tento právní dualismus trval po celou dobu první republiky.

Dne 22.5. 1919 byl odhlasován **zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., tzv. „rozlukový zákon“**

Tento zákon jednotně formuloval důvody pro dosažení rozluky manželství, která byla tímto zákonem povolena (Tyto důvody ovšem neplatily pro Slovensko) a dále mimo jiného zavedl vedle civilního i fakultativní církevní sňatek.

Rozluku manželství bylo možno žalovat na základě následujících důvodů uvedených v § 13 zákona 320 / 1919 Sb. :

Na základě provinění žalované strany:

- a) dopustil-li se druhý manžel cizoložství;
- b) byl-li právoplatně odsouzen do žaláře nejméně na tři léta, nebo na dobu kratší, avšak pro trestný čin vyšlý z pohnutek, nebo spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze;

- c) opustil-li svého manžela zlomyslně a nevrátil-li se na soudní vyzvání do šesti měsíců. Nebyl-li jeho pobyt znám, bylo soudní vyzvání učiněno veřejně;
- d) ukládal-li druhý manžel o manželův život nebo zdraví;
- e) nakládal-li jím vícekrát zle, ubližoval-li mu těžce, nebo ho opětovně na cti urážel;
- f) vedl-li zhýralý život;

Bez ohledu na zavinění :

- g) pro trvale nebo periodicky probíhající duševní chorobu, která trvala tři léta; pro těžkou duševní degeneraci vrozenou nebo získanou, čítaje v ní těžkou hysterii, pijáctví nebo navyklé nadužívání nervových jedů, jež trvá dva roky; pro padoucí nemoc, trvající aspoň rok s nejméně šesti záchvaty v roce nebo s přidruženou duševní poruchou;
- h) nastal-li tak hluboký rozvrat manželský, že na manželích nelze spravedlivě požadovat, aby setrvali v manželském společenství. Rozluku nelze vyslovit k žalobě manžela, který je rozvratem převážně vinen;

Z důvodů , které bylo třeba uplatnit oběma manželi:

- i) pro nepřekonatelný odpor. Žalobě bylo možné vyhovět jen tehdy, připojil-li se k žádosti za rozluku třebas i dodatečně také druhý manžel. V tomto případě nebylo třeba však rozluky ihned povolovat, nýbrž bylo možné napřed uznat rozvod od stolu a lože a to třebas i vícekrát.

Žalobní právo se promlčovalo v případech § 13 a) d) do jednoho roku ode dne, kdy se manžel dověděl o cizoložném nebo úkladném činu druhého manžela ; v případě § 13 b) do jednoho roku ode dne, kdy se dověděl o jeho odsouzení;

V případech § 13 a) d) se žalobní právo promlčovalo, uplynulo-li ode dne spáchaného činu pět let ;

Žalobní právo zanikalo odpuštěním. Provinil-li se však vinný manžel znovu, nebo dověděl-li se manžel, který odpustil, o jiné skutečnosti před odpuštěním nastalé a k návrhu na rozluku opravňující, mohl se k odůvodnění rozluky dovolávat i skutečností odpuštěných..

Bylo-li manželství soudně rozvedeno, mohl každý manžel, nechtěl-li žalovat o rozluku z jiného důvodu v § 13 uvedeného, žádat o rozluku pro nepřekonatelný odpor. Tuto žádost bylo možné podat teprve, když uplynul od provedení soudního rozvodu alespoň rok a manželé neobnovili manželské společenství.

Šlo-li o manželství rozvedené před vydáním tohoto zákona , bylo možné podat žádost o rozluku, když uplynulo od provedení soudního rozvodu šest měsíců, a manželé neobnovili manželské společenství.

Šlo-li o manželství rozvedené před působností tohoto zákona , stačilo, když soud nabyt přesvědčení, že nejde o čin nerozvážný. Uplynuly-li od provedení soudního rozvodu 3 roky, nebylo třeba k rozluce souhlasu druhého manžela a nebylo třeba zjišťovat ani nepřekonatelný odpor ani rozvážnost činu .

Souhlas se žádostí o rozluku se předpokládal, když manžel, proti němuž žádost o rozluku směřovala, se k soudu nedostavil; na tento následek bylo třeba upozornit v obsílce, která se tomuto manželu doručovala do vlastních rukou zároveň se stejnopisem žádosti. Právo soudu použít donucovacích prostředků tímto dotčeno nebylo.

Byl-li soudem právoplatně vysloven rozvod a to z některého důvodu uvedeného v § 13 zákona č.320/ 1919 Sb., mohl každý manžel žádat o rozluku manželství na podkladě již provedení sporu o rozvod. Došel-li soud na základě konaných šetření k přesvědčení, že by skutečnosti , které vyšly najevo ve sporu o rozvod ,byly už tehdy odůvodnily výrok o rozluce, kdyby o něj bylo bývalo žalováno, vyslovil rozluku manželství usnesením, do něhož převzal výrok o vině z rozsudku, vydaného ve sporu o rozvod téhož manželství. Rozluku nebylo možné vyslovit, jestliže stav uvedený v § 13 g) pomínil.

Ujednání stran a soudní rozhodnutí vyplývající z řízení o rozvod manželství zůstávala i po vyslovení rozluce manželství v platnosti, pokud se strany nedohodly jinak. Z

důležitých důvodů mohl kterýkoli z rozloučených manželů žádat nové uspořádání majetkových poměrů .

Příslušným rozhodnout o žádostech o rozluku byl sborový soud první stolice. Předcházel-li tuto žádost rozvod, byl místně příslušným sborový soud, jenž rozhodoval v prvé stolici ve sporu o rozvod. V ostatních případech byl místně příslušný sborový soud, v jehož obvodu měl svůj obvyklý pobyt manžel, proti kterému žádost o rozluku směřovala. Neměl-li tento manžel svůj obvyklý pobyt v Protektorátu Čechy a Morava, byl příslušný ten sborový soud, v jehož obvodu měl svůj obvyklý pobyt žadatel.

Nebylo-li možné určit místní příslušnost podle předchozích ustanovení, byl příslušný krajský soud civilní v Praze.

V řízení o žádostech o rozluku mohl soud, shledal-li pro to závažnou potřebu, nařídít i ústní jednání neveřejné; toto ústní jednání se mohlo konat, uznal-li to soud za nezbytně nutné, před celým senátem.

Manželé, jejichž manželství bylo rozloučeno soudním výrokem mohli uzavřít nový sňatek teprve, když rozhodnutí o rozluce nabylo právní moci.

Po roce 1920 se počet rozluk pohyboval okolo 4.500 případů ročně v Čechách a 500 případů ročně na Slovensku. Počet rozluk postupně stoupal a v roce 1946 u nás již přesáhl 12.000 případů ročně.

Na území České republiky byly Obecným občanským zákoníkem a jeho zmíněnou novelou zák.č. 320/ 1919 Sb. rozvod od stolu a lože a rozluka upraveny až do 1.1. 1950, kdy nabyl účinnosti zákon o právu rodinném (ZPR).

Německo po roce 1920 , období nacistické éry

Objevily se snahy prosadit přípuštění rozvodu i na základě rozluky, ale nedošlo k tomu. Původní právní úprava byla nahrazena až v roce 1938 , kdy nabylo platnosti „MANŽELSKÝ ZÁKON“ (Gesetz zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschliessung und der Ehescheidung Im Lande Österreich und im übrigen Reichsgebiet, Nr. 224/1938 RGBl. , tzv : „**EHEGESETZ**“ / EheG)

Tento zákon platil i pro anektované Rakousko. Obsahoval řadu diskriminačních ustanovení, vycházel z tzv. Norimberských zákonů. Rozvod upravoval v §§ 46-61. Důvodem rozvodu dle tohoto zákona bylo i odepření mít potomstvo a neplodnost.

Po porážce Německa byl nahrazen manželským zákonem spojenecké kontrolní rady z roku 1946.

2.e. Období po 2. světové válce

Československo

1. ledna 1950 nabylo účinnosti **zákon č. 265/ 1949 Sb. o právu rodinném (dále jen ZPR)** ze dne 7.12. 1949 . ZPR upravuje rozvod v Hlavě první- „Manželství“- v části třetí – „Rozvod“ - §§ 30- 34.

ZPR přinesl, co se týká majetku manželů, institut tzv. „ zákonného majetkového společenství“. Předmětem tohoto společenství byl majetek získaný za trvání manželství alespoň jedním z manželů, s výjimkou věcí , které jeden manžel získal děděním nebo darem a věcí sloužících jednomu z manželů k osobní potřebě či výkonu povolání.

ZPR nahradil pojem pro zrušení manželství „rozluka“ , pojmem „rozvod manželství“ a dále bylo upuštěno od další úpravy rozvodu od stolu a lože.

Pokud se týče rozvodových důvodů, neplatí nadále jejich taxativní vymezení, ale právním důvodem pro uznání rozvodu manželství se stává rozvrat manželství a to kvalifikovaný: „hluboký a trvalý , projevující se navenek, tj. objektivně“. Rozvrat jako

jediný důvod rozvodu byl do naší právní úpravy zaveden pod vlivem sovětského zákonného opatření z 8.7. 1944.

Velký význam byl přikládán vině na rozvratu manželství : (§ 31 ZPR: (1) V rozhodnutí, jímž se manželství rozvádí, buď také vysloveno, zdali manželé - nebo který z nich - jsou rozvodem vinni. (2) Od výroku o vině buď upuštěno, požádají-li o to oba manželé.)

Vina se vyslovovala ve výroku rozsudku o rozvodu. Pokud jeden z manželů zavinil rozvat manželství výlučně , nemohlo dojít k odsouhlasení rozvodu manželství soudem, pokud k tomu nedal druhý manžel své svolení a takové manželství bylo tedy, bez souhlasu „nevinného“ manžela , nerozlučitelné. Nevinný manžel měl právo „veta“. „Jde o projev zásady nemo auiatur turpitudinem suam allegens“⁴ Na vině bylo závislé i přiznání výživného pro dobu po rozvodu. (§ 34 ZPR: (1) Pokud rozvedený manžel, který není rozvodem vinen, není sám s to uspokojit své osobní potřeby, může žádat na druhém manželu, třebas také nevinném, aby mu na jejich uspokojení poskytoval úhradu podle svých výdělečných a majetkových možností. (2) Jsou-li rozvodem vinni manželé oba, může soud uvedenou úhradu přiznat i manželu vinnému.)

Dne 1.1. 1956 nabylo účinnosti **Zákonné opatření č. 61/ 1955 Sb.** Toto opatření oslabilo výše zmíněné právo veta nevinného manžela. § 30 ZPR byl novelizován a manželství bylo možné rozvést i bez souhlasu nevinného manžela, na návrh manžela vinného, pokud manželé spolu již dlouhou dobu nežili a povolení rozvodu vyžadoval závažný společenský zájem. K takovým případům mělo docházet pouze výjimečně. Soudní praxe se ustálila , pokud se týče požadované doby odloučení na 3 letech. Úprava původně absolutního práva veta nevinného manžela vycházela z potřeby řešit poválečnou situaci, kdy pod vlivem války a vln přesídlování po roce 1945 a 1948 nastala situace, kdy právně existovala manželství, která již fakticky manželstvím dávno nebyla. Dokonce manželé často žili oba s novým partnerem.

Další možnou překážkou rozvodu manželství byly zájmy nezletilých dětí.(§ 30 odst. 3 ZPR : Mají- li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo- li by to v rozporu se zájmy těchto dětí.)

Rozvod bylo možné provést pouze před soudem.

K dalším změnám došlo **Zákonem o rodině č. 94/1963 Sb. (dále jen ZOR)** ze 4. 12. 1963. Tento zákon nabyt účinnosti 1.4. 1964 a upravoval rozvod v Části první – „Manželství“ –Hlava pátá –„Rozvod“ - §§ 23- 29.

Co se týče majetkových vztahů mezi manželi, byla jejich úprava přenesena z rodinněprávního předpisu do Občanského zákoníku. Bylo zavedeno namísto zákonného majetkového společenství tzv. “bezpodílové spoluvlastnictví manželů“ (BSM). Ustanovení o BSM byla novelizována zákonem č. 131/1982 Sb.; zákonem č. 105/1990 Sb. ; zákonem č.509/1991 Sb. a zákonem č.91/1998 Sb., který nahradil BSM tzv.“Společným jměním manželů“.

ZOR podstatně zjednodušil předpoklady pro rozvod zejména tím, že již nadále neupravoval vinu a tím zaniklo právo veta nevinného manžela úplně. Mimo ochrany nevinného manžela byla oslabena i ochrana nezletilého dítěte. Dle § 24 věta druhá ZOR měl soud při svém rozhodování o tom, zda jsou splněny předpoklady manželství, jen „přihlédnout“ k zájmům nezletilého dítěte. Manželství bylo možné rozvést i v případě, že rozvod byl v rozporu se zájmy nezletilých dětí. Rozpor se zájmy nezletilých dětí nebyl tedy zvláštní podmínkou rozvodu. Výchovná funkce manželství byla považována za společenský účel manželství.

V oblasti úpravy výživného manžela po rozvodu v ZOR k žádným podstatným změnám nedošlo.

Co se týče procesní úpravy rozvodu, bylo zavedeno povinné smírčí řízení, které bylo předpokladem pro zahájení rozvodového řízení. Novelou OSŘ z roku 1973 bylo toto

4 Radvanová S., Zuklínová M. : Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva, C.H. Beck, Praha 1999, str. 60

smírčí řízení opět zrušeno s ohledem na fakt, že se v praxi stalo pouze formální záležitostí a tak fakticky zcela ztratilo svůj smysl.

V této době bylo manželství postaveno na nejvyšší úroveň možného společenství muže a ženy s ohledem nejen na jeho vnitřní poslání jako rodiny, ale také na jeho funkci v rámci celé socialistické společnosti: „Rodina je společenskou ustanovizňou, ktorá pre svoje dôležité poslanie a celospoločenskú prospešnosť funkcií, ktoré plní, stojí pod ochranou štátu. A keďže základom rodiny je manželstvo, ktorého vznik, práva a povinnosti, ako aj zánik upravuje zákon, je práve rodina založená manželstvom najlepšie schopná plniť svoje spoločenské poslanie, lebo ho plní pod ochranou a za účinnej pomoci celej spoločnosti a štátu.“⁵ Prevence rozvodu manželství byla spatřována ve funkci státních orgánů, společenských organizací i samotných občanů při upevňování manželství a rodiny. ZOR již ale neuvádí prostředky, pomocí kterých se tak má konat. Zákon vychází z předpokladu, že v každém konkrétním případě je třeba volit konkrétní vhodný postup. Účinnost tohoto ustanovení byla oslabena nejen jeho neurčitostí, ale i faktem, že se jedná o normu imperfektní, jejíž dodržování nelze vynucovat. (§ 23 ZOR: (1) Státní orgány ve spolupráci se společenskými organizacemi a všemi občany jsou povinny napomáhat upevňování manželství a rodiny, zejména tím, že předcházejí příčinám, které by mohly vést k narušení pevnosti a trvalosti vztahů v manželství a v rodině. (2) Lehkomyslný poměr k manželství je v rozporu se zájmem společnosti. Proto lze ke zrušení manželství rozvodem přistoupit jen ve společensky odůvodněných případech.)

Byl to právě soud, kdo byl oprávněn posoudit, zda vztahy mezi manželi jsou tak vážně rozvráceny, že manželství nemůže plnit svůj společenský účel. Soud byl povinen při úvaze o splnění podmínek k rozvodu brát v úvahu i celkový postoj manželů k manželství. Z těchto důvodů např. nemohlo být důvodem pro rozvod neuvážené uzavření manželství. (§ 24 ZOR: Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jsou-li vztahy mezi manžely tak vážně rozvráceny, že manželství nemůže plnit svůj společenský účel. Při rozhodování o rozvodu musí soud přihlídnout zejména k zájmům nezletilých dětí.) Manželé na rozvod manželství právní nárok neměli. Zákon stanovil, že soud „může“ manželství za splnění určitých podmínek rozvést, nikoli, že ho opravdu rozvede.

Vážný rozvrat byl dle tehdejší judikatury charakterizován svou intenzitou (hloubkou) a trváním: „Intenzita rozvratu vztahů mezi manželi byla odvislá od toho, do jaké míry se neshody manželů týkaly podstatných stránek manželského soužití, tj. jakým způsobem a v jakém rozsahu manželé porušovali pravidla, jež vyplývala z čl. I a IV základních zásad a z ustanovení § 18- 21 ZOR“⁶ „Trvalost rozvratu mezi manželi nezáležela jen na tom, jak dlouhá doba uplynula od vzniku rozvratu do podání návrhu na rozvod manželství, nýbrž i na povaze příčin rozvratu a míře jejich následků.“⁷

Závěr o vážnosti rozvratu manželství byl tedy odůvodněn tehdy, jestliže se rozvrat vztahů mezi manželi jevil jako neodčinitelný, nenapravitelný, vzhledem k výsledku dialektického zhodnocení intenzity (hloubky) a trvalosti rozvratu. „Pomíjivý a krátký nesoulad nemohl být důvodem pro skončení manželství.- Zrušení manželství rozvodem bylo dále vázáno na zjištění příčinné souvislosti mezi vážným rozvratem vztahů mezi manželi a nemožností plnění společenského účelu manželství.“⁸

„Společenský účel manželství byl spatřován v biologické, výchovné a hospodářské funkci manželství.“⁹

Dle § 25 ZOR byl soud povinen zjistit příčiny, které vedly k vážnému rozvrácení manželství a svá zjištění uvést v odůvodnění rozhodnutí. Je třeba od sebe oddělovat

5 Planková, O.:Rozvod manželstva v československom práve, Osveta Bratislava 1964, str. 7 a n.

6 Rozbor a zhodnocení soudního rozhodování o rozvodu manželství, projednávaného a schváleného usnesením pléna Nejvyššího soudu z 30.5. 1966 in Nejvyšší soud v občanském soudním řízení a řízení před státním notářstvím, I.SEVT, Praha 1974, str. 372- 373

7 tamtéž

8 tamtéž

9 Eliáš J. a spol., zákon o rodině, komentář, vydání první, Státní tiskárna, 1970, str. 94.

pojem příčiny rozvratu a viny na rozvratu. Příčiny mohly být i objektivního charakteru (např. neplodnost) Soud byl povinen příčiny rozvratu, a to jak objektivního, tak i subjektivního charakteru nejen konstatovat, ale také je dále hodnotit. Tato povinnost byla významná po stránce právní (důsledky např. pro případnou vyživovací povinnost k ekonomicky nesoběstačnému manželovi), ale nezanedbatelná také i po stránce psychologické (morální satisfakce pro nevinného manžela).

Povinnost soudu uvedená v § 25 ZOR vyplývá i z ustanovení §157 odst. 3 o.s.ř. dle kterého soud v zájmu výchovného působení rozsudku dbá o to, aby odůvodnění rozsudku bylo přesvědčivé a zabývalo se i příčinami sporu.

Je ovšem nutné uvést, že zjišťování příčin rozvratu se v případech, kdy např. na rozvodu manželství měli zájem oba manželé (zjevně se např. i chystali vzdát práva na odvolání proti rozsudku) stalo nechtěným faktorem.

Do popředí byla stavěna zejména funkce rodiny, rodičovství, výchova v uvědomělého občana a podobné idey v rámci socialistického společenství. (§26 odst.3. ZOR: Soud při rozhodování o právech a povinnostech rodičů nebo při schvalování jejich dohody vždy přihlédně k tomu, aby byly zajištěny nejpříznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte v uvědomělého občana.)

Novela zákona o rodině **zákonem č. 132/ 1982 Sb.** se, pokud se týče právní úpravy rozvodu, dotkla pouze ustanovení o výživném rozvedeného manžela (§§ 92, 93 ZOR)

Německo, vznik NSR a NDR

Z 20.2.1946 pochází zákon spojenecké kontrolní rady “MANŽELSKÝ ZÁKON” (**Ehegesetz Nr. 16/1946** KRABl) Tímto zákonem byl zákon z roku 1938 oproštěn od nacistických rasistických ustanovení. Ustanovoval tři druhy rozvodu, a sice:

- *Sankční rozvod* jehož důvody byly:

- § 42 - cizoložství
- § 43 – jiná vážná manželská provinění

Jedinými omezeními v případě sankčního rozvodu byly případy prominutí nebo prekluze.

- *Rozvod z nezaviněných příčin dle §§ 44-46* pro rozkladné chování, způsobené duševní poruchou či chorobou, vážnou nemocí, nebo nemocí budící odpor.

Pro dosažení rozvodu zde ovšem platila určitá omezení. Návrh na rozvod manželství bylo možné odmítnout, byl-li neopodstatněný mravně a měl-li by zvláště vážné důsledky pro odpůrce.

- A konečně *rozvod dle § 48*, kdy bylo možné manželství rozvést, bylo-li nenapravitelně rozvráceno, aniž by byl odpůrce shledán vinným, jestliže účastníci spolu po 3 roky nevedli společnou domácnost. Byl-li ale navrhovatel vinen rozvrácením manželství, mohl se odpůrce proti rozvodu bránit a nesouhlas nevinného nebo méně vinného manžela mohl být překonán jen ve výjimečných případech. Tento nesouhlas se dal překonat jen pokud bylo zřejmé, že odpůrce se nejevil vázán k manželství nebo nebyl hotov pokračovat v manželském soužití.

Období po vzniku NSR a NDR

Zatímco Německá spolková republika kontinuálně navázala na poválečný vývoj a Zákon o rodině č. 16 / 1946 z 20. 2. 1946 platil ve znění novel nadále, v Německé demokratické republice došlo k přechodu k socialistickému právu.

NSR (Německá spolková republika)

Ústava Spolkové republiky z 23.5. 1949 (BGBl 1 „**Grundgesetz**“) ve svém článku 3, odstavec 2 zakotvuje : „ Muži a ženy jsou rovnoprávní.“ Jelikož toto ustanovení vyžadovalo ke svému uskutečnění v praxi obsáhlou zákonodárnou činnost, stanovil čl. 117 odstavec 1. této Ústavy, že do 31.3. 1953 ještě zůstává v platnosti dřívější, rovnoprávnosti odporující ustanovení.

18.6. 1957 byl přijat zákon o rovnoprávnosti mezi muži a ženami (BGBl 60 „**Gleichberechtigungsgesetz**“), který princip rovnoprávnosti a jeho uskutečňování upravoval v celém jeho rozsahu. Tento zákon vstoupil v platnost 1.7. 1958 a přinesl s sebou rozsáhlé změny rodinného práva. (Např. úprava společného majetku manželů)

Co se týče rozvodu manželství, jisté novinky přinesl např. zákon č. 1221 BGBl z 11.8. 1961. Zásadní změny do rodinněprávní úpravy přinesla až sedmdesátá léta. První zákon o reformě manželského a rodinného práva z 14.6. 1976 (BGBl 1421) nově upravil rozvod manželství. Došlo k odstranění principu zavinění, nově došlo k regulaci vyrovnání nároků na zaopatření, změny se dotkly i procesních otázek – zavedení rodinných soudů, koncentrace řízení.

Mnohé z těchto nových zákonů byly Spolkovým ústavním soudem prohlášeny za protiústavní a zrušeny. Hmotně právní úpravu rozvodu značně poznamenal i zákon o změně předpisů o výživném, řízení a jiných z 20.2. 1986 (BGBl 301) . Problematika rozvodu manželství není tedy komplexně upravena v jednom zákonu. Důležitá pravidla nalezneme mimo Zákonu o rodině (Ehegesetz) a Občanském zákoníku (BGB) např. i v Uvozovacím zákonu k BGB (Einführungsgesetz zum BGB), v Hausratsverordnung, a dalších zákonech.

NDR (Německá demokratická republika)

Právní úprava rodinných vztahů NDR vycházela ze zásad, které byly pojaty v čl. 30-33 nové ústavy z roku 1949.

Právní problematika uzavírání manželství a jeho rozvodu byla uceleně upravena v „Nařízení o uzavírání a zrušení manželství“ z 24.11.1955 („**Eheverordnung**“, / EheVO) „Hlavní princip spočíval v uskutečnění Marxova učení o tom, že má být rozvedeno jen takové manželství, které je již fakticky mrtvým vztahem.“¹⁰

Pokud se jedná o procesně právní úpravu, její reforma byla provedena již 21.12.1948 v nařízení přenášejícím funkční příslušnost v rodinněprávních věcech na úřední soudy. (**Verordnung betreffend die Übertragung von familienrechtlichen Streitigkeiten in die Zuständigkeit der Amtsgerichte**)

¹⁰ Haderka, J.F.:Rozvod v současném světě – Díl první, Praha 1986, str. 51

Ke dni 20.12. 1965 se datuje „Rodinný zákoník NDR“ č.1 /1966 GBl
(**Familiengesetzbuch der DDR / FGB**)

Socialistickou reformu dokončilo přijetí nového „Civilního soudního řádu“ (ZPO) z 19.6.1975 č. 29/1975 VBl (Gesetz über das gerichtliche Verfahren in **Zivilprozessordnung**)

Z tohoto dne také pochází nový „Občanský zákoník“ NDR č.27/1975 (**Zivilgesetzbuch der DDR/ZGB**) . Tento se ale problematiky rodinného práva týká pouze okrajově, jelikož toto je upraveno v FGB.

Dle FGB bylo manželství možné rozvést pouze tehdy, jestliže soud zjistil, že jsou dány takové závažné důvody, z nichž vyplývá, že toto manželství ztratilo smysl pro manžele, pro děti a tím také pro společnost. Navrhoval-li některý z manželů rozvod, musel soud provést pečlivé zhodnocení průběhu manželství. Při tom bylo třeba zvláště bedlivě zkoumat, zda rozvod není v rozporu se zájmy nezletilých dětí a zda by rozvod pro některého z manželů neznamenal neúnosnou tvrdost.

Rozvod manželství byl možný pouze rozhodnutím soudu. Panoval objektivní princip rozvrácení manželství. Dle judikatury Nejvyššího soudu NDR ztratilo manželství smysl pro děti, pokud nebyl dán uspokojivý předpoklad pro zdárnou společnou výchovu dětí a přes veškeré možné úsilí nebylo možné tento poruchový stav napravit. Co se týče pojmu neúnosné tvrdosti, bylo třeba zvážit jak materiální, tak i nemateriální faktory. (Obdoba dnešní „Härteklausel“ v německém právu)

ZPO upravoval rozvodové řízení v § 48- 51 , soudní příslušnost v § 24 , žalobu na rozvod v § 13.

Dle § 48 ZPO se v rozvodových věcech provádělo smířčí jednání, soud s manžely musel projednat jak jejich konflikt a jeho příčiny, tak i okolnosti, které je spojují a také možné důsledky rozvodu jak pro ně, tak i pro výchovu a rozvoj dětí. Soud s manžely probral i jak lze vzniklý konflikt překonat a dosáhnout usmíření. V případě usmíření předseda senátu řízení zastavil. Závazky, které manželé vzali na sebe, se zaprotokolovaly. Podle výsledku smířčího jednání se buď nařídilo jeho opakování, přerušeno řízení nebo připravilo sporné řízení. Opakování smířčího jednání bylo možné v případě, že existovala naděje na brzké usmíření manželů.

Dle § 49 ZPO mohlo být rozvodové řízení přerušeno jednou, nejvýše na jeden rok, pokud byla opodstatněná vyhlídka na překonání konfliktu a na usmíření manželů. Usnesení o přerušeno obsahovalo doporučení manželům, jak mají nadále utvářet manželský svazek. Ve vhodných případech byl udělen návod k podpoře manželů kolektivům pracujících, společenským organizacím nebo státním orgánům. Na návrh některého z manželů soud nařídil pokračování v řízení , pokud jeho přerušeno ztratilo na základě nových okolností své opodstatnění. Po uplynutí lhůty k přerušeno se v dalším řízení pokračovalo pouze na návrh. Pokud nebyl podán do jednoho měsíce od uplynutí této lhůty , nebo pokud manželé sdělili, že se usmířili, předseda senátu řízení zastavil.

Dle § 50 ZPO se od smířčího jednání mohlo upustit v případě, že :

- oba manželé navrhovali rozvod a z manželství nebyly nezletilé děti
- manželé již několik let žili odloučeně
- bylo upuštěno od osobní přítomnosti jednoho z manželů jelikož s ohledem na velkou ztrátu času, vysoké náklady , nebo jiné důležité důvody by byla zvláště ztížena a jeho účast byla postradatelná
- manžel nebydlel na zemi NDR
- manžel byl zbaven svéprávnosti nebo na neurčito umístěn v zařízení pro psychicky nemocné osoby.

Dle § 51 ZPO se sporné jednání nemělo provést dříve, než za tři dny a ne déle než za jeden měsíc po smířčím jednání. Mohlo být provedeno i přímo po smířčím jednání, pokud

z tohoto vyplynulo, že není žádná možnost na zachování manželství, oba manželé se rozvodu domáhali a byly dány veškeré důkazní prostředky potřebné pro zjištění skutkového stavu. Sporné jednání končilo buď zpětvzetím žaloby (§ 30 ZPO), přerušením řízení (§ 49 ZPO) nebo rozsudkem.

U rozvodového soudu byla nutná (až na výjimky § 32 ZPO) osobní přítomnost účastníků, kterou nemohla nahradit ani přítomnost právních zástupců.

Dohody účastníků o dalších předmětech řízení podléhaly schválení soudem. Rozvod na podkladě dohody manželů právo NDR neznalo.

Dle § 13 ZPO se s řízením o rozvodu povinně spojovala :

- řízení o výchovu a výživu nezletilých dětí
- řízení o výživném bývalého manžela na dobu po rozvodu v případě, že byl podán návrh

dále se s ním mohla spojit:

- řízení o rozdělení společného majetku
- řízení o vyrovnacím nároku druhého manžela
- řízení o popření otcovství k dítěti narozenému za manželství

Následky rozvodu:

1. Práva a povinnosti rodičů k nezletilému dítěti v období po rozvodu

Rozhodnutí o právech a povinnostech rodičů k nezletilému dítěti se prováděla ve spojení s rozvodovým řízením.

V rozvodovém rozsudku soud rozhodl i o tom, na kterého z rodičů bude po rozvodu přenesena rodičovská výchova, o veškerých rodičovských právech a povinnostech, o výživném dítěte a o ostatních poměrech dítěte.

Co se týče výživného dítěte, byly stanoveny tabulkové sazby, zakotvené ve směrnici Nejvyššího soudu NDR.

Styk rodiče s dítětem byl upraven § 27 FGB. Primárně mělo dojít k dohodě mezi rodiči. Pokud se tak nestalo, přecházela pravomoc na Orgán péče o děti (Organ der Jugendhilfe) v jehož pravomoci bylo i nařizovat opatření dle § 50 FGB k realizaci styku a dále zakazování styku, který by narušoval výchovu dítěte nebo jeho rozvoj. O styku se nerozhodovalo před soudem. Ten měl pouze vést rodiče k mimosoudní dohodě.

2. Příjmení rozvedeného manžela

Dle § 28 FGB zůstávalo příjmení zachováno. Kterýkoliv z manželů měl ale právo sdělit matričnímu úřadu, že přijímá své původní příjmení.

3. Výživné rozvedeného manžela

Dle § 29 FGB pokud rozvedený manžel nebyl schopný vlastní výživy, byl mu druhý manžel, po dobu nejdéle dvou let, povinen platit přiměřené výživné, pokud to bylo dle okolností případu opodstatněné. S ohledem na okolnosti, pokud bylo zřejmé, že si manžel nezajistí vlastní výživu, bylo možné stanovit druhému manželovi povinnost platit výživné bez časového omezení, pokud to pro něj bylo únosné. Návrh na výživné bylo možné podat jen během rozvodového řízení. Žalobou se dalo výživného domáhat do dvou let po právní moci rozvodu, pokud důvody pro její uplatnění se staly seznatelnými až po skončení rozvodového řízení. Pokud oprávněný porušil hrubě své manželské povinnosti, bylo možné mu nárok na výživné zkrátit, nebo vůbec nepřiznat.

Další podrobnosti týkající se výživného rozvedeného manžela regulovala ustanovení §§ 30-33 FGB.

4. Společný byt manželů v době po rozvodu

Rozhodování soudu se řídilo ustanovením § 34 FGB. Rozhodovalo se na návrh buď přímo v rámci rozvodového řízení, nebo samostatně. V úvahu se braly i příčiny, které vedly k rozvratu manželství.

5. Rozdělení společného majetku v době po rozvodu

Dle § 39 FGB se majetek a společné vlastnictví manželů rozdělovalo při ukončení manželství na stejné díly. Nedohodli-li se manželé, rozhodoval soud s ohledem na životní poměry manželů. Soud mohl s ohledem na okolnosti určit i nestejně díly nebo dokonce jednomu manželovi přiznat veškeré vlastnictví a majetek. (S vyrovnáním pro druhého manžela.) Pokud do jednoho roku od rozvodu manželství nebyl podán návrh na rozdělení majetku, nebo nebyla mezi manželi uzavřena dohoda, stal se po uplynutí této doby každý účastník výlučným vlastníkem movitých věcí ze společného vlastnictví a majetku, které byly v jeho držbě. Řízení o vypořádání majetku bylo možné spojit s rozvodovým řízením.

6. Vyrovnací nárok rozvedeného manžela

Dle § 40 FGB jestliže jeden z manželů podstatně přispěl k zvětšení nebo udržení majetku druhého manžela, mohl mu soud po ukončení manželství, kromě jeho podílu na společném vlastnictví a majetku, přiznat i podíl na majetku druhého manžela. Tento podíl mohl činit až jednu polovinu z manželova majetku. Tento nárok se promlčoval uplynutím jednoho roku od ukončení manželství a nebylo možné jej převést na jinou osobu. Nárok nepřecházel děděním (Výjimka: jestliže manžel, který měl vyrovnací nárok, zemřel a zanechal děti, které nebyly zákonnými dědici druhého manžela, mohl jim soud tento nárok nebo jeho část, s ohledem na okolnosti, přiznat.)

2.f. Období po demokratických revolucích v Evropě koncem 20. století

Vznik samostatné České republiky

Ústavním zákonem č.542/ 1992 Sb zanikla ČSFR a vznikly 2 samostatné státy : Česká republika a Slovenská republika. Česká republika ústavním zákonem **č.4 / 1993 Sb.** (článek 1) recipovala mimo jiné i bývalé federální předpisy rodinného práva, z kterých se tak staly předpisy české. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. tedy platí ve znění novel dodnes.

Nejrozsáhlejší změny přinesla jeho novela zákonem **č.91/ 1998 Sb.** (dále jen novela):

- uzákoněn rozvod po vzájemné dohodě manželů
- zavedena „tvrdozní klauzule“ na ochranu manžela bránícího se rozvodu
- posílena ochrana nezletilého dítěte při rozvodu rodičů
- namísto BSM zakotveno „Společné jmění manželů“
- v oblasti úpravy výživného zlepšení postavení nezletilých dětí

Sjednocení Německa

Smlouvou mezi Německou spolkovou republikou a Německou demokratickou republikou z 31.8. 1990 došlo ke sjednocení a vytvoření Spolkové republiky Německo s účinností od 3.10. 1990. (Zákon k Smlouvě o sjednocení – BGBl. 1990 II, 885)

Rodinný zákoník DDR (FGB) z 20.12. 1965 byl již v průběhu roku 1990 reformován demokraticky zvolenou Poslaneckou Sněmovnou („Lidovou“ – Volkskammer). Jednalo se o tzv. 1. Zákon měnící rodinné právo z 20.7. 1990 jehož zřejmým cílem bylo zachovat ještě alespoň po přechodnou dobu samostatné rodinné právo pro „Přistupující země“ (=DDR) Zákon vstoupil v platnost 1.10. 1990. Tohoto cílu ovšem dosaženo nebylo (bylo pouze na 2 dny) s ohledem na fakt, že od 3. 10. 1990 nabyla účinnosti ustanovení Smlouvy o sjednocení . Od této doby bylo dle článku 3 Smlouvy o sjednocení v „Nových spolkových zemích“ (=DDR) uplatňováno Spolkové rodinné právo. (t.j. právo bývalé NSR) . Co se ovšem týče rodinných vztahů založených již před 3.10. 1990, bylo třeba z této zásady učinit četné výjimky s ohledem na zachování ochrany důvěry v zákonodárství. Tyto výjimky se v zásadě nacházejí v příloze I , kapitola III , oblast B Smlouvy o sjednocení. Byly posléze zakotveny i do článku 234 EGBGB. Jedná se např. o nárok na výživné rozvedeného manžela, který se nadále řídí právem DDR, pokud bylo manželství rozvedeno před 3. 10. 1990 (čl. 234 §5 EGBGB)

OBECNĚ K ROZVODU MANŽELSTVÍ

3.a. Česká republika

Hmotněprávní aspekty rozvodu manželství v ČR upravuje zákon o rodině, §§ 24 a následující. Procesní otázky upravuje z.č. 99/ 1963 Sb., v platném znění. (dále jen OSŘ) Řízení o rozvod manželství se koná na návrh některého z manželů. Jedná se o ryze osobní právo manžela a jde o sporné řízení, a to i v případě tzv. nesporného rozvodu dle § 24a zákona o rodině, tedy i za situace, kdy druhý manžel s návrhem na rozvod manželství souhlasí.¹¹

Právním důvodem rozvodu v českém právu je **rozvrat manželství**. V tomto případě došlo k zásadní změně výkladu po novele. Před novelou z roku 1998 hovořil zákon o rozvratu vztahu mezi manžely.

Jedná se o rozvrat kvalifikovaný: hluboký a trvalý, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. „Rozvrat manželství jako takový je jevem společenským. Jeho základem je rozvrat osobních vzájemných vztahů manželů - psychických, sexuálních , ale též materiálních (vedení společné domácnosti), zejména pak soužití ve společné domácnosti, společné rozhodování o záležitostech manželství a rodiny apod.“¹²

Jde o objektivní důvod: rozvrat se projevuje navenek, je objektivně seznatelný a prokazatelný.

Dle dřívější úpravy soud měl zkoumat, zda manželství v důsledku rozvratu plní či neplní svůj „společenský účel“ . Prvotní byl zájem společnosti na zachování manželství. Po novele se koncentruje pozornost na vztahy mezi manžely a zdůrazňuje se nemožnost obnovení manželského soužití. Rozvod se ze společenské záležitosti stává soukromou otázkou rozvádějících se manželů.

Kvalifikovanost rozvratu je dána jeho délkou a intenzitou, a také skutečností, že v důsledku tohoto rozvratu spolu manželé nežijí (nejde o pouhou neexistenci společného bydliště). Společné žití manželů je otázka osobního, tedy i intimního, a majetkového společenství.

¹¹ Hrušáková,M. a kol.: Zákon o rodině- komentář, C.H. Beck 1998 (1. vydání), str. 61

(V komentáři Beckovy edice str. 61 je uváděno sporné označení - navrhovatel, odpůrce. Jde-li o sporné řízení označujeme strany jako žalobce a žalovaný.)

¹² Radvanová, S.; Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, C.H. Beck Praha,1999, str. 62

3.b. Spolková republika Německo

Od roku 1977 je rozvodové právo i v Německu postaveno na principu **rozvrácení manželství**. To znamená, že návrh na rozvod je odůvodněný pokud je dokázáno, že manželství je rozvráceno a to bez ohledu na zavinění jednotlivých manželů na tomto rozvrácení. (Bez ohledu na zavinění jsou obecně upraveny i následky rozvodu).

Rozvrácení manželství je jediným zákonem uznaným důvodem rozvodu manželství (§1565 I 1 BGB). Zda je manželství rozvráceno musí soud zkoumat z úřední povinnosti. (§ 616 odst. 1 ZPO)

Dle § 1565 I 2 BGB je manželství rozvráceno, pokud společenství manželů nadále netrvá a ani nemůže být očekáváno, že jej manželé obnoví .

Je třeba rozlišovat společenství manželů jako duševní svazek těchto dvou osob a společnou domácnost manželů, kde se jedná pouze o společné bydlení.

Konstatovat rozvrat manželství nebo jeho neexistenci je úkolem soudu. Ten musí analyzovat situaci mezi manžely a vytvořit i prognózu ohledně možné obnovitelnosti svazku. „Je třeba rozvrat manželství posuzovat dle subjektivních představ manželů o rozvratu svazku a o případné nemožnosti jeho dalšího trvání a ne dle objektivního stavu v domácnosti.“¹³

Dle § 1566 I BGB platí nevyvratitelná domněnka rozvratu manželství pokud manželé již jeden rok žijí odloučeně a oba navrhují rozvod nebo odpůrce s návrhem na rozvod souhlasí.

Dle § 1566 II BGB platí nevyvratitelná domněnka rozvratu manželství pokud manželé již tři roky žijí odloučeně.

§ 1565 I 2, § 1566 I, 1566 II BGB představují tři možné skutkové podstaty rozvratu manželství . Druhé dvě možnosti slouží proti vnikání do intimní sféry manželů a jejich funkce spočívá v tom, že pokud je návrh na rozvod jimi zdůvodněn, neprovádí se dále zjišťování rozvrácenosti manželství dle § 1565 I 2 BGB.

Tomuto principu ale neodporuje skutečnost, že oběma manžely podaný návrh na rozvod lze opřít o § 1565 I 2 BGB i přesto, že jsou splněny předpoklady § 1566 I BGB.

4. ŘÍZENÍ O ROZVODU MANŽELSTVÍ

4.a. Česká právní úprava řízení o rozvodu manželství

Manželství může být rozvedeno pouze nezávislým a objektivním orgánem, kterým je soud. Příslušnost soudu je dána § 88 písm. a) OSŘ, tedy příslušný je soud, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště v České republice, pokud v obvodu tohoto soudu bydlí ke dni podání návrhu alespoň jeden z manželů. Není-li takový soud, pak je příslušný obecný soud odpůrce a pokud tento by nebyl, pak obecný soud navrhovatele. V první instanci rozhoduje okresní soud , v případě podání odvolání pak soud krajský.

Rozvodové řízení jsou v případě, že se z manželství narodily děti, které do okamžiku zahájení řízení o rozvod nenabýly zletilosti, dvě samostatná řízení. (řízení před opatrovnickým soudem a vlastní rozvodové řízení) Soud často spojí řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem v období před rozvodem a po rozvodu v jedno řízení.

Vzhledem k tomu, že manželství nelze rozvést, pokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které soud vydá v řízení dle § 176 občanského soudního řádu (§ 25 ZOR), je třeba, aby v případě manželství s nezletilými

¹³ Schwab, D.: Familienrecht, C.H. Beck München 2001 (11 vydání), str. 142

děti, byl podán i návrh na úpravu poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Návrh může být teoreticky podán pouze jeden, s tím, že obsahuje jak návrh na rozvod manželství, tak i na úpravu poměrů k nezletilým dětem. V zásadě je ale vyžadováno podání dvou samostatných návrhů. Nabízejí se dvě možnosti. Buď podat nejprve návrh opatrovnickému soudu a poté, co bude řízení pravomocně skončeno, žalobu o rozvod manželství, nebo podat oba návrhy současně. V druhém případě bude probíhat opatrovnické řízení a rozvodové bude čekat do doby pravomocného skončení prvního řízení.

Pokud se týče **opatrovnického řízení**, návrh se podává ve trojím vyhotovení k soudu, v jehož obvodu je bydliště dítěte (§ 88 písm.c) o.s.ř.). Určení místní příslušnosti soudu je problematické v situaci, kdy se jeden z rodičů i s dětmi odstěhoval ze společné domácnosti mimo obvod, do které společná domácnost spadala.

„V takovém případě hovoří občanský soudní řád o tom, že místně příslušným je soud podle bydliště dítěte založeného dohodou rodičů nebo rozhodnutím soudu, což občas způsobuje vyslovování místní nepříslušnosti a postupování věci z jednoho soudu na druhý. Z důvodu rychlosti a hospodárnosti lze proto doporučit tuto otázku raději v návrhu jednoznačně vyřešit a výběr soudu patřičně odůvodnit.“¹⁴

Řízení je osvobozeno od placení soudních poplatků. Účastníci hradí pouze případné náklady na znalce nebo svědečné. Nezletilé děti jsou v řízení pro případ kolize mezi rodiči zastoupeny orgánem sociálně-právní ochrany dětí. K rozhodnutí si soud, resp. samosoudce, obvykle opatřuje zprávy orgánu sociálně-právní ochrany dětí, v případě potřeby nechává provést i místní šetření v rodině, dále si opatřuje zprávy o výtčích účastníků a sociálních dávkách, které jsou rodině poskytovány. Pokud jsou – v lepším případě – rodiče schopni se na výchově a výživě dětí dohodnout, soud často vychází z jejich souhlasných výpovědí a neprovádí podrobnější dokazování. V takovém případě schválí dohodu rodičů, pokud ta neodporuje zájmům nezletilých dětí, přičemž se obvykle řídí doporučením orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pokud se rodiče nejsou schopni dohodnout, musí soud rozhodnout autoritativně, komu z rodičů svěří dítě do výchovy a jak vysoké bude výživné. Při rozhodování postupuje soud v souladu s níže uvedenými ustanoveními § 26 ZOR.

Dle § 26 odst. 4 ZOR je soud povinen zjistit stanovisko nezletilého dítěte. Vzhledem k tomu, že zákon nestanoví, jakým způsobem soud má názor dítěte zjišťovat, dochází k rozdílným řešením v rámci soudní soustavy ČR, kdy některé soudy přistupují např. k výslechu dětí starších 12 let a jiné soudy si názor dítěte nechávají zjistit orgánem sociálně – právní ochrany dětí, který soudu podá písemnou zprávu. S ohledem na složitost a závažnost soudního rozhodnutí se soud může obrátit na znalce, který prostřednictvím znaleckého posudku soudu doporučí, komu mají být děti svěřeny. Nutno ovšem podotknout, že z posledních průzkumů vyplynulo, že ve více jak 80% takových případů bývají děti svěřeny do péče matek.

Proti rozsudku opatrovnického soudu je možno podat odvolání do 15 dne ode dne doručení písemného vyhotovení rozsudku. “O odvolání rozhoduje nadřízený krajský či městský soud, který ovšem nemá zákonem stanovenou žádnou lhůtu k rozhodnutí. Ve věcech nezletilých dětí by sice soudy všech stupňů měly rozhodovat co nejdříve, obvykle však jednání odvolacího soudu očekávat nejdříve za dva měsíce.“¹⁵

Pokud by některý z účastníků podal odvolání pouze do výroku o stanovení výše výživného nebo způsobu splácení dlužného výživného, nabude samostatný výrok o svěřeni dětí pro dobu po rozvodu právní moci a v takovém případě další odvolací řízení nebrání tomu, aby rozvodový soud zahájil řízení o rozvod manželství.

Pokud některý z rodičů trvá na úpravě styku s dítětem, které mu nebylo svěřeno do péče, soud vede o všech návrzích týkajících se dětí společné řízení, kdy o jednotlivých

14 Článek : Stručný průvodce opatrovnickým a rozvodovým řízením JUDr. Daniela Kovářová ,Časopis právo a rodina 3/ 2005

15 Článek : Stručný průvodce opatrovnickým a rozvodovým řízením JUDr. Daniela Kovářová ,Časopis právo a rodina 3/ 2005

návrzích rozhodne samostatnými výroky, Pokud nebude úprava styku s dítětem rodiči či jinou osobou vyžadována, soud sám z vlastní iniciativy toto řízení nepovede. Účastníky řízení o styku mohou být i jiné osoby než rodiče, pokud vyžadují styk s dětmi.

Rozvodové řízení nařídí soud, pokud manželé nemají společné nezletilé děti nebo pokud již rozhodnutí opatrovnického soudu nabylo právní moci.

Manželství může být rozvedeno pouze nezávislým a objektivním orgánem, kterým je soud. Příslušnost soudu je dána § 88 písm. a) OSŘ, tedy příslušný je soud, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště v České republice, pokud v obvodu tohoto soudu bydlí ke dni podání návrhu alespoň jeden z manželů. Není-li takový soud, pak je příslušný obecný soud odpůrce a pokud tento by nebyl, pak obecný soud navrhovatele. V první instanci rozhoduje okresní soud, v případě podání odvolání pak soud krajský.

Obecně je řízení o rozvod manželství upraveno v ustanoveních OSŘ o tzv. sporném řízení. „Rozvodové řízení však musí obecně respektovat skutečnost, že se jedná o řešení osobních vztahů, z čehož vyplývají některé výjimky odlišující rozvodové řízení od jiných sporných řízení. Procesní úprava rozvodu může totiž i poměrně liberální hmotně právní úpravu výrazně ztížit (např. stanovením lhůt, které musí uplynout mezi jednáními, možnostmi či povinnostmi soudu přerušovat řízení, samostatným smírčím řízením apod.).“¹⁶ Soud provádí dokazování výsledkem účastníků, listinami (oddací a rodné listy), v případě potřeby pak výsledkem svědků, znaleckými posudky atd.

Rozvodové řízení lze zahájit jen na návrh, který musí splňovat následující náležitosti:

- označení účastníků (manželů) – jméno, příjmení, datum narození, bydliště a povolání
- uvedení podstatných skutečností – datum a místo uzavření manželství, označení orgánu, před kterým bylo uzavřeno manželství, děti, které se z manželství narodily, vylíčení průběhu a příčin rozvratu manželství, uvedení současných poměrů mezi manželi
- žalobní petit, ve kterém musí být uvedeno, že žalobce žádá, aby soud dané manželství rozvedl.

Podání musí být podepsáno a datováno a je třeba předložit je ve dvou stejnopisech s přílohami tak, aby jeden zůstal u soudu a druhý byl doručen žalovanému manželovi. K žalobě je nutné připojit oddací list. Žalobce je povinen zaplatit soudní poplatek ve výši 1000 Kč (položka 2, písmeno c) přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb. o soudních poplatcích, v platném znění). Tento poplatek je splatný dnem podání návrhu na rozvod manželství. Bylo-li řízení o rozvod manželství zastaveno nebo byl-li vzat návrh na zahájení řízení zpět nejpozději před vydáním rozhodnutí soudem prvního stupně, vrátí soud z účtu soudu zaplacený poplatek v plné výši. Byl-li návrh na zahájení řízení o rozvod manželství vzat zpět po vydání rozhodnutí soudu, které nenabylo právní moci, aniž bylo podáno odvolání, vrátí soud z účtu soudu polovinu poplatku. Je možné podat žádost o osvobození od soudních poplatků. Osvobození je podmíněno výjimečnými okolnostmi a fakt, že poplatníkovi jeho situace poplatek zaplatit neumožňuje. O osvobození rozhoduje soud usnesením.

Další náklady mohou vzniknout v případě, že si manželé zvolí právního zástupce. Odměna advokáta se stanoví smluvně nebo mimosmluvně, na základě advokátního tarifu. (Vyhláška MS číslo 177/1996 Sb., v platném znění) Podle ustanovení § 144 Občanského soudního řádu účastníci nemají právo na náhradu nákladů řízení o rozvod manželství. Každý z manželů si zpravidla hradí náklady soudního řízení sám. Soud však může přiznat výjimečně náhradu nákladů řízení či jejich části jen jedné ze stran. Jedná se o soudní poplatek a náklady právního zastupování dle vyhlášky č. 484/2000 Sb., v platném znění. Děje se tak v případě, kdy to odůvodňují poměry účastníků nebo okolnosti případu. S ohledem na to, že při rozvodu dle § 24a Zákona o rodině se nezjišťují příčiny rozvratu manželství, toto ustanovení se při tomto způsobu rozvodu nepoužije.

¹⁶ Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině - komentář, C.H. Beck 1998 (1. vydání), str.61

Účastníky řízení jsou pouze oba manželé. Dle §100 občanského soudního řádu vede soud manžele v řízení o rozvod manželství k odstranění příčin rozvratu a usiluje o jejich smíření. Před jednáním by se měl soud pokusit o usmíření manželů. V praxi se soud u rozvodu dle § 24a Zákona o rodině omezí pouze na konstatování, že není zájem o usmíření. Pokud o smír některý z účastníků neprojeví zájem, soud účastníky vyslechne, zejména k průběhu manželství a příčinám rozvratu.

Soud může manželství rozvést jen v tom případě, že je tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Nesouhlasí-li žalovaná strana s rozvodem, je třeba provést dokazování, které zjistí, zda jsou zákonné podmínky pro rozvod skutečně splněny. Dochází k výslechu svědků, čtení listin, atd. Ve výjimečných případech soud manželství nerozvede, jsou-li splněny podmínky ustanovení § 24b ZOR.

K řízení o rozvod je obecně třeba se dostavit, popřípadě poslat soudu písemnou žádost o odročení, pokud se v nařízeném termínu některý z manželů dostavit nemůže. (Např. ze zdravotních důvodů.) V takovém případě je třeba důvod, pro který se nelze jednání zúčastnit, doložit. (Např. potvrzením o pracovní neschopnosti atd.) Pokud se nedostaví oba účastníci bez předchozí omluvy k jednání anebo jestliže to alespoň jeden z účastníků navrhne a druhý se nedostaví bez předchozí omluvy k jednání, soud řízení o rozvodu manželství vždy přeruší. Jestliže je řízení přerušeno, pokračuje v něm soud na návrh po uplynutí tří měsíců, kdy tuto lhůtu není možné zkrátit. V případě rozvodu dle § 24a Zákona o rodině je velká část soudů ochotna manželství rozvést, i když se účastníci k jednání nedostaví vůbec, pouze se písemně omluví za předpokladu, že jsou splněny všechny podmínky pro rozvod dle § 24a Zákona o rodině. Soud v takovém případě vynese rozsudek v nepřítomnosti všech účastníků, popřípadě pouze v přítomnosti právního zástupce některé ze stran resp. zástupců obou stran.

Jediným přípustným opravným prostředkem proti rozhodnutí soudu ve věci v řízení o rozvodu manželství je odvolání. V případě, že byl soudem pravomocně vysloven rozvod manželství, není možná obnova řízení, nepřipouští se ani dovolání či prominutí zmeškání lhůty pro podání odvolání.

4.b. Německá právní úprava řízení o rozvodu manželství

Stávající úprava rozvodového řízení

Rozvodové řízení se řídí ustanoveními ZPO pro manželské záležitosti (§ 606 a násled.), speciálně pak pro věci rozvodu (§ 622 a násled.).

Řízení o rozvod manželství se zahajuje na návrh, který musí být podán advokátem manžela-navrhovatele. Soud písemně vyzve navrhovatele k zaplacení soudních výloh, pokud nebylo navrhovatelem požádáno o osvobození od placení soudních výloh a toto osvobození schváleno. Návrh na rozvod manželství pak soud zašle druhému manželovi, kterému určí lhůtu, aby se k návrhu vyjádřil. Oběma manželům zašle soud k vyplnění formuláře, kde je třeba vyplnit údaje o důchodovém zaopatření- čísla účtů, pojišťovací instituci, atd. a zaslat je soudu zpět. Na základě zde uvedených údajů se provádí při každém řízení o rozvod manželství automaticky vyrovnání nároků na důchodové zaopatření. Neděje se tak pouze v případě, že bylo manžely vyrovnání nároků předem a za splnění zákonných podmínek pro případ rozvodu vyloučeno. Má-li soud k dispozici veškeré potřebné informace, stanoví termín jednání. Zpravidla je vyžadována přítomnost obou manželů při jednání. V rámci rozvodového řízení není nutné řešit rodičovskou péči o nezletilé děti a styk s nimi. Bylo-li ale řešení rodičovské péče či styku s dětmi navrženo, je soud povinen je vyřešit ještě před rozhodnutím o rozvodu. V případě sporu ohledně rodičovské péče o nezletilé děti či styku s dětmi je nutná při jednání přítomnost zástupce z Úřadu pro mladistvé (Jugendamt). Jsou-li nezletilé děti již školou povinné, je možné, aby soud vyslechl i jejich názor. Děje se tak za nepřítomnosti rodičů, přičemž

soud s výsledky tohoto výslechu účastníky řízení následně seznámí. V závěru jednání může každý manžel učinit další návrhy (ohledně výživného, majetkového vyrovnání, bydlení) Soud není povinen shora uvedené záležitosti v rámci rozvodového řízení řešit z vlastní iniciativy. Dokud se ale manželé o všech podaných návrzích nedohodnou nebo o nich není rozhodnuto, není možné rozhodnout o rozvodu manželství. K vyřčení rozhodnutí o rozvodu je třeba přítomnosti obou manželů. Je zde dána možnost vzdát se práva na odvolání proti rozhodnutí , čímž odpadne nutnost běhu odvolací lhůty, která je , na rozdíl od naší 15ti denní , měsíční.

Příslušné pro řízení o rozvodu manželství jsou „rodinné soudy“ (zvláštní oddělení obvodního soudu). Zde rozhoduje jediný soudce . Pro odvolání proti rozsudku rodinného soudu je příslušný Vrchní soud s grémiem složeným ze tří soudců. Dle § 606 ZPO je pro řízení o rozvodu manželství nebo pro rozhodování o rodinných záležitostech místně příslušný rodinný soud, v jehož obvodu mají manželé jejich společné bydliště. Není-li takového bydliště v tuzemsku, je místně příslušný rodinný soud, v jehož obvodu má bydliště jeden z manželů spolu se společnými nezletilými dětmi. Pokud nelze určit místně příslušný soud uvedeným způsobem , pak je místně příslušným rodinný soud, v jehož obvodu měli manželé svoje poslední společné bydliště, pokud jeden z manželů má v obvodu tohoto soudu bydliště doposud. Pokud takového soudu není, pak je místně příslušným rodinný soud v jehož obvodu má bydliště žalovaný, nebo, není –li ani takového rodinného soudu v tuzemsku, pak rodinný soud, v jehož obvodu má bydliště žalobce. V případě, že by řízení bylo zahájeno na návrhy manželů u více soudů, je místně příslušný ten rodinný soud, který splňuje shora uvedené podmínky místní příslušnosti a zároveň u něj bylo řízení zahájeno dříve (tj. návrh na rozvod byl podán dříve). Pokud byla řízení zahájena ve stejný den, je k rozhodnutí o místní příslušnosti třeba postupovat dle § 36 ZPO (rozhodne nadřízený soud). Pokud nebylo možné určit místně příslušný soud dle výše uvedených pravidel, pak je místně příslušným rodinný soud při okresním soudu Schöneberg v Berlíně.

Dle § 78 ZPO je třeba, aby návrh na rozvod manželství byl podán advokátem . Přítomnost advokáta je nutná i při jednání o rozvod manželství. Z toho vyplývá, že alespoň jeden z manželů- tj. navrhovatel být zastoupen advokátem musí. Pro případné právní zastoupení druhého manžela –tj. odpůrce platí ustanovení § 625 ZPO: Nežvolí – li si odpůrce v řízení o rozvod manželství právního zástupce , pak mu ho soud, před kterým řízení probíhá , přidělí z úřední povinnosti k ochraně jeho práv při řízení u soudu první instance ohledně návrhu na rozvod a návrhu o rodičovské péči dle § 1671 odst. 1 BGB , pokud se takové opatření dle volné úvahy soudu jeví být pro ochranu práv odpůrce nezbytným. Před tím , než bude odpůrci právní zástupce přidělen, musí být odpůrce před soudem slyšen a upozorněn na skutečnost, že rodinné záležitosti dle § 621 ZPO budou projednávány a rozhodnuty zároveň s rozvodem.

V rozvodovém řízení panuje omezený vyšetřovací princip: Soud může zohlednit jen ty skutečnosti, které nebyly vysloveny manžely pouze v případě, že jejich existence směřuje k zachování manželství (§ 613, 616 I +II, 617 ZPO).

V rámci rozvodového řízení může soud, v případě nutnosti, dočasně upravit vztahy jak mezi manžely navzájem , tak i mezi manžely a jejich společnými dětmi (§ 620-620g ZPO).

Dle § 623 ZPO je- li třeba rozhodnout o rodinných záležitostech dle § 621 ZPO (záležitosti spojené s rozvodem) nebo jeden z manželů navrhl, aby se o nich rozhodlo, jedná se o nich a je třeba o nich rozhodnout zároveň s rozhodováním o rozvodu manželství. Je –li účastníkem řízení o takových rodinných záležitostech třetí osoba, rozhodne se o takové záležitosti v samostatném řízení. Na návrh lze v určitých případech o takové věci rozhodnout v samostatném řízení i za jiných okolností. Pro provedení vyrovnání nároků na zaopatření za dobu trvání manželství se nevyžaduje podání návrhu. Za rodinné záležitosti související s rozvodem se považují i zároveň vedená řízení o přenesení rodičovské péče nebo její části z důvodů ohrožení zájmů dítěte na jednoho z rodičů , opatrovníka či pěstouna. I v tomto případě může soud rozhodnout , že se o

takové záležitosti rozhodne odděleně od řízení o rozvodu. Řízení o věcech souvisejících s rozvodem musí být zahájeno nejpozději do ústního jednání řízení o rozvod manželství u soudu první instance. Toto platí přiměřeně i pro rozvod, kdy byl případ vrácen zpět k rozhodnutí soudu první instance nebo byl takový případ tomuto soudu postoupen.

Dle § 624 ZPO zahrnuje plná moc pro řízení o rozvod manželství i mandát pro věci s rozvodem související. Pokud bylo rozhodnuto o osvobození od soudních poplatků pro řízení o rozvodu, platí tak i pro věci s rozvodem související, pokud nebyly z osvobození výslovně vyňaty. Na řízení o rozvodu se přiměřeně použijí předpisy o řízení před zemským soudem, není-li stanoveno jinak. Návrhy, listiny či jejich kopie se na řízení zúčastněným třetím osobám sdělují či zasílají pouze pokud se týkají jejich osoby. Toto platí přiměřeně i pro zasílání rozhodnutí osobám, které jsou oprávněny k podání opravného prostředku proti takovému rozhodnutí.

Dle § 626 ZPO je-li vzat návrh na rozvod manželství zpět, pak toto zpětvzetí platí i pro rodinné záležitosti rozhodované zároveň s rozvodem, pokud se nejedná o přenesení rodičovské péče nebo její části z důvodů ohrožení zájmů dítěte na jednoho z rodičů, opatrovníka či pěstouna. V tomto případě se v této věci pokračuje v samostatném řízení. Pro náklady soudního řízení v případě zpětvzetí návrhu na rozvod platí ustanovení § 269 ZPO. Soud může o těchto nákladech rozhodnout i jinak, jeví-li se mu rozhodnutí dle tohoto ustanovení s ohledem na okolnosti případu nespravedlivým.

Dle § 627 ZPO zamýšlí-li se soud svým rozhodnutím odchýlit od návrhu rodiče o rodičovské péči dle § 1671 odst. 1 BGB, se kterým druhý rodič souhlasí, pak o něm rozhodně předběžně. Pro rozhodnutí o rozvodu a ostatních záležitostech v souvislosti s rozvodem platí, že o nich bude rozhodnuto až po právní moci tohoto předběžného rozhodnutí o rodičovské péči.

§ 628 ZPO stanoví podmínky, za kterých lze rozhodnout o rozvodu manželství dříve, než je rozhodnuto o záležitostech s rozvodem souvisejících. Jedná se např. o situaci, kdy v záležitosti související s rozvodem manželství před rozvodem manželství nelze rozhodnout, kdy řízení v záležitosti související s rozvodem je přerušeno z důvodů sporu probíhajícího u jiného soudu nebo rozhodnutí v záležitosti související s rozvodem by způsobilo takové průtahy v řízení o rozvodu, že by takové prodloužení řízení o rozvod i s ohledem na důležitost této záležitosti související s rozvodem představovalo nepřijatelnou tvrdost apod.

Dojde-li soud k rozhodnutí o rozvodu manželství a o záležitostech spojených s rozvodem, rozhoduje dle § 629 ZPO jednotným rozsudkem společně o obojím. Zamítne-li soud návrh na rozvod, považují se záležitosti související s rozvodem za bezpředmětné, pokud se nejedná o přenesení rodičovské péče nebo její části z důvodů ohrožení zájmů dítěte na jednoho z rodičů, opatrovníka či pěstouna. V tomto případě pokračuje řízení o této rodičovské péči v samostatném řízení. Pokud se týče ostatních záležitostí souvisejících s rozvodem, právo na návrh jedné ze stran pokračovat v řešení takové záležitosti v samostatném řízení zůstává nedotčeno.

Dle §§ 629a a následujících ZPO je upravena možnost použití opravných prostředků a jejich následky.

Rozhodnutí o záležitostech spojených s rozvodem nebudou dle § 629 d ZPO účinná, dokud nenabude rozhodnutí o rozvodu právní moci.

§ 630 ZPO stanoví podmínky pro tzv. “smluvený rozvod”, kdy platí:

Pro řízení o rozvodu dle § 1565 ve spojení s § 1566 odst. 1. BGB musí návrh na rozvod manželů obsahovat i následující údaje:

1. sdělení, že druhý manžel s rozvodem souhlasí nebo by ho sám navrhoval stejným způsobem.
2. buď souhlasná prohlášení manželů, že návrhy na přenesení rodičovské péče nebo její části na jednoho z rodičů a na úpravu styku rodičů s dětmi nebudou podány, jelikož se manželé na podobě rodičovské péče a styku s dětmi dohodli nebo, pokud je třeba soudní úpravy, příslušné návrhy a současně souhlas druhého manžela s jejich obsahem.

3. dohodu manželů o úpravě vyživovací povinnosti k dětem , zákonné vyživovací povinnosti vůči manželovi, práv k bytu a domácnosti manželů.

Souhlas se “smluveným” rozvodem manželství může být odvolán do konce ústního jednání , na které navazuje rozsudek . Souhlas a jeho odvolání může být uděleno do protokolu úřadovny soudu nebo do protokolu při ústním jednání soudu.

Soud návrhu na “smluvený “ rozvod vyhoví až poté , kdy manželé doloží vykonatelnost ujednání uvedených v odst. 1, číslo 3 tohoto ustanovení

Připravované změny v procesním právu

Dle schváleného návrhu novely procesního práva Spolkové rady z 18. 9. 2008 má dojít zhruba na podzim roku 2009 (zpráva hovoří o září 2009 , aby měly spolkové země dostatek času na přípravu a provedení těchto změn) k přijetí nového procesního řádu, kterým dojde k zásadnímu zjednodušení rozvodů a rodinných sporů, pro které bude nadále příslušný velký rozvodový soud, který se v průběhu roku 2009 má zřídit. Má dojít k podstatnému rozšíření pravomoci rodinného soudnictví, kdy se budou před rodinným soudem rozhodovat veškeré spory související s manželstvím a rodinou (např. majetkové vyrovnání mezi manželi v souvislosti s rozvodem) , které dříve patřily do pravomoci okresních a zemských soudů. Zrušeny budou i opatrovnické soudy a před rodinným soudem se bude rozhodovat i o poručenství , opatrovnictví nezletilých apod. Pro záležitosti, které nepřejdou z kompetence opatrovnického soudu do kompetence soudu rodinného bude zřízen zvláštní tzv. „pečovatelský soud“.

V rámci změn procesního práva má dojít i k posílení práv nezletilých v rámci rozvodu rodičů, kdy bude nezletilému povinně přidělen procesní právní zástupce, který bude dbát na ochranu jeho práv. Mimo právního zástupce nezletilého bude soud moci povolat i osobu (mediátora) , která bude nápomocna při řešení problémů ve vzájemných vztazích mezi rodiči a nezletilým. Z dalších změn je třeba zmínit i povinnost uvést v návrhu na rozvod manželství , kde z manželství jsou nezletilé děti, i zda a jak se rodiče dohodli o rodičovské péči a styku s nezletilými dětmi . Doposud nebylo řešení rodičovské péče o nezletilé děti a styku s nezletilými dětmi , až na výjimky, povinnou součástí rozvodu. Změny procesního práva posilují i možnost donutit rodiče k respektování rozhodnutí o rodičovské péči či styku s nezletilým dítětem. Namísto dosavadního „penále“, které lze vyžadovat pouze za aktuálně porušovanou povinnost bude zavedena možnost ukládat i dodatečně , s časovým odstupem, pořádkové pokuty.

V připravovaném procesním řádu je také počítáno s možností odděleného výslechu rozvádějících se manželů, což má sloužit k ochraně obětí domácího násilí.

5. PRÁVNÍ ÚPRAVA ROZVODU MANŽELSTVÍ

5.a. Sporný rozvod manželství v České republice : § 24 ZOR

Dle § 24 odst.1 ZOR může soud manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak **hluboce a trvale rozvráceno**, že nelze očekávat obnovení manželského soužití , bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Tyto příčiny jsou důsledkem porušování manželských povinností tak, jak je formuluje ustanovení §18 až § 20 ZOR. Zákon v těchto ustanoveních ukládá manželům povinnost žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí při zachování stejných práv a povinností pro oba manžele.

Všechny výše uvedené náležitosti rozvratu je třeba prokázat, aby manželství mohlo být rozvedeno. Jejich hodnocení je úkolem soudu.

Je třeba prokázat definitivní ukončení osobního společenství manželů a společného hospodaření bez naděje na smíření. (Soud manželství nerozvede, není- li prokázán hluboký a trvalý rozvrat manželství a nemožnost obnovení manželského soužití.)

Důkazní břemeno – tzn. prokázání rozvratu manželství a nemožnosti smíření nese strana žalující, tedy ta, která podala návrh na rozvod.

Jedná se tedy o úpravu rozvodu na základě rozvratu manželství za **zjišťování příčin** tohoto rozvratu. Před novelou ZOR z.č. 91/1998 Sb. byl soud povinen zjistit příčiny rozvratu manželství a uvést je v odůvodnění rozsudku (dle § 25 ZOR). Dle platného znění (§ 24 odst.1 ZOR) soud má povinnost při svém rozhodování vzít příčiny rozvratu v úvahu. (= má k nim tedy přihlédnout). Tyto příčiny je tedy, aby mohly být vzaty v úvahu, zapotřebí soudem zjistit. Příčiny rozvratu manželství se rozlišují na porušování manželských povinností a jiné příčiny subjektivního a objektivního charakteru.

„Na rozvod manželství však není právní nárok. To znamená, že soud nemusí manželství rozvést ani v případě, vyjde-li najevo, že vztahy mezi manžely jsou vážně rozvráceny, ale manželství plní svůj společenský účel nebo některou z jeho funkcí, např. ve vztahu k dětem (zajišťuje vhodné výchovné prostředí dětem)“¹⁷

V případě, že si manželé nejsou jisti, zda chtějí v rozvodovém řízení pokračovat, soud za podmínek §110 OSŘ řízení přeruší. Jestliže je řízení přerušeno, nekonají se jednání a neběží lhůty dle OSŘ. Soud v řízení pokračuje na návrh po uplynutí 3 měsíců. Není-li návrh na pokračování v řízení podán do jednoho roku, soud řízení zastaví dle § 111 OSŘ.

5.b. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství v ČR dle § 24a ZOR

Ustanovení § 24a odst. 1 ZOR je jiným způsobem úpravy rozvodu **na základě rozvratu – bez zjišťování příčin.** „Tento relativně nový institut (platný od 1.8. 1998) má charakter řízení sporného ....., které je však spíše formální povahy a soudu zde přísluší pasivnější úloha.“¹⁸

Je třeba splnit následující **podmínky** :

a) existence manželství alespoň jeden rok . Tato skutečnost se zjišťuje z originálu oddacího listu.

b) manželé spolu šest měsíců nežijí . Toto se dokazuje z písemných vyjádření manželů a z jejich účastnických výpovědí. Možné jsou ale i výslechy svědků a jiné způsoby, které se ale v praxi neuplatňují. Je třeba prokázat, že manželské soužití nefunguje nejméně šest měsíců, že spolu manželé jako manželé nežijí. To znamená, že nevedou společnou domácnost, intimně se nestýkají, společně nehospodaří, není mezi nimi citové pouto a podstata jejich manželského soužití byla narušena.

c) k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí (Připojit se může druhý manžel tak, že podepíše s druhým manželem návrh na rozvod nebo vyjádří svůj souhlas kdykoli během řízení.)

Pokud jsou všechny tyto podmínky splněny, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 ZOR (= rozvrat manželství) jsou splněny. V případě rozvodu na základě rozvratu bez zjišťování příčin zákon zjednodušuje dokazování rozvratu a dále nutí manželé řešit významné nejen majetkově právní otázky již v období před podáním návrhu na rozvod.

V tomto případě pak soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy:

a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů (Majetkové vztahy nemusí být v dohodě řešeny dle principu rovnosti, jeden z manželů může být i citelněji majetkově znevýhodněn.), práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost,

¹⁷ Jurčík, R.: Praxe rozvodového řízení, odborný časopis Rodinné právo 7/99, str. 7

¹⁸ tamtéž

b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Tuto dohodu schvaluje opatrovnický soud v samostatném řízení formou rozsudku. Dohoda o úpravě poměrů k nezletilým dětem manželů pro dobu po rozvodu musí vedle obecných náležitostí dle zákona č.40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ) obsahovat následující 2 skutečnosti: výši a způsob placení výživného a určení, komu bude dítě svěřeno po rozvodu do výchovy. (Možná je i společná či střídavá výchova). Pokud řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí neskončí schválením dohody rodičů, pak opatrovnický soud rozhodne ve věci sám. Rozvodový soud musí v takovém případě dále postupovat podle § 24 ZOR a zkoumat příčiny rozvratu manželství. „Soud musí dohodu schválit rozhodnutím (formou usnesení o schválení dohody rodičů) a nikoliv rozhodnout o úpravě poměrů (formou rozsudku). Jestliže soud i přes předloženou dohodu zvolí druhou variantu (tento případ v praxi nastal), nerozhodl v souladu s ustanovením § 24 a odst. 1 písm.b) a v takovém případě by soud při rozvodu musel postupovat podle § 24 ZOR a zkoumat příčiny, zda vůbec došlo k rozvratu manželství. V tomto případě je nutno se odvolat a požadovat po soudu nápravu jeho postupu.“¹⁹

ad a)

-Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů.

V tomto případě se jedná o vypořádání společného jmění manželů, lze v ní ale dohodnout i jiné majetkové otázky . (Převzetí dluhu jednoho manžela druhým manželem, určení vlastnictví k věcem ve výlučném vlastnictví jednoho manžela manželovi druhému, atd.) Pokud byl před nebo po uzavření manželství manželi ustanoven smluvní režim společného jmění (= uzavřena majetková smlouva) je třeba z tohoto vycházet, pokud nebylo manžely sjednáno jinak.

-Smlouva o uspořádání práv a povinností ohledně společného bydlení. Jedná se o bydlení na základě vlastnického práva či práva nájemního. (viz část diplomové práce Byt a bydlení manželů po rozvodu)

V případě výše uvedených smluv by mohl vzniknout problém, pokud by tento způsob rozvodu zvolili manželé, kteří spolu nebydlí nebo nemají žádné společné jmění. Nelze pak totiž předložit smlouvu o něčem, co fakticky neexistuje. Tyto smlouvy by bylo pravděpodobně třeba nahradit prohlášením manželů o neexistujících bytových či majetkových vztazích. Soud nepřezkoumává věcnou správnost těchto dohod. Zjišťuje jen, kým byly smlouvy uzavřeny a zda se týkají vypořádání vzájemných majetkových vztahů a společného bydlení manželů. V odůvodnění rozsudku soud pouze konstatuje předložení dohod. Soud tyto dohody neschvaluje, ani se nestávají součástí výroku o rozvodu. Dle většinového názoru je ale soud povinen zabývat se tím, zda neexistuje některý z důvodů neplatnosti dle §§ 37- 39 OZ.

-Případná smlouva o výživném rozvedeného manžela . Případná z toho důvodu, že je jí třeba předložit, existují-li pro poskytování výživného zákonné důvody. „Převážná část odborné veřejnosti , jak vyplývá z dosavadní literatury a odborných publikací, a jak předpokládám, i z praxe soudů, zastává názor, že smlouvy upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení, musí být soudu v zákonem předepsané formě předloženy vždy, tedy že předkládací povinnost je obligatorní, a to na rozdíl od smlouvy upravující vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi, která soudu nemusí vždy být předložena, a není tedy obligatorní podmínkou rozvodu dle § 24a ZOR.“²⁰ O tom, zda úprava vyživovací

¹⁹ Jurčík, R.: článek, „Praxe rozvodového řízení“ , časopis Rodinné právo 7/1999 str.5

²⁰ Článek Příspěvek na výživu rozvedeného manžela pro dobu po rozvodu, JUDr. et Mgr. Marek Del Favero, ČASOPIS PRÁVO A RODINA č. 5/ 2004

povinnosti rozvedeného manžela je či není obligatorní podmínkou rozvodu se ovšem po zavedení rozvodu dle § 24a Zákona o rodině dosti diskutovalo a existuje i názor opačný, který se staví za obligatornost předložení smlouvy o výživném rozvedeného manžela, podle kterého „chtějí-li být účastníci rozvedeni tzv. „konsensuálním rozvodem“, je obligatorní povinností i předložení smlouvy, která by vypořádala výživné po rozvodu.“²¹ Já osobně se ale ztotožňuji s názorem většiny, jelikož jazykovým a logickým výkladem textu zákonného ustanovení nelze dle mého názoru připustit extenzivní výklad. Pokud by zákonodárce zamýšlel obligatornost předložení i smlouvy vypořádávající výživné pro rozvedeného manžela, vyjádřil by se v textu zákonného ustanovení jistě jasněji. Právní názor zastávající fakultativnost předložení smlouvy vypořádávající vyživovací povinnost pro dobu po rozvodu je mimo jiné možné nalézt i jinde:

„na rozdíl od dohod vypořádávajících společné jmění manželů a společné bydlení, které musí být předloženy vždy, řešení případné vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi není obligatorní... Vyživovací povinnost k rozvedenému manželovi však může být řešena i po právní moci rozsudku o rozvodu v samostatném řízení, jestliže rozvedený manžel ve smyslu § 92 ZOR nebude moci sám se živit.“²² „jestliže manželé k návrhu o rozvod manželství dle ust. § 24a ZOR nepředloží též dohodu o budoucím výživném a v budoucnu nárok na výživné též vznikne, lze ho uplatnit kdykoliv později. Nepředložení této dohody není na překážku řízení o rozvodu dle § 24a ZOR“²³

Plnění výživného je možné domluvit jak v pravidelně se opakujících měsíčních splátkách, tak i jednorázovým zaplacením dle § 94 odst.2 ZOR (Jistá forma odstupného, jehož zaplacením vyživovací povinnost navždy zaniká.)

Co se týče obsahové stránky těchto smluv, požívají manželé smluvní volnosti. Zákonem je ale předepsána písemná forma s úředním ověřením podpisů účastníků

ad b)

Rozhodnutí soudu péče o nezletilé, které schvaluje dohodu manželů- rodičů o úpravě poměrů společných dětí v období po rozvodu (Samozřejmě pouze v případě, že se z manželství či soužití manželů před sňatkem narodily děti, které jsou v době rozvodu nezletilé.)

Právní účinky všech výše uvedených smluv a rozhodnutí nastávají okamžikem právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Pokud tedy k rozvodu nedojde, nebo pokud bylo manželství rozvedeno dle §24 ZOR- tzv. „sporný rozvod“, jsou právně bezvýznamné.

K tomu více : Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 30 Cdo 257/2001, které konstatuje: „Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů, kterou zákon podmiňuje rozvod dohodou manželů bez zjišťování příčin rozvratu, je platná pouze v případech rozvodu, o němž bylo rozhodnuto podle § 24a ZOR.“ Citované rozhodnutí vychází z následujícího právního rozboru, kdy : „Občanský zákoník pojímá společné jmění manželů (§ 143 ObčZ a násl.) jako zvláštní druh spoluvlastnictví, které je charakterizováno tím, že je bezpodílové. Vymezuje jej jako společenství k majetku nabytému některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku uvedeného v § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ a k závazkům vzniklým za trvání manželství za těchto předpokladů, s výjimkou závazků uvedených v § 143 odst. 1 písm. b) ObčZ. Připouští, aby manželé, případně snoubenci upravili smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu zákonem stanovený rozsah společného jmění odchylně, a to jeho rozšířením či zúžením (§ 143a odst. 1 ObčZ). Jsou-li pro to závažné důvody, může soud na návrh některého z manželů společné jmění zúžit až na

21 Haderka, J., F. : Rozvod a rozvodové řízení od účinnosti zákona č. 91/ 1998 Sb. Právní praxe, 1998, č.6, s. 354

22 Hrušková, M. a kol.: Zákon o rodině . Komentář. 2. vydání. Praha. C.H. Beck, 2001 s. 74

23 Holub, M., Nová, H.: Zákon o rodině a předpisy související. 4. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.4. 2000. Praha, Linde , 2000. s. 44

věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti (§ 148 odst. 1 ObčZ). Společné jmění manželů zaniká zánikem manželství (§ 149 odst. 1 ObčZ), tedy smrtí nebo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého (§ 22 odst. 1 ZOR), rozvodem, jakož i z některých dalších zákonných důvodů. Na ustanovení o rozvodu manželství odkazuje i § 17 odst. 2 ZOR, pokud jde o majetkové poměry osob, jejichž manželství bylo prohlášeno za neplatné. Zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání podle zásad uvedených v § 149 odst. 2, 3 ObčZ. Ze znění § 149 odst. 1 a § 149 odst. 2 ObčZ a vzájemného vztahu obou, z nichž v odst. 1 je jednoznačně stanoveno, že společné jmění manželů zaniká zánikem manželství, a v odst. 2, že v případě zániku společného jmění manželů se provede jeho vypořádání, lze dovodit, že vypořádat lze zaniklé společné jmění manželů a protože to zaniká zánikem manželství, lze jej platně vypořádat pouze po zániku manželství.

Zákon č. 91/1998 Sb., jímž byl novelizován zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, účinný od 1. 8. 1998, zavedl při zachování obecné úpravy rozvodu podle § 24 ZOR, založené na principu kvalifikovaného rozvratu s přihlédnutím k příčinám rozvratu manželství, nový způsob rozvodu po vzájemné dohodě manželů (§ 24a ZOR), nepřesně rozvod konsenzuální. Jde o zvláštní druh rozvodu; předpokladem pro něj je i nadále náležitost rozvratu manželství; prokázání rozvratu nahrazuje právní domněnka o jeho existenci, jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a druhý manžel se k návrhu na rozvod připojí (§ 24a odst. 1 věty první ZOR). Soud se nezabývá příčinami rozvratu, jak je jinak povinen podle § 24 odst. 1 věty za středníkem ZOR. Podmínkou je, že při splnění výše uvedených předpokladů manželé soudu předloží písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků, řešící vypořádání vzájemných vztahů k majetku, uspořádání práv a povinností vyplývajících ze společného bydlení, případně i plnění výživného po rozvodu. Mají-li manželé společné nezletilé děti, jsou povinni předložit pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody rodičů o úpravě poměrů nezletilých pro dobu po rozvodu. Písemná smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů je tedy jedním ze zákonných předpokladů pro rozvod po vzájemné dohodě.

Bylo již uvedeno, že možnost rozvodu podle § 24a ZOR se vztahuje na manželství trvající alespoň jeden rok, v němž manželé nejméně šest měsíců spolu nežijí. Z tohoto základního vymezení, jež zakládá právní domněnku kvalifikovaného rozvratu manželství, zákon nepřipouští výjimky. Předpokládá, že druhý z manželů s rozvodem souhlasí, a dále, že se manželé dohodli na vypořádání vzájemných majetkových vztahů, vyřešili práva a povinnosti ze společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, vše pro dobu po rozvodu, a o tom soudu předložili písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy, případně i soudem schválenou dohodu o úpravě poměrů nezletilých dětí po rozvodu. Zákon o rodině ustanovením § 24a upravuje rozvod manželství způsobem sledujícím nekonfliktní uspořádání rozhodujících vzájemných vztahů mezi manžely po rozvodu. V oblasti vztahů majetkových požaduje (a tedy dovoluje) jejich smluvní uspořádání ještě před rozvodem manželství a připouští vypořádání i jiného majetku než ve společném jmění a podle jiných hledisek než ve smyslu zásad § 149 odst. 2 ObčZ, aniž by tím zasahoval do zákonné úpravy podle § 149 odst. 1, 2, 3 a § 150 ObčZ o vypořádání společného jmění manželů zaniklého po rozvodu ve smyslu § 24 ZOR.

Uvažováno v těchto souvislostech, je smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů institutem zákona o rodině (§ 24a odst. 1 ZOR) s dopadem do majetkových poměrů manželů po rozvodu, zvláštním zejména potud, že na rozdíl od vypořádání zaniklého společného jmění manželů předpokládá její uzavření před rozvodem, manželům dovoluje, aby v jejím rámci upravili do budoucna vzájemné majetkové vztahy v jiném rozsahu než vymezeném společným jměním manželů (§ 143 a násl. ObčZ), přičemž předložení této smlouvy v písemné formě s ověřenými podpisy účastníků je jedním z předpokladů rozvodu podle § 24a ZOR. Ve vztahu k předložení smlouvě se soud omezí na její konstatování, aniž by posuzoval její věcnou správnost. Na

podkladě těchto úvah lze učinit závěr, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů, již zákon o rodině v § 24a odst. 1 vedle dalších podmiňuje rozvod dohodou manželů bez zjišťování příčin rozvratu, platí pouze v případech rozvodu, o kterém bylo rozhodnuto podle § 24a ZOR, neboť jen ve spojení s tímto způsobem rozvodu založeném na dohodě manželů je zákonem dovolena. Jiný výklad, rozšiřující možnost dohody manželů i na vypořádání společného jmění manželů před jeho zánikem, včetně zániku manželství rozvodem podle § 24 ZOR, je v rozporu s kogentní úpravou § 149 ObčZ.“

V souvislosti s novou úpravou rozvodu manželství, kterou zavedl Zákon č. 91/1998 Sb., jímž byl novelizován zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, účinný od 1. 8. 1998, docházelo v praxi zpočátku k mnoha problémům v aplikační praxi. Jeden takový například řešil Krajský soud v Ústí nad Labem, svým rozsudkem č.j. SJS 945 / 2002 30 Ca 149 /2001. Jednalo se o situaci, kdy Katastrální úřad zamítl návrh na vklad práv ze smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů podle § 24a odst. 1 písm. a) zákona o rodině. Katastrální úřad jako důvod svého protiprávního zamítnutí návrhu na vklad mimo jiné uvedl, že předmětná smlouva není dohodou ve smyslu § 150 odst. 1 v návaznosti na § 149 odst. 1 obč. zák., tj. dohodou o vypořádání společného jmění manželů. Byla sepsána dne 10. 12. 1998, K.Ú. ovšem zjistil z rozsudku o rozvodu, že k rozvodu došlo teprve dnem jeho právní moci 7. 12. 1999. Smlouva neobsahuje odkládací podmínku, kterou je zánik manželství rozvodem a s tím spojený zánik společného jmění manželů ve smyslu § 150 odst. 1 obč. zák., neboť byla sepsána za trvání manželství. Účastníci proto byli dle názoru K.Ú. omezeni právními předpisy, a nesplnili tak podmínky § 5 odst. 1 písm. f) zákona o zápisech. Krajský soud ve svém rozsudku uvedl následující: „Pokud byla uzavřena smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů podle § 24a odst. 1 písm. a) zákona o rodině, již nelze vytknout nedostatek formálních náležitostí (písemná forma a úředně ověřené podpisy účastníků) nebo nedostatek srozumitelného vyjádření odkládací podmínky (platnost úpravy pro dobu po rozvodu), přičemž povolení vkladu vlastnického práva nebrání některá z překážek, vyplývajících z § 5 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb., nelze návrh na vklad zamítnout jen proto, že nejde o dohodu o vypořádání po zániku společného jmění manželů dle § 149 a násl. občanského zákoníku.“

5.c. Sporný rozvod manželství v Německu

Po jednom roce odloučeného žití manželů nemusí manžel, který má zájem na rozvodu manželství nadále dokazovat, že další trvání manželství je z důvodů spočívajících v osobě druhého manžela neúnosné. Je třeba doložit jen rozpad manželství – To ovšem může udělat pouhým prohlášením, že on sám je tím, kdo rozpad manželství zapříčinil.

Po třech letech odloučeného žití manželů není třeba dokazovat ani rozpad manželství.

Zvláštní požadavek německé právní úpravy představuje § 1565 II BGB:

Pokud manželé nežijí ještě 1 rok odloučeně, lze manželství rozvést pouze v případě, že by jeho pokračování představovalo pro navrhovatele rozvodu z důvodů spočívajících v osobě druhého manžela neúnosnou tvrdost.

„Toto ustanovení má za cíl předcházet úspěšným rozvodům ze strany jednoho manžela vyplývajícím pouze z dočasně zhoršené situace.“²⁴

Toto ustanovení je sporné v případě, že oba manželé navrhují rozvod před uplynutím jednoho roku odloučeného žití. (Musí oba dokazovat neúnosnou tvrdost v případě

24 Grziwotz, H.: Trennung und Scheidung, Beck- Rechtsberater, Deutscher Taschenbuch Verlag 2001 (5. vydání), str. 17

pokračování manželství, která spočívá v osobě druhého manžela?) V praxi se tento problém řeší tak, že rozvod navrhne pouze jeden manžel, který se může opřít o důvody v osobě druhého manžela, které by neúnosnou tvrdost podmiňovaly, a druhý manžel vysloví s návrhem na rozvod svůj souhlas.

Podmínky neúnosné tvrdosti:

- Neúnosné musí být pokračování manželství a to jak v podobě pouhého právního, tak i duševního svazku.
- Důvod musí spočívat pouze v osobě druhého manžela. Nelze uznat situaci, kde důvody spočívají v osobách obou manželů. (např.: moc malý byt pro 2 osoby,..)
- Neúnosnou tvrdost zpravidla bez dalšího lze zdůvodnit násilím ze strany druhého manžela. Toto platí i v případě, že se jedná o nezaviněné jednání. (např.: manžel je nevléčitelný alkoholik.)

POZOR!

Je třeba rozlišovat neúnosnou tvrdost dle §1565 II BGB a přílišnou tvrdost dle § 1568 BGB „Härteklausele“

5.d. Smluvený rozvod manželství v Německu

Tato možnost nastává **po jednom roce odloučeného žití** manželů. Dle § 1566 odst.1 BGB platí nevyvratitelná domněnka rozpadu manželství při souhlasu obou manželů s rozvodem a jednoletém odloučeném žití. „Soudce může zkoumat, zda žijí manželé 1 rok skutečně odloučeně a to i v případě, že to oba shodně tvrdí. V praxi se ale podmínka jednoletého odloučeného žití, pokud její splnění oba manželé tvrdí, nezkontroluje.“²⁵
Procesní otázky dohodnutého rozvodu se řídí dle § 630 ZPO .

Způsoby dohodnutého rozvodu jsou dva :

- Smlouva manželů o rozvodu, která musí být schválena soudem. Oba manželé musí být v tomto případě zastoupeni advokátem.
- Souhlasem manžela k návrhu na rozvod podanému druhým manželem. Tento souhlas může udělit osobně, bez nutnosti zastoupení advokátem.

Smlouva manželů o rozvodu nebo odsouhlasený návrh na rozvod musí obsahovat:

- 1.Dohodu o uspořádání rodičovské péče o společné děti,
- 2.Dohodu o uspořádání styku s dítětem toho rodiče, který o ně trvale nepečuje,
- 3.Dohodu o úpravě výživného v době po rozvodu (jak výživné manžela, tak i výživné dětí) a
- 4.Dohodu o pravidlech souvisejících s bytem a domácností manželů.

Souhlas s rozvodem může být manželem odvolán až do konce ústního jednání po kterém následuje rozhodnutí soudu.

„Soud může návrhu na rozvod vyhovět nebo smlouvu manželů o rozvodu schválit jen v případě, že výše jmenované smlouvy jsou vykonatelným titulem.“²⁶

Podmínkou schválení rozvodu není úprava majetkoprávních následků rozvodu a majetkového vyrovnání.

²⁵ Drews, G.; Pohl, D.: Das Scheidungsrecht, Wilhelm Heyne Verlag, München, 1994, str. 18 a n.

²⁶ Schwab, D.: Familienrecht, C.H. Beck München 2001 (11 vydání), str. 150

6. OCHRANA MANŽELA, KTERÝ S ROZVODEM NESOUHLASÍ

6.a. Česká právní úprava

Ustanovení § 24b ZOR (tvrdoštní klauzule) byla zavedena novelou ZOR z.č.91/ 1998 pro pŕípad, že rozvod se pro jednoho z manželů jeví jako nespravedlivá tvrdoštn. Jsou dány podmínky, které musí být naplněny kumulativně, tedy soud nevyhoví návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství nepodílel (převážně porušením manželšských povinností), rozvodem by mu byla způsobena zvlášť závažná újma a mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.

Manžel, který s rozvodem nesouhlasí, musí skutečnost, že se na rozvratu porušením manželšských povinností převážně nepodílel i to, že by mu rozvodem byla způsobena zvlášť závažná újma prokázat. Povinností soudu je pak zjistit a posoudit, zda ve prospěch zachování manželství existují zákonem vyžadované mimořádné okolnosti.

Jako závažná újma nesmí být posuzována skutečnost, že manžel v důsledku rozvodu pŕijde o polovinu majetku. V tomto pŕípadě se jedná o právní následek jakéhokoli rozvodu. „ Tato úprava neznamená zavedení principu viny, ale stojí na straně toho z manželů, vůči němuž v konkrétním pŕípadě by zánik manželství znamenal citelnou nespravedlnost nejen z hlediska ekonomických dopadů pŕi dlouholetém manželství a závislosti jednoho z manželů, ale i důchodových, bytových, pojistných (nevyléčitelná nemoc) a osobních. ..Půjde o situaci, kdy použití tohoto ustanovení bude vyjadřovat mravní postoj společnosti a chránit toho z manželů, který se důvodně a oprávněně rozvodu brání.“²⁷

Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud výše zmíněné manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24 ZOR , tedy zjištění hlubokého a trvalého rozvratu, na základě kterého nelze očekávat obnovení manželšského soužití, a dále ustanovení § 24 odst. 2 – zájmy nezletilých dětí. (24 b odst. 2 ZOR) V tomto pŕípadě se nejedná o pouhé nežítí ve smyslu “místním” (např.: Jeden manžel pracuje v cizině, kde také bydlí, ale jinak manželství své funkce plní .) Jedná se o nežítí ve smyslu rozvratu manželství.

6.b. Německá právní úprava: Přílišná tvrdoštn- § 1568 BGB- „Härteklausele“, 2 Varianta

I v pŕípadě, že je manželství rozvráceno, může mít jeden z manželů na jeho trvání podstatný a oprávněný zájem. Zachování takového manželství může být odůvodnitelné i s ohledem na zájmy dětí.

Původně- do 20.2. 1986 bylo použití tohoto ustanovení časově omezeno na dobu 5ti let od zahájení odloučeného žití , ale toto omezení shledal BverfG jako neústavní (v rozporu se článkem 6 I GG) s odůvodněním, že nemůže existovat absolutní povolení rozvodu pouze z důvodu uplynutí určité lhůty, když věcně může být v manželství stále uplatněna tvrdoštní klauzule a bylo tedy zrušeno.

Manželství nesmí být rozvedeno, ačkoliv je rozvráceno, v pŕípadě, že rozvod představuje pro druhého manžela takovou tvrdoštn, že zachování manželství se i pŕi zohlednění zájmů navrhovatele rozvodu jeví nutným.

I v tomto pŕípadě se nemá jednat o následky rozvodu, se kterými je třeba běžně počítat. „Ochrana je zde poskytována za výjimečných okolností, kdy by negativní následky rozvodu pro druhého manžela představovaly výjimečnou , přílišnou tvrdoštn.“²⁸

27 Holub, M.; Nová,H.: Zákon o rodině a pŕedpisy souvisící, Linde Praha 1998 (3. vydání), str.44

28 viz rozsudek : BGH FamRZ 1979, 422, 423

Je sporné, zda je možné použít toto pravidlo i v případě, kdy odpůrce rozvodu není ochoten setrvat v duševním svazku s druhým manželem (např.: chce žít odloučeně). S ohledem na znění § 1568 BGB, 2. Varianta je třeba s tímto souhlasit, jelikož se zde jedná o ochranu trvání rozvráceného manželství s ohledem na jeho další funkce.

Dle § 616 III ZPO může soud zohlednit tyto mimořádné okolnosti pouze v případě, že byly odpůrcem uplatněny.

7. OCHRANA ZÁJMU NEZLETILÉHO DÍTĚTE

7.a. Ochrana zájmů nezletilého dítěte dle české právní úpravy

I v případě, že jsou splněny všechny podmínky pro rozvod dle § 24 odst.1 ZOR, soud manželství nerozvede, bylo-li by to v rozporu se zájmem nezletilých dětí, daným zvláštními důvody. Tyto zvláštní důvody je povinen soud zjistit (zásada vyhledávací), může tak učinit i v případě, že se rodiče na poměrech dítěte po rozvodu dohodli. Soud tak učiní bez ohledu na to, jak předtím rozhodl soud v řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí v období po rozvodu. Jde o ochranu dětí v souvislosti s rozvodem. Novelou ZOR č. 91/ 1998 Sb. bylo toto ustanovení zpřísněno – dříve pouze přihlížel soud k zájmu nezletilých dětí. Současná úprava přímo zakazuje rozvod po dobu nezletilosti dětí, jestliže by byl v rozporu s jejich zájmem daným zvláštními důvody. (Zvláštní důvody: invalidita dítěte, psychické postižení, silná vázanost na oba rodiče,...)

Před novelou č.91/1998 Sb. zákon o rodině spojoval v jedno řízení rozvod manželství s řízením o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Novelou došlo k oddělení těchto řízení a jedná se o návrat k právní úpravě obsažené v § 32 zákona č. 265/1949 Sb. , o právu rodinném. Důvodem této nové úpravy bylo zamezení dlouhodobých sporů o děti poté, co manželství již bylo pravomocně rozvedeno. Manželství nelze rozvést, pokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které soud vydá v řízení dle § 176 občanského soudního řádu. (§ 25 ZOR)

Podnět k zahájení řízení před soudem péče o nezletilé dává soud, který rozhoduje o rozvodu “ rozvodový soud” po zahájení rozvodového řízení. Je však v praxi obvyklé, že manželé podají návrh na uspořádání poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu k soudu péče o nezletilé sami, přičemž je praktické doložit ,že byl u rozvodového soudu podán návrh na rozvod. O úpravě poměrů rozhoduje soud péče o nezletilé a příslušnost soudu je dána § 88 písm. c) OSŘ , tedy jde o soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu či jiných skutečností své bydliště. Rozsudek o úpravě těchto poměrů nabývá právní moci dle příslušných ustanovení OSŘ, účinky však nastanou až právní mocí rozsudku o rozvodu manželství. (actio nata)

Pokud uplynula od rozhodnutí soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu a rozhodováním o rozvodu dlouhá doba, je nutné zvážit, zda není třeba dát podnět k novému řízení o úpravě poměrů nezletilého dítěte z důvodů změny poměrů dle § 28 ZOR.

Dle § 31 odst. 2 ZOR má dítě právo vyjádřit svůj názor v řízení o úpravě jeho poměrů. Je tomu tak za podmínky, že dítě je s ohledem na stupeň svého vývoje schopno si vytvořit vlastní názor a posoudit dosah opatření, která se ho týkají. Dítě má tak právo obdržet potřebné informace, svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajícím se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje. Soudy výslechy nezletilých dětí ovšem neprovádějí s velikou oblibou a zjišťování stanoviska - často i u starších dětí – ponechávají na orgánu sociálně - právní ochrany dětí.

Nabude-li v průběhu řízení o úpravě poměrů nezletilé dítě zletilosti, soud řízení zastaví. Nabude-li dítě zletilosti po právní moci tohoto rozsudku, ale před právní mocí rozsudku o rozvodu, pak právní účinky rozhodnutí o výchově ani výživě nemohou nastat . Budou-li

trvat podmínky pro vyživovací povinnost ke zletilému dítěti a výživné nebude hrazeno dobrovolně, musí být podán nový návrh a bude rozhodováno k návrhu zletilého dítěte.

7.b. Ochrana zájmů nezletilého dítěte v německém právu : § 1568 “Härteklausel“

1.Varianta BGB

Manželství nesmí být rozvedeno, ačkoliv je rozvráceno , pokud je jeho pokračování nutné ve výjimečných případech s ohledem na zájmy společných nezletilých dětí.

V tomto případě by se mělo jednat o skutečně podstatné zhoršení poměrů, které by mělo za následek silné ohrožení zájmů dítěte. Nestáčí pouhé běžné zhoršení situace s ohledem na rozvod rodičů. Je třeba v jednotlivých případech zkoumat situaci v rodině. „Špatné by bylo použití tohoto předpisu až v extrémních případech, kdy hrozí např. nebezpečí sebevraždy dítěte.“²⁹ „Silná psychická vázanost dítěte na oba rodiče by také mohla stát rozvodu v cestě.“³⁰

8. ODLOUČENÉ ŽITÍ MANŽELŮ

8.a. Česká republika

Český právní řád samostatnou úpravu problematiky odloučeného žití manželů neobsahuje.

8.b. Německo

Odloučené žití manželů představuje typické přechodné stadium před rozvodem. Jedná se o stav podobný stavu po rozvodu a nejen tím vyvolává potřebu právní úpravy.

Doba odloučeného žití má velký význam (viz § 1565 II, § 1566 BGB)

Dle § 1567 I BGB žijí manželé odloučeně pokud mezi nimi neexistuje domácí společenství a minimálně jeden manžel jej očividně nechce vytvořit , jelikož manželský svazek nadále odmítá. Toto domácí společenství neexistuje za těchto okolností ani tehdy, pokud žijí manželé odloučeně v jednom bytu. (Označení žití manželů za odloučené v rámci jednoho bytu je problematické.)

Subjektivní podmínky (vůle nežít ve společenství a odmítnutí manželského svazku) odlišují pouhé oddělené žití manželů (např. z důvodů pracovních, uvěznění, ..) od odloučeného žití manželů, které je výrazem vnitřního rozpadu manželského svazku a ne pouhou reakcí na vnější okolnosti.

§ 1567 II BGB doplňuje , že společné žití po kratší dobu, které má sloužit usmíření manželů, nepřerušuje ani nestaví lhůty určené v § 1566 BGB.

V tomto případě lze usuzovat na chybu zákonodárce při zmínění pouze lhůt z § 1566 BGB. Ze smyslu ustanovení je ovšem jasné, že § 1567 II BGB je třeba použít ve všech případech, kdy jsou s uplynutím lhůty odloučeného žití manželů spojené nějaké právní následky.

Společné žití po kratší dobu, které odpovídá podmínkám § 1567 II BGB se započítává do doby odloučeného žití manželů.

²⁹ viz rozsudek : OLG Hamburg FamRZ 1986,469

³⁰ viz rozsudek : OLG Celle, FamRZ 1978, 508

Právní účinky odloučeného žití manželů (přehled nejdůležitějších následků):

- a) Rodičovská péče o společné nezletilé děti.
Rodičovská péče o společné nezletilé děti v případě odloučeného žití manželů je upravena v rámci právní úpravy rodičovské péče v období po rozvodu.
- b) Výživné odloučeně žijícího manžela
Dle § 1361 BGB může odloučeně žijící manžel od druhého manžela vyžadovat dle jeho životních, příjmových a majetkových poměrů přiměřené výživné. Bylo-li zahájeno řízení o rozvod manželství, pak se od tohoto zahájení do výživného odloučeně žijícího manžela zahrnují i výdaje na přiměřené pojištění pro případ stáří či omezené výdělečné schopnosti. Po manželovi, který není výdělečně činný, lze vyžadovat, aby si svou výživu obstaral sám vlastní výdělečnou činností pouze tehdy, pokud to po něm může být očekáváno dle jeho osobních poměrů, zvláště s ohledem na jeho dřívější výdělečnou činnost při zohlednění doby trvání manželství a ekonomických poměrů obou manželů. Povinnost obstarat si příjmy výdělečnou činností nemá dle soudní praxe odloučeně žijící manžel, který uplatňuje nárok na výživné, v prvním roce odloučeného žití. Existují ovšem i takové případy, kdy povinnost obstarat si svou výživu vlastní výdělečnou činností má odloučeně žijící osoba, s přihlédnutím k okolnostem případu, až po uběhnutí dvou let odloučeného žití. (OLG München FamRZ 2002, 462)
Ustanovení § 1579 číslo 2 – 8 o omezení či odepření práva na výživné z důvodů přílišné tvrdosti se použije přiměřeně i na výživné odloučeně žijícího manžela.
Vzájemná vyživovací povinnost manželů žijících společně se mění na pouhý jednostranný nárok jednoho vůči druhému. Zaniká možnost plnit vyživovací povinnost péčí o společnou domácnost. Běžné výživné je plněno placením peněžního důchodu. Tento důchod se uhrazuje s měsíčním předstihem. Povinný má povinnost plnit celý měsíční důchod i v případě, kdy v průběhu tohoto měsíce oprávněný zemře.
Od 1. 1. 2008 má povinný výdělečně činný odloučeně žijící manžel vůči oprávněnému odloučeně žijícímu manželovi právo na ponechání si částky 1.000,- € měsíčně bez ohledu na to, zda je oprávněný výdělečně činný či ne. (Selbstbehalt)
Výše výživného odloučeně žijícího manžela vychází z principu rovnosti, kdy do rozvodu manželství má každý z manželů právo na stejný životní standard jako manžel druhý – tj. na stejné finance. Pro zjištění výše výživného lze použít jednoduchou rovnici: $\text{nárok na výživné} = (\text{příjmy muže} + \text{příjmy ženy}) : 2$
Nárok na výživné odloučeně žijícího manžela nadále netrvá mimo jiného i pokud si oprávněný manžel je schopen zajistit výživné ve výši cca 1/2 všech příjmů manželů sám.
Vyživovací nároky dětí vůči rodičům v případě odloučeného žití manželů zůstávají nedotčeny.
I přes podobnost mezi vyživovací povinností odloučeně žijícího manžela a vyživovací povinností rozvedeného manžela se jedná o 2 rozdílné a tudíž i rozdílně upravené právní instituty.
- c) Vybavení domácnosti se dle § 1361a BGB rozdělí následovně:
Vybavení patřící jednomu z manželů může tento od druhého manžela vyžadovat. Je ovšem povinen jej druhému manželovi přenechat k užívání, pokud ten je potřebuje k vedení odloučené domácnosti a toto přenechání odpovídá za daných okolností principu spravedlnosti.
Vybavení domácnosti, které patří oběma manželům bude mezi ně spravedlivě rozděleno.

Nemohou li se manželé dohodnout, rozhodne příslušný soud. Tento může stanovit i přiměřenou náhradu za používání vybavení.

Vlastnické vztahy zůstanou nedotčeny, dokud nebude manželé dohodnuto jinak. Po rozvodu má soud na rozdíl od odloučeného žití manželů právo rozhodnout i o vlastnických vztazích.

- d) Rozdělení bytu dle § 1361b BGB:

„Manžel může od druhého manžela vyžadovat, aby mu přenechal k výlučnému užívání byt nebo jeho část, pokud to je i s ohledem na zájmy druhého manžela nutné, aby se zamezilo nespravedlivé tvrdosti. Existují různá pojetí pro posuzování této tvrdosti v soudní praxi.“³¹ Tato tvrdost může být dána i v případě, že jsou ohroženy zájmy v domácnosti žijících dětí. Je-li manžel sám, nebo společně se třetí osobou vlastníkem pozemku na kterém se byt nachází, nebo svědčí-li pro něj k tomuto pozemku dědičné právo stavby nebo užívací právo, je třeba k tomuto přihlídnout. Toto platí i pro případ vlastnictví bytu, trvalého práva bydlení a věcného práva bydlení.

V případě, že manžel, proti kterému návrh směřuje se oproti navrhovateli dopustil protiprávního úmyslného ublížení na těle, zdraví nebo jeho svobodě, nebo takovým ublížením nebo ublížením na životě hrozil, je zpravidla třeba přenechat celý byt k výlučnému užívání pouze jednoho manžela. Tento nárok je vyloučen v případě, že k žádnému dalšímu ubližování ani vyhrožování nedochází, pokud se ovšem nejedná o situaci, kdy na poškozeném manželovi, s ohledem na závažnost činu, další společné soužití nelze vyžadovat.

Byl-li byt celý nebo z části přenechán jednomu manželovi, má druhý manžel povinnost zdržet se všeho, co by výkon tohoto užívacího práva ztěžovalo nebo znemožňovalo. Může ovšem od manžela, který má právo k užívání bytu, vyžadovat v rámci spravedlnosti za toto užívání přiměřenou náhradu.

Jestliže se v rámci odloučeného žití (§ 1567 BGB) jeden manžel ze společného bytu odstěhuje a do 6 měsíců od tohoto vystěhování neprojevívá vůči druhému manželovi vážný zájem k návratu do společného bytu, nastává nevyvratitelná domněnka, že přenechal výlučné užívací právo k bytu manželovi, který ve společném bytě zůstal.

„Soudní vykázaní jednoho z manželů z bytu může představovat velký zásah do jeho života a dokonce i do jeho majetkových práv. Je proto přípustné pouze v případě, kdy jsou podstatně ohrožena důležitější práva navrhovatele nebo dětí s ním v domácnosti žijících.“³²

Vlastnické a jiné vztahy (nájemní právo, ...) zůstávají nedotčeny. (Rozdíl oproti rozvodu) Dochází pouze k úpravě užívacího práva. Pro případ usmíření a znovuoobnovení manželského soužití ztrácí pak tato prozatímní práva na platnosti.

- e) Dědění po odloučeně žijícím manželovi

Pokud jeden z odloučeně žijících manželů zemře, zůstávají předpisy manželského dědického práva (§ 1931 BGB) a jeho dispozice pro případ smrti (testament a dědická smlouva) ve prospěch manžela v platnosti pokud nebylo manželé samotnými určeno jinak.

V případě, že v okamžiku smrti zůstavitele byly již splněny podmínky pro rozvod manželství a byla zůstavitelem podána žaloba na rozvod manželství nebo zůstavitel s rozvodem souhlasil, je dědické právo odloučeně žijícího manžela vyloučeno (§ 1933 BGB). V tomto případě se odloučeně žijící manžel stává oprávněným na výživném dle § 1569-1586 BGB. Tímto okamžikem také

31 Příkladem přísného pojetí je rozhodnutí OLG München FamRZ 1996, 730

32 viz rozsudek: OLG Frankfurt FamRZ 1987, 159

pozbývají účinnosti testament a dědická smlouva ve prospěch odloučeně žijícího manžela (§§ 2077, 2268 BGB) .

- f) Možnost vypořádání majetku v době odloučeného žití manželů: Dle § 1385 BGB pokud žijí manželé odloučeně minimálně 3 roky ,může každý z nich podat žalobu na předčasné vypořádání majetku. Vypořádání se provede stejným způsobem jako vypořádání majetku při rozvodu. Pro určení velikosti majetku je rozhodný okamžik podání výše jmenované žaloby. Pouhé odloučené žití neznamená automaticky zánik účasti na dalším zisku kteréhokoli z manželů. Oddělení majetku nastává až okamžikem právní moci soudního rozsudku o vypořádání majetku manželů.
- g) Tzv. „Schlüsselgewalt
Dle § 1357 I, III BGB platí, že ze závazků, které jeden z manželů uzavře za účelem přiměřeného krytí životních potřeb rodiny jsou v zásadě oprávněni a povinni manželé oba. Tento princip je označován jako tzv.“Schlüsselgewalt“. Pokud manželé žijí odděleně, tento princip neplatí. Není důležité, zda třetí strana jako smluvní partner o tomto jejich odděleném žití ví.
- h) Exekuce (zabavení věcí movitých)
§ 1362 I BGB: V případě odloučeného žití manželů neplatí domněnka ve prospěch věřitele manžela nebo manželky, že mu patří movité věci v držení toho manžela, který není jeho dlužníkem. To ovšem neplatí pokud jde o věřitele závazku, který učinili oba manželé společně. Tento věřitel má nárok na majetek obou odloučeně žijících manželů.
- i) Následky v daňové oblasti
Žijí- li manželé společně, mají možnost tzv.: společného zdanění daně ze mzdy a daně z příjmu. (§ 26 EStG). Neděje se tak ale v případě, že k začátku kalendářního roku žili manželé odděleně a i nadále spolu společně nežijí.

9. POMĚRY DÍTĚTE PO ROZVODU JEHO RODIČŮ

9.a. Česká právní úprava

Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z jeho rodičů přispívat na jeho výživu. (§ 26 odst. 1 ZOR)

Je třeba vždy rozlišovat a náležitě hodnotit rozhodnutí o výchově podle § 50 zák. o rodině pro dobu před rozvodem a podle § 26 zák. o rod. pro dobu po rozvodu a vycházet ze zásad uvedených v rozboru Nejvyššího soudu Pls 4/67 i v rozhodnutích R 31/68 a R 72/69. Případná úprava práv a povinností rodičů k nezletilému dítěti podle § 50 zák.o rodině před rozvodem pozbývá účinnosti právní mocí rozhodnutí o rozvodu a v řízení o rozvod manželství nelze rozhodovat o výchově dítěte za dobu před rozvodem, a to ani předběžným opatřením. Úprava výchovy dětí podle § 26 odst. 1 zákona o rodině bývá zpravidla totožná s úpravou výchovy podle § 50 zákona o rodině, pokud mezi nimi není velký časový rozdíl (obvykle za souhlasu obou rodičů).Vzájemný poměr úpravy práv a povinností rodičů k nezl. dítěti podle § 50 zák. o rodině a úpravy práv a povinností rodičů k nezl. dítěti podle § 26 zákona o rodině nebrání tomu, aby se úprava podle § 26 zák. o rod. odlišila od předcházející úpravy podle § 50 zákona o rodině. „To neznamená samozřejmě popření vzájemné souvislosti těchto úprav; vždy je povinností soudu, aby vycházel při rozhodování o úpravě práv a povinností rodičů k

nezl.dítěti pro dobu po rozvodu z případné dřívější úpravy práv a povinností k nezl. dítěti pro dobu, kdy rodiče nežili spolu a aby srovnával poměry, za nichž byla provedena dřívější úprava práv a povinností rodičů k nezl. dítěti a poměry v době rozhodování o úpravě práv a povinností rodičů k nezl. dítěti pro dobu po rozvodu.“³³

Při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů.(§ 26 odst. 4 ZOR) Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.

Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.(§ 26 odst. 5 ZOR)

a) Svěření do výchovy jednoho z rodičů

Jedná se o v praxi nejobvyklejší způsob. Soud při určení rodiče, kterému má být dítě svěřeno do výchovy postupuje dle výše zmíněných kritérií (§ 26 odst. 4,5 ZOR).

b) Společná a střídavá výchova (§ 26 odst. 2 ZOR)

Společná a střídavá výchova jsou nové instituty zavedené novelou zákona o rodině č. 91/1998 Sb.

Soud může svěřit dítě do společné popřípadě střídavé výchovy rodičů, jsou – li pro to splněny následující předpoklady:

- oba rodiče jsou způsobilí dítě vychovávat
- oba rodiče mají o výchovu dítěte zájem
- zájem dítěte, pokud budou zajištěny lépe jeho potřeby

Zájem dítěte je velice důležitou podmínkou. Povinnost chránit zájmy dítěte tak, aby byl zabezpečen tzv. nejlepší zájem ukládá rodičům ustanovení čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, která je součástí právního řádu České republiky . Rodinné vztahy je z tohoto důvodu třeba všeobecně posuzovat nejenom dle zákona o rodině, ale také dle této Úmluvy .

Střídavá výchova znamená „stěhování“ dítěte od jednoho rodiče ke druhému a není tedy vhodná pro všechny děti v každém jejich věku. Jde o to, že dítě bude svěřeno v určitém vymezeném období do výchovy pouze jednoho rodiče a v dalším časovém období do výchovy druhého rodiče. Dítě nesmí měnit školu, musí mít možnost navštěvovat bez ohledu na to , u jakého se zrovna zdržuje rodiče, všechny koníčky, kamarády, a realizovat tak své mimoškolní aktivity. „Střídavá výchova může být pro dítě náročná. Dítě má vlastně dva domovy a v žádném z nich se nemusí cítit zcela doma.“³⁴

Společná výchova znamená, že dítě i nadále zůstává ve výchově obou rodičů a není svěřeno do péče výhradně jen jednomu z nich. Tento způsob výchovy je praktický např. v situaci, kdy dítě nežije ve společné domácnosti se svými rodiči , nebo pokud po rozvodu manželství zůstanou bývalí manželé bydlet v jednom bytě. Předpokladem, aby vůbec připadalo rozhodnutí soudu o střídavé či společné výchově v úvahu je , aby spolu rodiče byli schopní komunikace, vzájemné tolerance, aby si uvědomili nepostradatelnost

33 Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR Rc 1/79 Stanovisko Cpj 33/78

34 Mašek, D.: Dítě a rozvod, odborný časopis Rodinné právo 7/02, str. 8

a důležitost druhého rodiče při výchově dítěte. Většina soudů se přiklání k názoru, že v případě střídavé či společné výchovy je třeba, aby se rodiče dohodli o výživném na dítě. Soud jejich dohodu po té schválí. V případě, že se rodiče na výživném pro nezletilé dítě nedohodnou, nepřipadá podle tohoto většinového názoru střídavá či společná výchova v úvahu, jelikož v takovém případě nastává otázka, zda je tento typ výchovy (s ohledem na neschopnost komunikace mezi rodiči) v zájmu dítěte.

Problémem se také může stát, u koho z rodičů bude mít dítě trvalý pobyt. V souvislosti s tím pak vznikají problémy i pokud se týče nároků na různé sociální dávky jako např. přídatky na dítě, příspěvek na bydlení a dopravu, které jsou vázány na fakt, že dítě je svěřeno do výchovy jednoho rodiče.

K rozhodnutí soudu o společné nebo střídavé výchově je třeba souhlasu obou rodičů (jejich dohody) i přesto, že to v zákoně není zakotveno. (Vychází se z komentáře JUDr. H. Nové a JUDr. M. Holuba) Ani jeden druh výchovy není možné podle výše uvedeného komentáře bez dohody manželů prakticky uskutečňovat. = Odlišné od německé úpravy. Vychází se z faktu, že „Společná nebo střídavá výchova musí být především v zájmu dítěte. Z tohoto pohledu je rozhodnutí soudu o společné nebo střídavé výchově proti vůli jednoho z rodičů vyjádřené výslovně před soudem v příkrém rozporu se zájmem dítěte.“³⁵

Existuje ale i negativní postoj k podmínce souhlasu obou rodičů pro rozhodnutí soudu o společné či střídavé výchově : „....Podmínkou soudního schválení střídavé péče je souhlas obou rodičů. Tento výklad v praxi literu i duch zákona okamžitě zmařil. Je zřejmé, že rodiče, kteří se rozvádějí a každý za sebe podává návrh na svěřeni dítěte do své péče , jsou eo ipso nepřátelé a nechtějí se o dítě s tím druhým dělit ...“³⁶ Soudní praxe dle výše uvedeného článku porušuje zejména § 26 odst. 4 , který stanoví , že soud dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů , jelikož v praxi se rodiče neshodnou a soudy „, nadále ve starém duchu přidělují děti matkám.“ Dále se v článku uvádí, že řada těchto případů je pak řešena u Evropského soudu pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku a rozsudky tohoto soudu odsuzují Českou republiku k náhradě škod, které by nevznikly, kdyby soudy neporušovaly zákon ČR , jakož i mezinárodní Úmluvu o právech dítěte , která je součástí ústavního pořádku ČR.

Já osobně se s názory PhDr. Tyla zcela neztotožňuji. Jsem přesvědčena o tom, že údaje jím uváděné nejsou odrazem ignorace zákona o rodině našimi soudy a snahy o upřednostňování žen, nýbrž odrazem faktického stavu, že jsou to v dnešní době pořád ještě převážně matky, které se ve větší míře věnují péči o dítě a domácnost a tak je logickým důsledkem skutečného stavu, že to tak zůstává i po rozvodu manželství .

Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení opatrovnického soudu.(§ 26 odst. 3 ZOR)

„Jestliže po právní moci rozhodnutí, jímž byla podle ustanovení § 26 ZOR upravena práva rodičů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu, dojde k obnovení všech funkcí soužití rodičů ve vztahu k nezletilému dítěti, stane se toto rozhodnutí neúčinným. Při případném dalším zrušení spoluzití rodičů je proto třeba vydání nového rozhodnutí, nikoli změna dřívějšího rozhodnutí.“³⁷

35 článek „ Společná nebo střídavá výchova dítěte po rozvodu“ - Poznámky ke článku Hrušáková , M ; Novák,T –Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově , publikovaný názor vydaný 5.2. 1999

36 PhDr. Jiří Tyl článek „Soudní praxe úpravy porozvodové péče o děti“ , časopis Právo a rodina 4 / 2006

37 Rozsudek Nejvyššího soudu Rc 11/85 z 25.11. 1982

c) Výživné na dítě

Právní úprava výživného je obsažena v části třetí zákona o rodině - v ustanoveních §§ 85 až 103.

Vyživovací povinnost trvá od narození dítěte až do doby, kdy se dítě je schopné samo žít. (§ 85 odst.1 ZOR) Dítě je schopno se samo žít, pokud je způsobilé svou prací či ze svých prostředků zajišťovat své odůvodněné potřeby bez ohledu na fakt, že již dosáhlo zletilosti.

„Z dikce § 85 odst. 1 zák. o rodině, který stanoví, že vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se žít, plyne, že nečiní žádného rozdílu mezi výživným nezletilých a zletilých dětí. Schopnost dítěte k tomu, aby se živilo samo, není závislá na dosažení určité věkové hranice. Dosažení zletilosti je podle zákona o rodině významné především z hlediska procesního, do zletilosti dítěte může soud zahájit řízení o určení výživného i bez návrhu, kdežto poté jen na návrh oprávněného. Je-li vyživovací povinnost k nezletilému dítěti plněna platbami k rukám toho z rodičů, do jehož výchovy bylo dítě svěřeno, pak po dosažení zletilosti je oprávněným přijímat tyto platby samo dítě. Současně však platí, že pokud bylo výživné k dítěti určeno ještě za trvání jeho nezletilosti, má účinky i po dosažení zletilosti dítěte“³⁸

Oba rodiče mají vůči svému dítěti vyživovací povinnost a to bez ohledu na to, zda jim přísluší rodičovská zodpovědnost. Každý z nich tuto svou povinnost plní dle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Při hodnocení soud zkoumá, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání, výdělečné činnosti či jiného majetkového prospěchu, případně zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Při stanovení výživného se přihlíží k tomu, kdo z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. K samotné výši výživného je třeba podotknout, že neexistují žádné tabulky, z nichž by soudci při svém rozhodování vycházeli. Mohou se tady v praxi vyskytovat rozdíly mezi stanoveným výživným. Pokud některý z rodičů žije v partnerském vztahu s jinou osobou, zajímá se soud také o příjem partnera. Výši výživného může ovlivnit počet dalších vyživovacích povinností rodiče (např. dětí z předchozích manželství), ale i příjem rodiče z majetku ve výlučném vlastnictví (např. z restituované nemovitosti, výplaty diet, odstupného či pojistného).

Samostatnou kapitolou v případě stanovování výživného nezletilého dítěte je stanovování výživného pro nezletilé děti podnikatelů, kdy je často velkým problémem prokazování jejich skutečných příjmů. Nezřídka jsou podnikatelé dle daňového přiznání ve ztrátě nebo mají pouze minimální příjmy. Časté též je, že společník obchodní společnosti je ve svém podniku zaměstnán a že jako svůj příjem vykazuje minimální mzdu. „V případě společníků obchodních společností je namístě provést též důkaz daňovým přiznáním příslušné obchodní společnosti. Soud by měl vždy přihlídnout též k tomu, že zvětšením majetku obchodní společnosti, jejímž společníkem je otec povinný výživou, se zvětší též jeho majetek. Údaje uváděné v daňových přiznáních mohou být zavádějící a mnohdy nevystihují skutečné příjmy ať už fyzické nebo právnické osoby. Stává se, že podnikatelé si do nákladů sloužících k dosažení zdanitelných příjmů zahrnou např. náklady sloužící k nákupu vybavení do jejich domácnosti, mohou si v rámci podnikání pořídit luxusní automobil, drahé počítačové vybavení apod. V takovém případě často nejde o výdaj nutný k dosažení zdanovaných příjmů a před takovými výdaji by výživné pro nezletilé děti mělo mít přednost. I když však jde o výdaj nezbytný k dosažení příjmů, je třeba přihlídnout k tomu, že v některých případech se zakoupením věcí sloužících k podnikání podstatným způsobem rozšíří majetek podnikatele a tím se zlepší jeho majetkové poměry.“³⁹ K prokázání příjmů je namístě provést též důkaz účetními evidencemi povinného podnikatele, případně obchodní společnosti, jejímž je

³⁸ Usnesení 7 Tdo 1376/ 2003

³⁹ Článek Výživné pro nezletilé děti podnikatelů- Mgr. Daniel Mašek, Časopis PRÁVO A RODINA - 9/2004

společníkem. Z těchto evidencí lze pak často lépe vyčíst, jaké jsou skutečné příjmy a majetkové poměry povinného.

S účinností od 1.1. 2007 došlo zákonem č.112 / 2006 Sb. mimo jiného (zrušení § 102 ZOR) ke změně § 85a odst. 1 zákona č. 94/ 1963 Sb, který se zabývá otázkou příjmu rodiče , který má příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů pro účely rozhodování o vyživovací povinnosti. Toto ustanovení dává tomu rodiči, který má příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů, povinnost soudu prokázat své příjmy, předložit podklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů a umožnit soudu zjistit i další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů. Pokud rodič tuto povinnost nesplní, má se za to, že jeho průměrný měsíční příjem činí 12,7násobek životního minima jednotlivce dle zákona č. 110/ 2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. Rozsah vyživovací povinnosti je dán - vedle podmínek na straně rodičů - především odůvodněnými potřebami dítěte. Ty jsou závislé na věku a zdravotním stavu dítěte, na tom , jakým způsobem se připravuje na své budoucí povolání , jaké má zájmy, atd . „Obecný soud pochybil, pokud určil výši výživného k dětem pouze na základě příjmů, které otec dosahoval v posuzovaném období, aniž by celkově zhodnotil jeho majetkové poměry a životní úroveň. Při hodnocení majetkových poměrů rodiče je ovšem nutno přihlédnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům, ale i k celkové sumě jeho movitého a nemovitého majetku a ke způsobu jeho života. Výši výživného měl soud určit na základě všech těchto řádně zjištěných skutečností, přičemž lze přisvědčit názoru stěžovatelky, že pokud by takto určené výživné, odpovídající odůvodněným potřebám dětí, nebyl otec schopen ze svých nízkých příjmů platit, musel by část svého majetku zpeněžit a takto získané peníze pro placení výživného použít.“⁴⁰ Po rozvodu se povinnost platit výživné na dítě stanoví rozhodnutím soudu nebo dohodou rodičů, která ke své platnosti vyžaduje schválení soudu. V případě změny poměrů může soud povinnost platit výživné na nezletilé dítě nově upravit i bez návrhu. V případě, kdy byla povinnost poskytovat výživné nezletilému dítěti za dobu minulou zrušena či zúžena, není nezletilé dítě povinno spotřebované výživné vrátit.

Významným prostředkem ochrany nezletilých dětí je i možnost požadovat výživné až za tři roky zpětně před podáním návrhu na stanovení výživného a dále je k ochraně nezletilých dětí určeno zákonné ustanovení zakazující započtení pohledávek proti pohledávkám na výživné pro nezletilé děti. Na povinnost platit výživné tak nemá vliv skutečnost, že povinný má případně vůči nezletilému dítěti nějakou pohledávku.

Pokud se týče výživného nezletilého dítěte, lze , pokud je to s ohledem na poměry povinného možné, za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor zabezpečujících zejména přípravu na budoucí povolání. (§§ 85a odst.2, § 88 odst. 3 ZOR) Výživné se platí v pravidelných dávkách , obvykle měsíčně předem (§ 97 odst.1 ZOR). Ustanovení § 97 odst. 2 ZOR umožňuje, aby soud u výživného pro dítě v případech hodných zvláštního zřetele mohl rozhodnout o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti. Učiní při tom příslušná opatření zaručující pravidelnou výplatu měsíčních splátek odpovídajících stanovenému výživnému.

Při stanovení výživného na dítě a způsobu jeho plnění je vždy třeba určit, kterému rodiči má být výživné plněno a den splatnosti plnění výživného. Je třeba mít na mysli, že i přes fakt, že se výživné na nezletilé dítě plní rodiči, který má nezletilé dítě ve své péči, patří toto výživné nezletilému dítěti . Nelze proto odmítat plnit výživné na nezletilé dítě z důvodů problematických vztahů mezi rodiči a podobně. „Konfliktní vztahy mezi rodiči, které jeden z rodičů pocítuje jako újmu na svých rodičovských právech, nelze přičítat k tíži nezletilých dětí a zpochybňovat tak jejich nárok na výživné odkazem na rozpor s dobrými mravy ve smyslu § 96 odst. 2 zákona o rodině. Pro neplacení výživného ze strany otce nelze použít následující argumenty: Matka zadržuje věci a finanční

40 rozhodnutí IV.ÚS 244/03

prostředky nacházející se ve výlučném vlastnictví otce. Otec se již po tři roky marně snaží své syny oprávněně získat do své péče, což by mu umožnilo poskytovat výživné v naturální formě.“⁴¹

d) Styk rodičů s dítětem - § 27 ZOR

Zákon o rodině odráží ve svém § 26 odst. 4 ustanovení článku 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte č.104 /1991 Sb., který ukládá povinnost smluvním státům zajistit právo dítěte, odděleného od jednoho či obou rodičů, udržovat s nimi pravidelné osobní kontakty, pokud to není v rozporu se zájmy dítěte. Na úmluvu o právech dítěte obsahově navazuje Úmluva o styku s dětmi přijatá 3.5. 2002 ve Vilniusu Výborem ministrů Rady Evropy.

V případě styku s nezletilým dítětem se upřednostňuje dohoda rodičů o styku s dítětem. Dle § 27 odst. 1 ZOR tato dohoda nepotřebuje schválení soudu (v praxi je preferovaná a doporučovaná), je naprosto neoptimálnější, a to speciálně nepísemná – je variabilní, flexibilní, schopná zohlednit aktuální potřeby všech zúčastněných. Úprava styku s nezletilým dítětem soudem se provádí zpravidla na návrh jednoho z rodičů (prarodiče či sourozence). Soud však styk rodičů s dítětem upraví i bez návrhu, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Dle ustanovení § 27 odst. 2 ZOR rozhodování soudu o úpravě styku je vždy za situace, kdy se rodiče nemohou dohodnout.

V tomto případě pak soud přesně stanoví, v jakém rozsahu a jak často je ten z rodičů, kterému nebylo dítě svěřeno do výchovy, oprávněn se s ním stýkat. Rodič v případě úpravy styku s dítětem soudem nemá pouze právo, ale přímo povinnost se s dítětem v určenou dobu stýkat. Dle znění ZOR po novele č. 91/1998 Sb. je bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, považováno za změnu poměrů vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí. V praxi může znamenat možnost oprávněného rodiče domáhat se svěřeni dítěte do své výchovy s tím, že nebude on ten, který bude druhému z rodičů ve styku s dítětem opakovaně bezdůvodně bránit.

V případě, že je to nutné v zájmu dítěte, je možné dle § 27 odst. 3 ZOR omezení či zakázání styku dítěte s rodičem. Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci dle § 27 odst. 4 ZOR. Zde se vychází především z čl. 8 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který mimo jiného deklaruje právo dítěte na zachování jeho rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů. V ČR styk s jinými osobami mimo rodičů, sourozenců a prarodičů bohužel – na rozdíl od německé úpravy upraven není.

Ohledně všech dohod a rozhodnutí, týkajících se rodičovských práv a povinností, (i úpravy styku s prarodiči a sourozenci) platí, že z důvodů změny okolností je může soud změnit či zrušit a to i bez návrhu. Jde o “clausula rebus sic stantibus”(§ 28 ZOR)

e) Kolizní opatrovník dítěte

Ustanovení § 37 odst.2 ZOR stanoví, že nemůže – li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení o rozvodu zastupovat. Jedná se o tzv. kolizního opatrovníka. V jiných řízeních jsou děti zpravidla zastupovány rodiči, ale v případě rozvodu a řízení o určení výchovy a výživy je tato možnost vyloučena, jelikož by mohlo dojít mezi rodiči ke střetu zájmů. Nevyžaduje se, aby skutečně nastal střet zájmů, stačí pouze možnost jeho vzniku. V těchto případech se možnost střetu zájmu předpokládá a ustanovit opatrovníka je proto povinností soudu. Tímto kolizním opatrovníkem bývá orgán sociálně právní ochrany dětí, aniž by bylo soudem určeno, který pracovník tohoto orgánu bude v řízení jménem opatrovníka činit právní úkony. Je možné ustanovit i jinou vhodnou osobu, ale v praxi se tomu tak běžně neděje. Orgán

⁴¹ Usnesení 6 Tdo 326/2004

sociálně právní ochrany dětí je povinen funkci opatrovníka přijmout a řádně ji vykonávat. Soud musí opatrovníkovi vymezit rozsah jeho práv a povinností. Tento opatrovník má právo za účelem zjištění poměrů dítěte provádět šetření ohledně poměrů v domácnosti, vést s dítětem pohovory, nahlédnout do sešitů dítěte, hovořit s učiteli, sousedy,..atd.

f) Činnost psychologů

V případech, kdy rozhodnutí o výchově nezletilých dětí nelze jednoznačně opřít o jiné důkazy, přistupuje soud v souladu s §125 o.s.ř. a § 127 o.s.ř. k ustanovení znalců, kteří by měli odpovědět na otázky soudu, jakož i na otázky účastníků řízení. Nesmí však jít o právní otázky (např. "kterému z rodičů by mělo být nezletilé dítě svěřeno do výchovy"), jejichž řešení je výlučnou záležitostí soudu, nýbrž o otázky skutkové. Znalecké posouzení umožňuje na základě teoretických a praktických znalostí, které soudce v oblasti pedagogiky a psychologie zpravidla nemá, fundovaně analyzovat daný případ. Činnost znalců upravuje zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících a v návaznosti prováděcí vyhláška č. 37/1967 Sb.

„Obecně chápanou znaleckou činností lze aplikací zákona o rodině, jenž rámcově vymezuje základní výchovné předpoklady, konkretizovat do těchto metod:

- studium soudního spisu a jiné dokumentace (např. zdravotnické) a písemností (např. korespondence),
- zaměřené rozhovory s hlavními účastníky,
- zaměřené rozhovory s dalšími osobami (noví partneři, příbuzní apod.),
- pozorování nezletilého v přítomnosti rodičů, eventuálně dalších osob,
- vyšetření zúčastněných osob psychologickými testy,
- studium písemného zdůvodnění žádosti o svěřeni dítěte do péče (rodiče vypracují na eventuální žádost znalce),
- event. návštěva prostředí v němž dítě žije nebo bude žít.

„Podle odborných pramenů mezi základní kritéria, od nichž je možno odvodit rozsah výchovných předpokladů, patří zejména“⁴²

1. osobnost rodiče,
2. vztah rodiče k dítěti,
3. charakter, morálka a struktura mravních norem rodiče,
4. respekt k právu dítěte stýkat se s druhým rodičem,
5. vztah dítěte k rodiči,
6. vzor pro vytvoření sociální, zejména sexuální role,
7. úroveň vzdělání a inteligence rodiče,
8. kontinuita prostředí pro dítě,
9. šíře rodinného zázemí,
10. biologické důvody.

„Uvedené pořadí není náhodné, neboť vzniklo na základě šetření, realizovaného právě mezi psychology.“⁴³

Výsledkem činnosti znalce je písemný znalecký posudek, jehož struktura je rozvedena v § 13 vyhl. č. 37/1967 Sb. Znalecký posudek podléhá volnému hodnocení jako každý jiný důkaz.

42 Bakalář, E.; Říčan, P -Vágnerová, M –Dětská klinická psychologie , Praha 1991

43 Článek „Právní aspekty znalecké činnosti psychologů při posuzování výchov. předpokladů rodičů s nezletilými dětmi – Kritéria rozvádějících se rodičů“, Bakalář Eduard , Novák Daniel, Publikovaný názor vydaný 30.12. 1993 (Sborník)

g) Vyslechnutí nezletilého dítěte soudem

Lze vycházet z článku 12 Úmluvy o právech dítěte, která byla ratifikována i Českou a Slovenskou Federativní Republikou a publikována ve sdělení číslo 104/1991 Sb. Vyslechnutí nezletilého se provádí podle § 178 odst. 2 o.s.ř. (viz též judikát R XI/1967) a to v nepřítomnosti rodičů a jejich právních zástupců.

„Soudy této možnosti málokdy využívají a v případě, kdy stanovisko nezletilého je v rozporu se stanoviskem orgánu péče o děti a třeba i se závěrem znaleckého posudku, se úvahy soudu mohou dostat do patové situace. Vzhledem k tomu, že věková hranice nezletilého není nikde pro tento procesní úkon taxativně stanovena, je na úvaze soudu, kdy přizná nezletilému schopnost formulovat své vlastní názory a jakou důkazní váhu jim s ohledem na věk a úroveň dítěte bude přikládat. Lze konstatovat, že taktně a spíše neformálně provedené vyslechnutí nejen dítě psychicky nepoškodí, nýbrž naopak přispěje k naplnění zásady zjištění skutečného stavu věci, přitom důkazní hodnotu takového vyslechnutí soud zvaží s ohledem na celkový dojem z tohoto úkonu.“⁴⁴

h) Popouzení dítěte proti druhému rodiči. Syndrom zavrženého rodiče (SZR)

„V širším slova smyslu do pojmu popouzení zařazujeme působení, aby se někdo na někoho hněval, zlobil, aby mu nedůvěřoval, aby se ho bál, aby měl o něm špatné mínění, aby ho nenáviděl, aby si přál mu škodit, případně aby se s ním nechtěl stýkat, aby jej vytěsnil ze svého citového života apod.“⁴⁵ Dojde-li v důsledku popouzení ke komplikacím ve styku druhého rodiče s dítětem nebo dokonce k tomu, že styk se vůbec neuskutečňuje, pak dítě bývá ochuzeno o vztah k velmi důležité a blízké osobě, zkráceno o pozitiva, která z takového vztahu plynou, zvýšeně náchylné k trvalým poruchám sebehodnocení, situačně stresováno v obdobích, kdy má ke styku dojít, svědkem toho, jak se velmi důležitá a blízká osoba (rodič, jemuž bylo svěřeno do výchovy) chová nečestně, tj. hledá či konstruuje výmluvy a zdůvodnění, proč se styk s druhým rodičem nemá konat apod.

Probíhá-li styk normálně, pak dítě má pocit, že nikoho z důležitých osob neztratilo. Na základě existujícího vztahu může druhý rodič efektivně zastupovat prvního v době jeho vážné indispozice nebo zaneprázdněnosti, druhý rodič se může aktivně podílet na celé řadě činností pro dítě nanejvýš prospěšných, jako je např. příprava do školy, zajištění zvláštní zdravotní péče, výběr vhodného zaměstnání apod. Dítě se od rodičů naučí, jak konstruktivně řešit svízelné interpersonální problémy z minulosti, má pozitivní osobní příklad, trvalý model. V případě, že rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do výchovy, vážně onemocní nebo dokonce zemře, dítě má automaticky druhého rodiče, nikoliv tahanice s neznámou zahořklou osobou, vyvolávající nejistotu a úzkost.

SZR je dle statistik odhadován přibližně u 25% dětí, které byly svěřeny do výchovy pouze jednomu z rodičů. Každoročně jde v České republice zhruba o 7600 dětí. Bezproblémové vztahy s druhým rodičem, než u kterého děti žijí má pouze asi 15% dětí. Ráda bych v této souvislosti zmínila alespoň nejhlavnější negativní důsledky SZR a pokusila se i o jejich hodnocení z pohledu českého právního řádu.

Dítě ztrácí téměř vše, co s druhým rodičem souvisí, ať už se jedná o hmotné či nehmotné statky, rodičovské výchovné a vzdělávací působení, pomoc v různých životních situacích. U dítěte dochází k deformaci jeho emocionálního vývoje, kdy má potlačovat původní pozitivní emoce k nyní zavržovanému rodiči. Vstíjí-li se dítěti přesvědčení, že jeden z jeho rodičů je špatný, může dojít i k potlačení sebedůvěry dítěte. V rámci nauky o dědičnosti se totiž dítě dozví, že celá jedna polovina jeho genetické výbavy je dle jeho

44 Článek „Právní aspekty znalec. činnosti psychologů při posuzování výchov. předpokladů rodičů s nezletilými dětmi – Kritéria rozváděj. se rodičů“, Bakalář Eduard, Novák Daniel, Publikovaný názor vydaný 30.12. 1993 (Sborník)

45 Popouzení dítěte proti druhému rodiči. Pohled na motivy, Bakalář Eduard, Novák Daniel, Publikovaný názor vydaný 30.12. 1993 (Sborník)

názoru ze závadného člověka a jeho sebehodnocení tak může utrpět trvalou ránu. Dochází k deformaci jeho psychosociálního vývoje, kdy nyní je mu vůči zavrženému rodiči dovoleno dávat volný průběh emocím nenávisti, které jsou mnohdy téměř neopodstatněné za úplné absence pocitů viny. Dítěti může chybět i vhodný model k převzetí sexuální identity, jelikož od přírody se chlapci identifikují s otcem a dívky zase s matkou, které se jim do budoucna stávají vzorem pro jejich samostatnou existenci. SZR dle mého názoru dokonce nastoluje nezákonný stav, jelikož dle ustanovení § 35 Zákona o rodině je dítě své rodiče povinno ctít a respektovat.

9.b. Německá právní úprava

V roce 1977 bylo stanoveno, že v případě rozvodu manželství s nezletilým dítětem se určení rodičovské péče stane z úřední povinnosti součástí řízení o rozvodu. „Zpravidla se péče o dítě přisuzovala jen jednomu z rodičů.“⁴⁶

V roce 1980 bylo stanoveno, že ve výše uvedeném případě se dítě svěří bez výjimky do péče buď otce nebo matky. Došlo tedy k posílení myšlenky, že dítě má být po rozvodu jen s jedním rodičem, nejčastěji s matkou, jelikož má k této osobě vyvinuté silnější pouto.

V roce 1982 prohlásil Spolkový ústavní soud (BverfG) toto pravidlo jako protiústavní: „Doposud společně vykonávaná péče rodičů o dítě musí být oběma rodičům i po rozvodu ponechána v případě, že si tak oba rodiče přejí a jsou této péče schopni.“⁴⁷

1.7. 1998 přišla nová koncepce pojetí “dětských práv” v případě odloučení a rozvodu rodičů. Tato se zaměřuje i na nemanželské děti a dokonce reguluje i období odloučení rodičů v případě, že k rozvodu nedošlo. Cílem této koncepce je ponechat, pokud je to jen možné, péči o dítě oběma rodičům a zabránit tím případným hádkám, kterému rodiči péče případně připadne.

Péče o dítě dnes není obligatorně součástí rozvodového řízení. Skutečnost, že rodiče jsou rozvedeni nemá sama o sobě žádné materiálně právní následky v oblasti péče o dítě. Návrh na rozvod musí ale i přesto obsahovat údaje o tom, zda jsou zde nezletilé děti. (§ 622 II, bod 1. ZPO) Soud tuto skutečnost sdělí Úřadu pro mladistvé (Jugendamt), který může rodičům nabídnout pomoc při řešení případných problémů. V řízení se soud na podobu další péče o dítě dotazuje, ne ovšem s cílem rozhodnout o ní.

V případě, že jeden z rodičů během rozvodového řízení dá návrh na zahájení řízení o určení péče o dítě, je spojení obou řízení možné. Řízení o péči o dítě musí být ovšem s řízením o rozvodu spojeno nejpozději do konce ústního jednání rozvodového řízení v prvním stupni. (§ 623 IV ZPO) V jiném případě probíhá samostatně. Může rozvodovému řízení předcházet, nebo ho následovat, nebo nemusí vůbec nastat v případě, že ho žádný z rodičů nezahájí.

a) Společná péče rodičů o dítě

Společná péče rodičů o dítě může v případě odloučení a rozvodu rodičů ze zákona nadále pokračovat aniž by k tomu bylo potřeba soudního rozhodnutí. Společná péče rodičů trvá do té doby, dokud nenastane právní moc rozhodnutí o jiné péči o dítě. Soud nemá zpravidla právo z vlastní iniciativy zahájit řízení o péči o dítě. Výjimkou je ustanovení § 1666 BGB (ohrožení zájmů dítěte).

Společná péče je právní konstrukcí, nikoli realitou. Znamená více méně pouze společnou odpovědnost rodičů o dítě. Rodiče spolu pravděpodobně nadále nebudou žít

⁴⁶ Ambrock, E.: Ehe und Ehescheidung, de Gruyter, Berlin, New York, 1977, str. 16 a n.

⁴⁷ Rozhodnutí BverfGE 61, 358

“pod jednou střechou”, ale dítě bude u jednoho či druhého rodiče. Na tom u kterého rodiče dítě bude a na bližších podrobnostech se rodiče musí dohodnout. Pokud nejsou dohody schopní, lze postupovat dle § 1671 BGB (Přidělení určité oblasti péče o dítě soudem výlučně jednomu z rodičů) nebo dle § 1628 BGB (Soudní rozhodnutí o jednotlivých skutečnostech, na kterých se rodiče nemohou dohodnout). Co se týče styku s dítětem, ten se řídí dle ustanovení § 1684 III BGB.

S ohledem na fakt, že i přes společnou péči rodičů se dítě převážně zdržuje pouze u jednoho z nich, stanoví zákon v § 1687 BGB pro případ nejen krátkodobého odloučeného žití rodičů, že u společné péče jinak všeobecně nutného souhlasu druhého rodiče není třeba ve všech případech, nýbrž pouze v těch, jejichž úprava má pro dítě značný význam. V ostatních případech rozhoduje samostatně ten rodič, u něž se dítě se souhlasem druhého rodiče nebo na základě soudního rozhodnutí obvykle zdržuje. Jedná se tedy o dva druhy záležitostí, a to: “záležitosti značného významu” a “záležitosti denního života”. Záležitosti denního života jsou definovány jako zpravidla takové, ke kterým dochází často a které nezpůsobí na rozvoji dítěte těžko odstranitelné následky.

Rodič, u kterého se dítě obvykle zdržuje, vykonává v záležitostech denního života také výlučné zákonné zastoupení. V ostatních případech platí společné zastoupení oběma rodiči. (Tuto skutečnost je třeba vzít na vědomí při použití § 107 a násled. BGB) Tato výlučná pravomoc jednoho rodiče je dána za splnění následujících podmínek:

1. Rodiče musí žít nejen krátkodobě odloučeně.
2. Stálý pobyt dítěte u jednoho z rodičů musí být oprávněný (buď se souhlasem druhého rodiče nebo na základě soudního rozhodnutí), jinak setrvává společná péče rodičů.

Výše jmenovaná výlučná rozhodovací pravomoc jednoho rodiče může být ovšem omezena nebo vyloučena, pokud je to v zájmu dítěte nutné (§ 1687 II BGB). V případě, že se tak stane, nastoupí opět společná rozhodovací pravomoc rodičů. Rozšiřovat výlučnou rozhodovací pravomoc jednoho rodiče lze dle § 1671 BGB. (Přidělení určité oblasti péče o dítě soudem výlučně jednomu z rodičů)

V případě společné rozhodovací pravomoci rodičů je dle § 1687 BGB, za splnění podmínek § 1629 I 4 BGB, možné, aby jeden rodič při nebezpečí prodlení rozhodl samostatně. Jinak si rodiče mohou vzájemně upravovat rozsah jejich rozhodovací pravomoci za pomoci plné moci, která je kdykoli odvolatelná.

Výlučnou rozhodovací pravomoc v záležitostech denního života obdrží vždy po tu dobu, po kterou se dítě u něj zdržuje i druhý rodič. Tato pravomoc se vztahuje na záležitosti denní péče, ne ovšem na právní úkony. (Oprávnění pro nebezpečí prodlení -viz výše zůstává zachováno.)

Ustanovení § 1686 upravují povinnost podávat informace o osobních poměrech dítěte.

Ustanovení § 1629 upravují mimo jiného právo nezletilého dítěte na výživné.

b) Výlučná rodičovská péče jednoho z rodičů (na návrh)

Dojde-li k odloučení rodičů kteří doposud vykonávali společnou rodičovskou péči, může každý z nich u rodinného soudu navrhnout, aby mu bylo dítě zcela nebo částečně svěřeno do výlučné péče. (§ 1671 BGB).

Návrhu může být vyhověno pouze:

1. pokud druhý rodič s návrhem souhlasí a dítě, které již dokončilo 14tý rok věku tomuto neodporuje
2. dle přesvědčení soudu je očekáváno, že zrušení společné péče a přisouzení dítěte do péče navrhovatele bude nejlépe odpovídat zájmům dítěte.

Návrhu nebude vyhověno , pokud je , na základě jiných předpisů, třeba, aby byla rodičovská péče upravena jiným způsobem.

Toto ustanovení platí pro všechny případy, kdy byla doposud vykonávána společná péče rodičů (i v případě nemanželských dětí)

Návrh je podmínkou pro rozhodnutí soudu dle § 1671 BGB. Toto ustanovení jinak nedává soudu pravomoc zahájit řízení z vlastní iniciativy. Návrh musí směřovat k získání výlučné rodičovské péče a lze ho podat kdykoli v době odloučeného žití rodičů. (Nejen na počátku odloučeného žití)

Ad 1) Určení výlučné rodičovské péče se souhlasem druhého rodiče (§1671 II,1 BGB) spočívá na společné vůli rodičů, která je pro soud závazná. Tato vázanost je ovšem zrušena v případě, kdy dítě dokončilo 14tý rok věku a odporuje tomu, aby došlo k výše popsanému přenesení výlučné rodičovské péče na jednoho rodiče, nebo kdy by tímto přenesením rodičovské péče byly ohroženy zájmy dítěte. Soud se ovšem nemusí řídit dle vůle dítěte, dojde-li k názoru, že určení takové rodičovské péče je pro dítě i přes jeho odpor nejlepším řešením.

Ad 2) V případě, kdy se rodiče na rodičovské péči nedohodnou (§ 1671 II,2 BGB), může soud návrhu rodičů na určení výlučné rodičovské péče kteréhokoli z nich vyhovět pouze pokud je zde očekávání, že zrušení společné rodičovské péče bude nejlépe vyhovovat zájmům dítěte a zároveň určení výlučné rodičovské péče navrhovateli bude nejlépe vyhovovat zájmům dítěte.

Pokud jsou splněny výše uvedené podmínky, může být na návrh jednoho z rodičů přenesena i jen částečná výlučná rodičovská péče . Mimo oblast výlučné pravomoci jednoho z rodičů pokračuje nadále společná rodičovská péče.

V případě , že se rodiče nedohodnou, připadá , mimo přidělení celé či částečné rodičovské péče jednomu rodiči ,v úvahu i použití ustanovení § 1628 BGB (Soudní rozhodnutí o jednotlivých skutečnostech, na kterých se rodiče nemohou dohodnout).

c) Soudní opatření v případě ohrožení zájmů dítěte

Jedná se o případy, kdy soud musí zahájit řízení z vlastní iniciativy , aby zabránil ohrožení zájmů dítěte.

Dle §1666 učiní rodinný soud , dojde-li k ohrožení tělesného nebo duševního stavu dítěte nebo jeho majetku a rodiče nejsou ochotni nebo schopni toto nebezpečí odvrátit, taková opatření, která jsou nutná k odvrácení tohoto nebezpečí. Zpravidla se za ohrožení majetku dítěte považuje situace, když správce tohoto majetku neplní svou vyživovací povinnost vůči dítěti nebo povinnosti spojené se správou majetku dítěte nebo nedodrжуje nařízení soudu, která se vztahují ke správě majetku dítěte.

K takovýmto soudním opatřením patří zejména příkazy, veřejné podpory jako např. podpory pro děti a mladistvé a zdravotní podpory, příkazy zabezpečující dodržování povinné školní docházky, zákazy přechodně či na časově neurčenou dobu užívat rodinný či jiný byt, zdržovat se v určitém okolí tohoto bytu nebo vyhledávat určitá místa , kde se dítě pravidelně zdrжуje, zákaz kontaktu a styku s dítětem, nahrazení prohlášení osoby vykonávající rodičovskou péči nebo částečné či úplné odebrání rodičovské péče. Soud může učinit i opatření s účinkem pro třetí osoby.

Opatření , se kterými je spojena odluka dítěte od rodiny jsou dle § 1666a BGB přípustná jen tehdy, pokud nebezpečí nelze odvrátit jiným způsobem i za pomoci veřejných podpor. Toto platí i v případě , kdy je jeden z rodičů přechodně nebo na časově neurčenou dobu zbaven práva užívat rodinný byt. Je-li některému rodiči či třetí osobě zakázáno užívat byt, který užívá dítě, je třeba při stanovení doby trvání opatření zohlednit, zda této osobě svědčí vlastnictví, dědičné stavební právo nebo právo užívání nemovitosti na které se byt nachází. Přiměřeně toto platí i pro vlastnictví , právo bydlení , věcné právo bydlení nebo

právo nájmu bytu . Úplné odebrání rodičovské péče je možné jen v případě, že ostatní opatření zůstala bez účinku a nebo je předpokládáno , že nestačí plně na odvrácení nebezpečí.

V případě ohrožení majetku dítěte může rodinný soud nařídit, aby rodiče předložili soupis majetku dítěte a přehled o jeho správě. Rodiče mají povinnost opatřit tento soupis ujištěním o jeho správnosti a úplnosti. Rodinný soud může nařídit, že finance dítěte budou uloženy určitým způsobem a k jejich výběru bude třeba jeho svolení. Patří - li do majetku dítěte cenné papíry, cennosti nebo pohledávky z vkladní knížky, pak může rodinný soud nařídit rodiči, který dítě zastupuje stejné povinnosti , které náleží dle §§ 1814 až 1816, 1818 BGB poručníku dítěte. Ustanovení § 1819, 1820 BGB se použijí přiměřeně. Rodinný soud může rodiči , který ohrožuje majetek dítěte, uložit povinnost složení peněžité záruky za majetek, který náleží do jeho správy. Způsob složení a výši peněžité záruky určí soud dle svého zvážení. Složení peněžité záruky připadá v úvahu pouze v případě, kdy došlo k částečnému nebo úplnému odnětí správy majetku dítěte dle § 1666 odst. 1 BGB. Náklady nařízeného opatření nese ten rodič, který způsobil nutnost nařízení tohoto opatření.

Jedná se tedy o opatření, kterými může být i úprava rodičovské péče. Jedná se např.o odejmutí celé či částečné rodičovské péče jednomu z rodičů a její přiřazení druhému rodiči , odejmutí celé či částečné rodičovské péče oběma rodičům a v této míře ustanovení opatrovníka. Opatrovníka je třeba ustanovit také tehdy, je-li jeden rodič rodičovské péče zcela nebo částečně zbaven a její přiřazení druhému rodiči není možné (zemřel,...)

Řízení o opatřeních dle § 1666 BGB lze spojit s rozvodovým řízením (§ 623 III ZPO).

d) Zvláštní pravidla při výlučné rodičovské péči matky o nemanželské dítě

Dle § 1626 a BGB nejsou – li rodiče manželé v okamžiku narození dítěte, náleží jim společná péče o dítě , pokud prohlásí, že ji chtějí společně vykonávat nebo pokud uzavřou manželství. V ostatních případech vykonává rodičovskou péči výlučně matka.

Žijí- li rodiče odloučení a rodičovskou péči vykonává výlučně matka, může otec se souhlasem matky navrhnout, aby mu byla svěřena úplná nebo částečná výlučná péče o dítě. Souhlas matky je předpokladem zahájení řízení . Soud má návrhu otce vyhovět v případě, že svěřeni dítěte do částečné nebo výlučné péče otce je v zájmu dítěte (§ 1672 I BGB).

Je – li otci svěřena výlučná nebo částečná rodičovská péče o dítě dle § 1672 I BGB, může v budoucnosti každý z rodičů , se souhlasem druhého rodiče, navrhnout společnou rodičovskou péči o dítě. Soud má tomuto návrhu vyhovět v případě, že tato společná péče neodporuje zájmům dítěte .Toto platí i v případě, kdy přenesení úplné nebo částečné rodičovské péče na otce skončí (1672 II BGB).

e) Změna rozhodnutí soudu o rodičovské péči

Rozhodnutí rodinného soudu o rodičovské péči je závazné do té doby, dokud není soudem učiněno jiné rozhodnutí. Při změně původního rozhodnutí je pro rodinný soud určující ustanovení § 1696 BGB : Soud má svá rozhodnutí změnit, pokud je to s ohledem na závažné důvody, které se trvale dotýkají zájmů dítěte žádoucí. Opatření dle § 1666 – 1667 BGB soud zruší, pokud již nehrozí zájmům dítěte žádné nebezpečí. U déle trvajících opatření dle § 1666 – 1667 BGB má soud povinnost v přiměřených časových intervalech zjistit nezbytnost jejich trvání. Obdobně soud zjišťuje , zda není takové opatření nezbytné , zpravidla po 3 měsících je – li od uložení opatření dle § 1666 – 1667 BGB upuštěno.

f) Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem po rozvodu

Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem se řídí obecnými ustanoveními BGB o výživném mezi příbuznými. S ohledem na to, že se jedná o vztah mezi rodiči a dětmi, existují jisté výjimky z těchto obecných ustanovení, které budou dále zmíněny.

Vyživovací povinnost rodičů vůči nezletilým dětem vychází již z principu rodičovské odpovědnosti zabezpečovat životní potřeby dítěte. Tato povinnost samozřejmě přetrvává i v případě rozvodu rodičů.

Plnoleté děti, které nejsou ekonomicky soběstačné z důvodů školního vzdělávání (studium, učení,..) jsou nezletilým svobodným dětem postaveny zákonem na roveň (§ 1603 II, § 1609 BGB) a to až do dokončení 21 roku. „Toto dítě je povinno se cíleně vzdělávat a plnit svědomitě své studijní závazky“⁴⁸

Na děti, které uzavřely manželství, i pokud jsou neploleté, je v souvislosti s vyživovací povinností rodičů nahlíženo jako na plnoleté.

Nezletilé, svobodné dítě i v případě, že dosahuje jistých příjmů, má nárok na plné výživné ze strany rodičů. Po nezletilém dítěti nelze vyžadovat, aby si své potřeby samo zajišťovalo výdělečnou činností, jelikož to by odporovalo zájmu společnosti na vzdělávání a výchově. To samé platí i pro plnoleté dítě, které studuje. Pro plnoleté studující děti, platí ovšem výjimky, v případě, že výdělečná činnost může být bez problému spojena se studiem, rodiče se nachází ve špatné finanční situaci a alespoň částečné krytí svých potřeb ze svých prostředků může být po dítěti spravedlivě vyžadováno.

Rodiče jsou povinni zabezpečovat potřeby nezletilého, svobodného dítěte nebo plnoletého, studujícího, svobodného dítěte do ukončeného 21 roku na stejné úrovni jako potřeby vlastní a to všemi prostředky, které mají k dispozici. Dle rozšířené soudní praxe se rodičům, v případě, že se nalézají ve špatné finanční situaci, přiznává určitá minimální částka, kterou si mohou ponechat, aby se sami neocitli v situaci sociálně potřebných.

Základní pravidla pro určení míry vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem stanoví § 1610 BGB. Míra je závislá na okolnostech jednotlivých případů. Při stanovení výživného se berou v úvahu zájmy a cíle dítěte, jeho věk, zdravotní stav atd... Pro sjednocení soudní praxe se v případě určování výživného soud orientuje dle tabulkových hodnot, které se rozlišují s ohledem na příjmy rodičů a věk dítěte.

Vyživovací povinnost u nezletilých, svobodných dětí plní rodič, u kterého se dítě po rozvodu zdržuje, zpravidla péčí a výchovou. Rodič, do jehož péče svobodné, nezletilé dítě po rozvodu svěřeno nebylo, má zpravidla povinnost k placení výživného. Pro plnoleté, svobodné, studující děti platí shora uvedené také. Sporné je řešení v případě, kdy plnoletému, studujícímu, svobodnému dítěti oba rodiče nabízí plnění jejich vyživovací povinnosti tím způsobem, že dítě bude pobývat v jejich domácnosti a oni o ně budou pečovat. Soudní praxe v těchto případech nechává na dítěti, aby si zvolilo, u koho z rodičů se bude zdržovat a druhý rodič je pak povinen vyživovací povinnost plnit placením určených částek.

Zákonné nároky na výživné je možné uplatnit žalobou na plnění v civilním procesu. Příslušné k řízení o výživném jsou rodinné soudy.

Dítě, které nežije s rodičem ve společné domácnosti, má možnost uplatnit své nároky na výživné do určité výše vůči tomuto rodiči v zjednodušeném řízení (§ 1612 a-c BGB). Toto zjednodušené řízení nebrání dítěti uplatnit jeho nárok na výživné v obvyklém civilněprávním sporném řízení.

Rodiče se po dobu trvání jejich vyživovací povinnosti vůči svým nezletilým, svobodným dětem nemohou odvolávat na tvrdostní klauzuli § 1611 BGB bez ohledu na to, jak se k nim děti chovají. Toto ustanovení odpovídá principu zesílené rodičovské odpovědnosti.

⁴⁸ viz rozsudek BGH FamRZ 1998, 671

Nově se od 1.1. 2008 stanovila minimální výše výživného pro dítě jednotně pro celé Německo a odbouralo se tak stávající rozdělování na „staré“ a „nové“ spolkové země. Základem pro výpočet výše výživného pro dítě zůstává i nadále příjem a majetkové poměry povinného rodiče. Pokud povinný rodič, při stanovení minimální částky, kterou mu je třeba ponechat pro jeho potřeby (Selbstbehalt), není schopen plnit nezletilému dítěti nebo dítěti postavenému mu na roveň nejnižší (dle tabulek) nutné výživné, pak je v určitých situacích možné po něm vyžadovat výživné překračující jeho „Selbstbehalt“. Jde např. o situace: Vzdá-li se takový rodič zaměstnání, z jehož příjmů by byl schopen vyživovací povinnosti plně dostát a začne podnikat s tím, že jeho příjmy jsou minimální a na plnění vyživovací povinnosti nestačí nebo pokud zůstane v domácnosti a pečuje o děti z nového vztahu či manželství v případě, že by tak mohl učinit nový partner či nový manžel.

g) Právo na styk s dítětem

§ 1626 III, 1 BGB stanoví, že k zájmům dítěte patří zpravidla i styk s oběma rodiči. Z tohoto vyplývá formální právo dítěte na styk s rodiči (§ 1684 I, 1 BGB) s kterým pak koresponduje právo a povinnost rodičů styku s dítětem (§ 1684 I, 2 BGB).

O způsobu styku s dítětem rozhoduje primárně dohoda rodičů. Dle možností je třeba zohlednit i přání dítěte. Jedná se například o následující případy:

- Jednomu z rodičů je svěřena výlučná rodičovská péče, druhému pak právo a povinnost styku s dítětem.
- Je dána sice společná rodičovská péče, ale dítě se převážně zdržuje pouze u jednoho rodiče. Druhý rodič má bez ohledu na spolurozhodovací pravomoc vyplývající ze společné rodičovské péče také právo a povinnost styku s dítětem.
- Dítě žije v opatrovnické rodině. V tomto případě mají právo a povinnost styku s dítětem jeho rodní rodiče.
- Rodičům byla rodičovská péče odejmuta a svěřena jiné osobě. I v tomto případě mají rodiče právo a povinnost styku s dítětem v té míře, v jaké nejsou ohroženy zájmy dítěte

Vzhledem k častým hádkám o podobu styku s dítětem a dokonce i bránění druhému rodiči ve styku, obsahuje § 1684 II BGB povinnost zanechat všeho, co by mohlo být na újmu vztahu dítěte a druhého rodiče nebo co by mohlo ztěžovat výchovu dítěte. Bohužel se tomu nadále ve skutečnosti děje a nejsmutnější na tomto faktu je, že jistou osobou, které jsou výše uvedené neshody vždy na újmu, je právě dítě.

Dle § 1684 III BGB může rodinný soud rozhodnout o rozsahu styku s dítětem i o jeho bližší podobě. Do této úpravy lze začlenit i třetí osoby (nové partnery rodičů,...)

Soud může zahájit řízení o styku s dítětem z vlastní iniciativy. Řízení o styku s dítětem lze tak, jako řízení o rodičovské péči spojit s rozvodovým řízením. Změna rozhodnutí soudu o úpravě styku s dítětem je možná (jako u rodičovské péče) dle § 1696 BGB. Stejně jako v řízení o rodičovské péči je možné, aby soud ustanovil dítěti zástupce pro řízení.

Dle § 1684 IV BGB může soud, pokud je toho třeba s ohledem na zájmy dítěte, právo styku s dítětem omezit nebo zcela vyloučit. Vyloučení a omezení na delší dobu lze stanovit jen tehdy, pokud by jinak mohly být ohroženy zájmy dítěte. Jako forma omezení se počítá i možnost styku pouze za doprovodu třetí osoby (např. zaměstnanec Úřadu pro mladistvé)

h) Právo styku třetích osob s dítětem

Mimo rodičů dítěte mají, při splnění stanovených podmínek, právo na styk s dítětem i třetí osoby:

- prarodiče dítěte (§ 1685 I BGB)

- sourozenci dítěte (§ 1685 I BGB)
- manžel nebo dřívější manžel rodiče, se kterým dítě žilo po delší dobu ve společné domácnosti (§ 1685 II BGB)
- osoby, v jejichž rodinné péči bylo dítě po delší dobu (§ 1685 II BGB)
- dřívější partner rodiče, se kterým dítě žilo po delší dobu ve společné domácnosti

Předpokladem pro stanovení práva styku je , že tento styk je v zájmu dítěte . V případě konfliktů platí obdobně ustanovení § 1684 II-IV BGB.

i) Právo na informace o dítěti

Ustanovení § 1686 BGB zaručuje rodiči , v případě oprávněného zájmu , nárok vůči jiným osobám na informace o osobních poměrech dítěte, pokud to neodporuje zájmům dítěte. Zpravidla se jedná o osoby, u kterých se dítě zdržuje. V případě neshod rozhodne rodinný soud.

10. PRÁVNÍ NÁSLEDKY ROZVODU

10.1. Osobní status rozvedených manželů

Právní mocí rozsudku o rozvodu získají manželé status „rozvedený“ a zanikají také veškerá vzájemná práva a povinnosti manželů. Tento fakt má dopady i v právu např. daňovém, v právu sociálního zabezpečení,..atd.

Německá právní úprava se v této oblasti od české nijak neliší.

10.2. Příjmení

V České republice může dle § 29 ZOR manžel, který přijal za manželství příjmení druhého manžela, do jednoho měsíce po právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství oznámit matričnímu úřadu, že přijímá opět své dřívější příjmení, popřípadě že upouští od užívání společného příjmení vedle příjmení dřívějšího. Matriční úřad je za těchto podmínek povinen změnu provést.

I v Německu si po právní moci rozsudku o rozvodu manželství bývalí manželé mohou nechat změnit příjmení. Je třeba pouze podat návrh k matričnímu úřadu a doložit právní moc rozsudku o rozvodu. Každý má možnost zvolit si z pěti následujících variant:

1. Ponechat si i nadále jméno manžela
2. Ženy si mohou vzít zpět své dívčí jméno
3. Každý si může vzít zpět jméno, které měl před manželstvím (např. z minulého manželství)
4. Mít dvě příjmení -rodné a z manželství
5. Mít dvě příjmení -jiné jméno před svatbou (mimo jména rodného) a z manželství

Dětem i po rozvodu rodičů zůstává původní jméno. Možnost změny jména dítěte nastává v okamžiku, kdy rodič, který má dítě v péči, uzavře nový sňatek a přijme jméno nového partnera.

10.3. Výživné rozvedeného manžela

10.3.a. Česká republika

Vyživovací povinnost mezi manžely právní mocí rozsudku o rozvodu zaniká, při splnění určitých zákonem stanovených předpokladů vzniká právo na výživné rozvedeného manžela. Dle § 92 odst.1 ZOR má rozvedený manžel vůči druhému manželovi nárok na přiměřené výživné po dobu, po níž není schopen se sám živit. Další podmínkou je schopnost povinného této vyživovací povinnosti vůči rozvedenému manželovi dostát.

Nárok na výživné se nepromlčuje, promlčuje se však splatnost jednotlivých splátek v obecné tříleté lhůtě. Započtení jiných pohledávek oproti výživnému je přípustné pouze dohodou.

a) Výživné na základě dohody bývalých manželů

Přednostně se výživné řeší dohodou bývalých manželů. Zákon nestanoví žádné bližší náležitosti dohody o výživném rozvedených manželů. Může se tedy jednat jak o dohodu ústní, tak i písemnou.

Dohody manželů o placení výživného rozvedenému manželovi mohou být předmětem soudního smíru dle § 69 o.s.ř. (tzv. smírčí řízení, jako řízení předběžné) i podle § 99 o.s.ř. (povinnost soudu pokusit se o smír v soudním řízení).

b) Výživné na základě soudního rozhodnutí

Pokud k dohodě nedojde, rozhodne o výživném soud na návrh jednoho z manželů. Místně příslušným je obecný soud odpůrce (§ 84 a § 85 odst. 1 o.s.ř.). Návrh musí splňovat náležitosti dle § 42 odst. 4 a § 79 odst.1 o.s.ř. Musí být zřejmé, kterému soudu se návrh podává, kdo tento návrh podává, čeho se týká a co je jím sledováno. V návrhu je třeba uvést datum a podpis navrhovatele. Dále zde musí být uvedeno jméno, povolání a bydliště účastníků a případně jejich zástupců. Návrh je třeba podat ve dvojím provedení, tak aby jedno zůstalo soudu a druhé bylo posláno bývalému manželovi. V návrhu je třeba popsat rozhodné skutečnosti, označit důkazy, o které se navrhovatel opírá a uvést jednoznačně, co navrhovatel požaduje. (Jakou výši výživného žádá a od kterého data). V návrhu se obvykle uvádí, kdy rozvod manželství nabyl právní moci, důvody které vysvětlují potřebnost navrhovatele a jaké jsou osobní, majetkové a výdělečné poměry bývalého manžela.

Dle § 92 odst. 2 ZOR má vyživovací povinnost rozvedeného manžela přednost před vyživovací povinností dětí vůči rodičům. „Rozvedený manžel se nemůže úspěšně domáhat uložení povinnosti přispívat na svou výživu vůči rodičům bývalého manžela, jelikož zde mezi ním a rodiči bývalého manžela nejde o příbuzenský poměr podle ustanovení §88 ZOR.“⁴⁹ „Zákon o rodině nestanoví pro podání žaloby žádné časové omezení ve vztahu k rozvodu, což znamená, že žalobce může žádat o příspěvek na výživu rozvedeného manžela i dvacet let po rozvodu manželství, jak se například stalo v jednom mediálně prezentovaném případě. De lege ferenda lze uvažovat o omezení tohoto nároku například na tři roky od právní moci rozvodového rozsudku, dokud však taková právní úprava není obsažena v zákoně, domnívám se, že v podobných případech by soudy mohly použít ustanovení o rozporu požadavku žalobce s dobrými mravy.“⁵⁰

Výživné lze přiznat soudem pouze ode dne podání žaloby (= den zahájení soudního řízení, § 82 odst. 1 o.s.ř.) do budoucna (§ 98 odst.1 ZOR). Výživné lze samozřejmě požadovat i od doby pozdější.

Soud výživné nepřizná v případě, bylo-li by toto přiznání v rozporu s dobrými mravy. (§ 96 odst.2 ZOR). Jedná se např. o případy, kdy výživné požaduje

49 viz rozsudek Nejvyššího soudu Rc 37/94

50 JUDr. Daniela Kovářová, článek Výživné mezi manžely, časopis Právo a rodina č. 4/ 2006 – str. 1

manžel, který se rozhodujícím způsobem podílel na rozvratu manželství – např. tím, že si našel novou známost. V úvahu se také bere chování žalobce k žalovanému,... atd.

Při určení výživného přihlédne soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Soud provádí důkazy výsledkem účastníků a svědků, listinnými důkazy a případně i znaleckými posudky.

Dle § 162 odst. 2 OSŘ je rozsudek na plnění výživného předběžně vykonatelným. Lhůta k plnění tak běží od okamžiku doručení rozsudku i v případě, že rozsudek ještě nenabyl právní moci.

Rozsudek odsuzující k plnění v budoucnu splatných dávek je možno změnit na návrh dle § 163 odst.1 OSŘ pokud se podstatně změnila okolnosti, které jsou pro výši a další trvání dávek rozhodující.

c) Soudní poplatky

Od soudních poplatků je osvobozen navrhovatel, vyhoví-li soud jeho návrhu. V tomto případě přechází poplatková povinnost na žalovaného a vyměřuje se dle výše přiznané částky (nejméně 300 Kč do částky 30 000,- Kč, do částek vyšších pak 1% z této částky, maximálně však 10 000,- Kč, viz položka č. 5 sazebníku soudních poplatků, přílohy k zákonu č. 549/ 1991 Sb., o soudních poplatcích.)

d) Výše výživného

Dle § 92 ZOR může rozvedený manžel vyžadovat, aby mu druhý manžel pouze "přispíval" na přiměřenou výživu. Děje se tak podle schopností, možností a majetkových poměrů povinného. (§ 96 odst.1 věta první ZOR) Přiměřenou výživou se rozumí zajištění všech běžných životních potřeb podle konkrétní životní situace potřebného. Při tom se přihlíží k jeho věku a zdravotnímu stavu. V žádném případě ale nejde o zajištění stejné životní úrovně s druhým rozvedeným manželem.

e) Výživné dle hmotné a kulturní úrovně povinného manžela

Novela ZOR č. 91/ 1998 Sb. nově zavedla (§ 93 ZOR), že soud může nejdéle na dobu tří let od rozvodu rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely nerozvedenými. Tím se rozumí, že rozsah vyživovací povinnosti se stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná. Takovéto výživné však nelze přiznat, bylo-li manželství rozvedeno před 1.8. 1998.

f) Zánik vyživovací povinnosti:

- Oprávněný přestane být potřebným
- Povinný není nadále schopen výživné poskytovat
- Oprávněný uzavře nové manželství -bez ohledu na to, zda je nový manžel schopen výživné poskytovat (§ 94 odst.1 ZOR)
- Poskytnutím jednorázové částky na základě smlouvy mezi manželi dle § 94 odst. 2 ZOR (tzv. „odstupné“)
- Smrtí oprávněného či povinného

g) Nejčastější případy uplatňovaného nároku na výživné

V praxi jsou nejčastější případy uplatňování nároku na výživné rozvedeného manžela u žen, které si nemohou svoji výživu zajistit samy z důvodu péče o dítě, které je nezletilé a není ho možné z určitých důvodů umístit v jeslích, mateřské škole nebo jiném zařízení. Může se jednat i o dítě starší, které z určitého (nejčastěji zdravotního) důvodu potřebuje celodenní péči matky. Druhým nejčastějším případem jsou ženy vyžadující výživné z toho důvodu, že s ohledem na jejich věk se po rozvodu manželství nejsou schopny uplatnit na trhu práce, ať už již proto, že se v průběhu manželství staraly o domácnost a děti a ztratily tak potřebnou kvalifikaci a nebo z důvodu neuspokojivého zdravotního stavu.

Nárok na výživné však uplatňují i muži, a to nejčastěji z důvodů neschopnosti se sám uživit s ohledem na zdravotní stav, ale i z jiných objektivních důvodů.

V českém právním řádu není samostatně upraveno - na rozdíl od německého právního řádu - výživné odloučeně žijícího manžela. I v případě odloučeného žití manželů má v ČR tedy každý z manželů právo na stejnou hmotnou a kulturní úroveň života jako druhý manžel. (Možnou obranou je zde rozpor s dobrými mravy)

Německé právo na rozdíl od naší ustálené praxe připouští možnost obnovení vyživovací povinnosti rozvedeného manžela v případě, kdy nové manželství původně oprávněného zanikne.

10.3. b. Německo

Na tomto místě je třeba zmínit se o právní úpravě práva na výživné **obecně** (tj. o výživném pro děti, odloučeně žijící manžele i rozvedené manžele) a teprve později se zaměřit pouze na právní úpravu práva na výživné rozvedeného manžela. Je tomu tak z důvodů jejich vzájemné provázanosti a vytrhnutí pouze jedné problematiky z celého systému by bylo nekoncepční a mohlo vést k nepochopení.

Reforma BGB účinná od 1. 1. 2008, pokud se týče práva na výživné, přinesla zásadní změny v této oblasti především změnou pořadí plnění nároků na výživné. Nově mají absolutní přednost nezletilé děti. Nerozlišuje se nadále, zda se jedná o děti z dřívějšího či současného manželství či o děti nemanželské. Dle rozhodnutí Spolkového ústavního soudu je rozlišování dětí na manželské nemanželské pro případ určení pořadí nároků na výživné protiústavní (Rozhodnutí 1 BvL 9/04 ze dne 28. 2. 2007). Dříve měly tyto děti stejné pořadí a dělily se o své nároky s bývalým a současným manželem povinného.

Pokud se týče zjišťování příjmu, vychází se u osob zaměstnaných z posledních 12 kalendářních měsíců a u osob samostatně výdělečně činných z příjmu za poslední 3 roky. U samostatně výdělečných osob je určení výše příjmu zpravidla problematické, jelikož nelze vzít v úvahu bez dalšího výši pro určení daňového základu, ale je třeba příjmy a výdaje podrobněji zkoumat. Do příjmu se započítává i hodnota odpovídající výdajům, které by byly na bydlení, kdyby nemovitost nebyla ve vlastnictví osoby, jejíž příjmy se hodnotí. Dále je možné započítat i tzv. "fiktivní" příjmy, kterých by osoba mohla dosáhnout, pokud to od ní lze spravedlivě požadovat. Od příjmu je třeba naopak odečíst výdaje na sociální dávky, daně, výživné nezletilých dětí a dětí jim postavených na roveň, splácení dluhů apod. Dle soudní praxe (Rozhodnutí OLG Köln FamRZ 2002, 326) se zpravidla nepřihlíží o osob s obzvláště vysokými příjmy k té části příjmů, která převyšuje částku 6.000,- € měsíčně. Vychází se z vyvrátitelné právní domněnky, že příjmy přesahující takovou výši nebyly plně využívány na krytí běžných potřeb, nýbrž že část takových příjmů se ukládala jako finanční investice. Oprávněný manžel, který do příjmů

manžela povinného chce i tuto část započítat, tedy musí prokázat, že byly tyto prostředky běžně vydávány na spotřebu.

Každé osobě povinné na výživném se přiznává tzv. „Selbstbehalt“. Jedná se o stanovení minimální částky z příjmu povinného, kterou je třeba povinnému ponechat pro vlastní potřebu. Pro stanovení této minimální částky jsou k dispozici tabulky, které se v jednotlivých okresech svými hodnotami liší. Tuto minimální hodnotu lze upravit s ohledem na konkrétní případ. (Např. v tabulce je počítáno s průměrným nájemným. Doloží-li ale posuzovaná osoba, že musí hradit nájemné vyšší, Selbstbehalt se o rozdíl mezi nájemnými povýší.) Zpravidla se Selbstbehalt zvyšuje, snížení se děje opravdu jen výjimečně - většinou za situace, kdy posuzovaná osoba žije s partnerem, který má vyšší příjmy a podílí se s ní na výdajích na bydlení apod.

gegenüber:	alte Bundesländer		neue Bundesländer ²⁾	
	erwerbstätig	nicht erwerbstätig	erwerbstätig	nicht erwerbstätig
minderjährigen Kindern	900	770	900	770
volljährigen Kindern ¹⁾	1.100	1.100	1.100	1.100
Ehegatten	1.000	1.000	1.000	900
nichtehelicher Mutter	1.000	1.000	1.000	900
Eltern	1.400	1.400	1.400	1.300

Výživné rozvedeného manžela

Reforma BGB účinná od 1.1. 2008 odbourala povinnost zajistit rozvedenému manželovi či manželce vždy zásadně stejný životní standard, jako měl/a za manželství. Nově se zohledňuje délka trvání manželství a další faktory a je tedy možné, aby se oprávněný na výživném domohl pouze té výše, která odpovídá jeho životním poměrům před uzavřením manželství s povinným (např. v případě krátkého trvání manželství). Pokud se týče délky trvání manželství, je třeba započítat do ní i dobu péče o dítě. (I v případě, že již jsou manželé rozvedeni.)

Obecně platí, že podmínky pro existenci nároku na výživné musí být splněny v okamžiku rozvodu manželství. Jednotlivé důvody pro uplatňování nároku na výživné se mohou změnit, ale musí na sebe navazovat bez časové prodlevy.

a) Přehled

Dle původního znění § 1569 BGB nemohl-li se po rozvodu jeden z manželů postarat o svou výživu, měl proti druhému manželovi nárok na výživné dle § 1570 a násl. BGB.

Novela BGB účinná od 1.1. 2008 posílila princip vlastní odpovědnosti a nově má po rozvodu manželství každý manžel povinnost postarat se o vlastní výživu sám. Teprve není-li schopen tak učinit, má oproti bývalému manželovi právo na výživné a to jen za splnění podmínek dle ustanovení § 1570 a násl. BGB

§§ 1570- 1576 BGB obsahují 7 skutkových podstat, kdy má rozvedený manžel vůči bývalému manželovi nárok na výživné.

§ 1578 BGB určuje způsob výměry výživného rozvedeného manžela.

§ 1579 BGB formuluje případy, kdy by přiznání nároku na výživné bylo hrubě nespravedlivé a z tohoto důvodu může být tento nárok odepřen, snížen nebo časově omezen.

§ 1580 BGB zakotvuje vzájemnou povinnost rozvedených manželů na žádost informovat o jejich příjmech a majetku.

b. Skutkové podstaty

- Výživné z důvodů péče o dítě - § 1570 BGB

Rozvedený manžel může po bývalém manželovi vyžadovat výživné z důvodů péče nebo výchovy společného dítěte minimálně po dobu tří let od narození tohoto dítěte. Doba trvání nároku na toto výživné se prodlužuje tak dlouho a do té míry, pokud to odpovídá principu spravedlnosti. Přitom se zohledňují zájmy dítěte a stávající možnosti péče o dítě v sociálních zařízeních apod. Doba trvání tohoto nároku se prodlužuje i pokud je to spravedlivé s ohledem na způsob, jak byla péče o dítě uspořádána v době trvání manželství, jak v době trvání manželství byl který z rodičů výdělečně činný a v neposlední řadě i s ohledem na délku trvání manželství.

Změny BGB od 1.1. 2008 se dotkly i ustanovení o výživném z důvodu péče o dítě. Dřívější úprava přiznávala toto právo až na výjimky rodiči, který pečoval o dítě do věku osmi let. Dnes se bez dalšího tento nárok přiznává pouze při péči o dítě do třech let věku a přiznání tohoto nároku na dobu delší je možné jen s ohledem na okolnosti každého jednotlivého případu.

Tento nárok může nastat i v případě společné péče rozvedených manželů o dítě ve prospěch toho manžela, u kterého se dítě trvale vyskytuje a který nese tíži každodenní péče a výchovy.

V případě péče o dítě navštěvující základní školu přichází v úvahu částečný pracovní úvazek.⁵¹

Jinak tomu je ovšem při péči o dítě, které je v první třídě.⁵² Péče o dvě děti neznamená automaticky osvobození od pracovní povinnosti.⁵³

Problematické je určení existence nároku na výživné v případě, že manžel přenechá dítě do péče třetí osoby a sám je výdělečně činný. V tomto případě jsou příjmy z této činnosti započítávány dle § 1577 BGB.

- Výživné s ohledem na věk - § 1571 BGB

Rozvedený manžel může od druhého manžela vyžadovat výživné pokud v okamžiku rozvodu, ukončení péče nebo výchovy společného dítěte nebo odpadnutí podmínek pro nárok na výživné dle §§ 1572 nebo 1573 BGB od něj s ohledem na jeho věk nemůže být výdělečná činnost očekávána.

„Nárok je zdůvodněn i tehdy, nacházel li se tento manžel v pokročilém věku již při uzavření manželství.“⁵⁴

- Výživné z důvodů nemoci, úrazu, tělesného nebo duševního postižení - § 1572 BGB

Rozvedený manžel může od druhého manžela vyžadovat výživné pokud v okamžiku rozvodu, ukončení péče nebo výchovy společného dítěte, ukončení vzdělávání, dalšího vzdělávání nebo přeškolení nebo odpadnutí podmínek pro nárok na výživné dle § 1573 BGB od něj s ohledem na jeho nemoc, úraz nebo jiné tělesné či duševní postižení nemůže být výdělečná činnost očekávána.

Nárok je zdůvodněn i v případě, že zde taková nemoc, úraz či postižení existovali již v okamžiku uzavření manželství.⁵⁵

---

51 viz rozsudek BGH FamRZ 1982,148,149

52 viz rozsudek BGH FamRZ 1983,456

53 viz rozsudek BGH FamRZ 1981, 1159

54 viz rozsudek BGH FamRZ 1982, 29

55 viz rozsudek BGH FamRZ 1981, 1163

- Výživné z důvodů spravedlnosti - § 1576 BGB

Rozvedený manžel může od druhého vyžadovat výživné, pokud od něj z jiných závažných důvodů nemůže být očekávána výdělečná činnost a zamítnutí nároku by s ohledem na poměry obou manželů bylo hrubě nespravedlivé. Závažné důvody nesmí být zohledněny jen na základě toho, že vedly k rozvratu manželství. Druhou větou má být zabráněno tomu, aby zavinění na rozvratu manželství bylo automaticky posuzováno jako závažný důvod. V praxi se používá velice zřídka a je subsidiární k § 1570 BGB.

Jedná se například o situaci, kdy rozvedená manželka pečuje o děti, jejichž otcem sice není rozvedený manžel, ten je ale vůči nim odpovědný.

Pokud nejsou splněny podmínky pro získání nároku dle § 1570- 1572 a § 1576 BGB, očekává se zpravidla od rozvedeného manžela, že si své výživné zajistí vlastní výdělečnou činností. Pro případ, že tomu tak ovšem nebude, přichází v úvahu použití ustanovení § 1573 BGB, které je k § 1570- 1572 a § 1576 BGB subsidiární.

- Výživné z důvodu nevýdělečnosti a dodatečné výživné - § 1573 BGB

Pokud nemá rozvedený manžel nárok na výživné dle § 1570 – 1572 BGB, může jej vyžadovat, pokud v období po rozvodu nenalezl přiměřenou výdělečnou činnost. Tuto objektivní nemožnost získat výdělečnou činnost musí dokázat. Přiměřená výdělečná činnost je blíže určena v § 1574 BGB.

Pokud příjmy z přiměřené výdělečné činnosti nestačí k pokrytí plného výživného (§ 1578 BGB) může rozvedený manžel, pokud nemá nárok dle § 1570- 1572 BGB, vyžadovat rozdíl mezi těmito příjmy a plným výživným. Výše zmíněné platí i v případě, že rozvedený manžel nárok dle §§ 1570- 1572, 1575 BGB měl, podmínky pro jeho splnění však již odpadly.

Rozvedený manžel může vyžadovat výživné i tehdy, kdy odpadnou příjmy z přiměřené výdělečné činnosti, jelikož se mu touto činností i přes jeho snahu nepodařilo výživné trvale zajistit. Podařilo li se mu zajistit si výživné trvale jen částečně, může vyžadovat rozdíl mezi tímto trvale zajištěným výživným a plným výživným.

- Přiměřená výdělečná činnost - § 1574 BGB

Rozvedený manžel je povinen vykonávat jen jemu přiměřenou výdělečnou činnost.

Přiměřená dle původního ustanovení § 1574 BGB byla taková činnost, která odpovídala jeho vzdělání, schopnostem, věku, zdravotnímu stavu a jeho poměrům v době manželství.

Od 1.1. 2008 je přiměřená taková činnost, která odpovídá vzdělání, schopnostem, dřívější výdělečné činnosti, věku a zdravotnímu stavu rozvedeného manžela, pokud taková činnost není s ohledem na poměry manželů za trvání manželství v rozporu s principem spravedlnosti. Pokud se týče poměrů manželů za trvání manželství, je třeba zohlednit především trvání manželství a dobu péče o společné dítě či jeho výchovu.

„Nelze vyžadovat provádění takové činnosti, na kterou rozvedený manžel tělesně nebo duševně nedostačuje.“⁵⁶

---

56 rozhodnutí:BGH NJW-RR 1992, 1282

Pokud je to třeba k získání přiměřené výdělečné činnosti, je rozvedený manžel , v případě, že se dá očekávat úspěšné absolvování vzdělávání, povinen se vzdělávat, dále vzdělávat, či nechat přeškolit.

„V praxi se nevyžaduje návrat k takové činnosti, která sice odpovídá vzdělání a jiným schopnostem rozvedeného manžela, pokud již v období manželství plánoval zabývat se jinou činností a druhý manžel s tímto stavem byl srozuměn a nic proti tomu nenamítal.“⁵⁷

- **Vzdělání, další vzdělání nebo přeškolení - § 1575 BGB**

Rozvedený manžel, který v očekávání manželství nebo během manželství nezačal školní nebo učňovské vzdělání, nebo jej přerušil, může od druhého manžela vyžadovat výživné, pokud toto nebo jiné odpovídající vzdělávání co nejdříve zahájí za účelem získat tak výdělečnou činnost, kterou si posléze výživu zajistí sám a pokud se dá očekávat úspěšné dokončení tohoto vzdělávání. Nárok existuje nejdéle po tu dobu, dokud toto vzdělání nebude ukončeno ; přitom je třeba zohlednit prodlevy ve studiu s ohledem na manželství. Do nároku náleží plné výživné i výdaje za studium.

Přiměřené platí, pokud se rozvedený manžel chce dále vzdělávat či nechat přeškolit, aby vyrovnal újmy, které mu vznikly z důvodů manželství.

Vyžaduje-li rozvedený manžel po ukončení vzdělání, dalšího vzdělání či přeškolení výživné dle § 1573, pak se při posuzování přiměřené výdělečné činnosti pro jeho osobu nebere v úvahu získání zvýšeného stupně vzdělání.

Nárok na výživné může být odůvodněn z části jednou a z části jinou výše uvedenou skutkovou podstatou.

c. Výše výživného - § 1578 BGB

Výše výživného se řídí dle životních poměrů manželů za trvání manželství.

Před 1.1. 2008 mohlo být stanovení výživného dle manželských poměrů časově omezeno a nadále stanoveno dle přiměřené životní potřeby, pokud by zejména při zohlednění doby trvání manželství , vedení domácnosti a výdělečné činnosti časově neomezené stanovení výše výživného dle životních poměrů manželů za trvání manželství bylo nespravedlivé. Toto zpravidla neplatilo, pokud oprávněný ne pouze přechodně, samostatně nebo převážně samostatně, pečoval o společné dítě. Doba péče o dítě byla rovná době trvání manželství. Snížení výše výživného v budoucnu bylo možné zahrnout již do samotného rozhodnutí o přiznání nároku na výživné. (Bylo třeba určit termín a další výši výživného, které bude následovat.)

Výživné obsahuje celkové životní potřeby oprávněného. (Ošacení, byt, lékařské ošetření,...) K životním potřebám patří i náklady přiměřeného pojištění pro případ nemoci a potřeby ošetřování a náklady na školní vzdělání a vyučení , další vzdělávání nebo přeškolení dle § 1574, 1575 BGB.

Má-li rozvedený manžel nárok na výživné dle § 1570 – 1573 nebo 1576 BGB, náleží k životním potřebám také náklady přiměřeného pojištění pro případ stáří nebo omezené výdělečné schopnosti.

d. Započitatelné příjmy oprávněného - § 1577 BGB

---

⁵⁷ viz rozsudek BGH FamRZ 1980,126

Rozvedený manžel nemůže vyžadovat výživné dle § 1570 až 1573, 1575 a 1576 BGB v rozsahu, v jakém je schopný si ze svých příjmů a svého majetku zajistit výživné sám. Pokud rozvedený manžel opomine takový majetek nebo příjmy získat, ačkoli je to možné, budou mu i tento majetek a příjmy započítány⁵⁸. Příjmy se nezapočítávají pokud povinný neposkytuje plné výživné (§ 1578 BGB). Příjmy, které překročí plné výživné se započítávají do té míry, dokud je to s ohledem na vzájemné ekonomické vztahy spravedlivé.

Pramen majetku nemusí oprávněný zhodnotit, pokud by toto zhodnocení ekonomicky nebo při zohlednění vzájemných ekonomických vztahů, bylo nespravedlivé. V jiném případě je z jeho strany zhodnocení ekonomicky nevyužitého majetku za majetek ekonomicky využitelný povinností.

Pokud se v době rozvodu dalo očekávat, že bude výživné oprávněného trvale zajištěno z jeho majetku, ale tento majetek později odpadl, neexistuje žádný nárok na výživné. Toto neplatí, pokud v okamžiku odpadnutí majetku vzhledem k péči nebo výchově společného dítěte nemůže být od rozvedeného manžela výdělečná činnost očekávána.

Poskytne-li oprávněnému plnění třetí osoba, není povinný povinnosti plnit zproštěn, ledaže by tomu tak bylo z vůle této třetí osoby.

e. Omezená schopnost plnění výživného, pořadí nároků a závazků

- Omezená schopnost plnění výživného : § 1581 BGB

Pokud není povinný dle jeho příjmových a majetkových poměrů a s ohledem na jeho jiné povinnosti schopen plnit oprávněnému přiměřené výživné tak, aby neohrozil vlastní, pak musí plnit výživné do té míry, která je s ohledem na potřeby a příjmové a majetkové poměry rozvedených manželů spravedlivá. Pramen majetku není povinen zhodnotit, pokud by toto zhodnocení bylo ekonomicky nebo při zohlednění vzájemných ekonomických vztahů nespravedlivé.

V důsledku § 1581 BGB přiznávají soudy povinnému obvykle minimální částku, která mu musí zůstat na krytí jeho vlastních životních potřeb.

Z důvodů jednotnosti jurisdikce byly vypracovány tzv. „tabule“ – např. Berlínská nebo Düsseldorfská a „směrnice“, které obsahují obvyklé částky výživného a které v jednotlivých případech slouží soudům jako vodítko při jeho určování.

- Pořadí nároků na výživné - § 1582 BGB

Podle původního ustanovení § 1582 BGB platilo : :

1. V zásadě měl rozvedený manžel před novým manželem přednost.
2. Tato přednost neplatila, pokud měl nový manžel nárok na výživné na základě §1569-1574, 1576 a 1577 odst.1 BGB. V tomto případě platila rovnost nároků.
3. V každém případě ale zůstávala rozvedenému manželovi přednost v případě, že byl oprávněným na základě § 1570, 1576 BGB nebo jeho manželství s povinným trvalo po dlouhou dobu. (Době trvání manželství se rovná i doba, během které byl manžel oprávněným na výživném z důvodů péče o společné dítě nebo jeho výchovy na základě §1570 BGB)

---

⁵⁸ viz rozsudek BGH FamRZ 1981, 539,540

Pokud šlo o nároky na výživné dalších osob, platilo dle původního ustanovení §1609 BGB:

1. Nezletilé svobodné děti a zletilé svobodné děti do dokončeného 21 roku života, které žijí v domácnosti jednoho z rodičů a studují měli přednost před ostatními dětmi. Děti měli přednost před ostatními potomky a potomci před ostatními příbuznými v linii vzestupné. Příbuzní v linii vzestupné blíže k povinnému měli přednost před těmi příbuznými, kteří jsou v linii vzestupné k povinnému dále.
2. Manžel měl stejné postavení jako nezletilé svobodné děti a zletilé svobodné děti do dokončeného 21 roku života, které žijí v domácnosti jednoho z rodičů a studují, ale měl přednost před ostatními dětmi a jinými příbuznými.
3. Pokud bylo manželství rozvedeno nebo zrušeno, měl oprávněný manžel přednost před ostatními dětmi a jinými příbuznými.

V praxi je problematické pojetí “přednost nároku na výživné” Dle menšinového názoru znamená, že je třeba uspokojit plně výživné přednostně oprávněného a teprve po té uspokojovat nároky ostatní. V praxi ovšem převládá pojetí, kdy je nárok na výživné přednostně oprávněného omezen na částku nezbytně nutnou.

Nově – po novele BGB účinné od 1.1. 2008 platí: Je-li více osob oprávněných na výživném vůči jednomu povinnému, který není schopen zajistit výživné všem těmto osobám, dle § 1609 BGB se přednostně uspokojují nároky oprávněných osob v tomto pořadí :

1. Nezletilé svobodné děti a děti zletilé svobodné do dokončeného 21 roku života, které žijí v domácnosti rodičů nebo jednoho z rodičů a studují.
2. Rodiče, kteří z důvodů péče o dítě jsou oprávněni na výživném nebo by v případě rozvodu na výživném oprávněni z tohoto důvodu byli a dále manžel a bývalý manžel, pokud manželství trvalo po dlouhou dobu.
3. Manžel a bývalý manžel, kteří nespádají do druhé skupiny.
4. Děti, které nespádají do první skupiny.
5. Vnoučata a další potomci.
6. Rodiče.
7. Ostatní příbuzní v linii vzestupné, kdy bližší mají přednost před vzdálenějšími.

Soudní praxe považuje za manželství, které trvalo „po dlouhou dobu“ dobu 10ti let a více.

- Pořadí plnění výživného v případě více osob povinných plnit výživné - § 1584 BGB:

Rozvedený manžel povinný platit výživné ručí před příbuznými oprávněného. V rozsahu, v jakém není povinný schopen plnit, ručí příbuzní před rozvedeným manželem

f. Přílišná tvrdost - § 1579 BGB

Nárok na výživné je třeba odepřít, snížit nebo časově omezit pokud by jeho přiznání, i při přihlédnutí k zájmům společného dítěte svěřeného oprávněnému do péče nebo do výchovy, bylo hrubě nespravedlivé, jelikož:

1. manželství trvalo krátkou dobu; Době trvání manželství se rovná doba, ve které oprávněný z důvodů péče o společné dítě nebo jeho výchovy mohl vyžadovat výživné dle §1570 BGB. „Krátkou dobou se myslí doba trvání manželství do 2 let a nikoliv krátkou dobou 3 roky a výše.“⁵⁹

Pokud se nejedná o dobu krátkou ale ani o dobu nikoliv krátkou, je možné použít ustanovení § 1573 IV BGB nebo § 1578 I BGB.

2. oprávněný se vůči povinnému nebo osobě povinnému blízké dopustil trestného činu nebo jiného úmyslného přestupku. (Trestný čin a přestupek jsou definovány v § 12 StGB)

3. oprávněný si svou potřebnost přivodil úmyslně. V tomto případě stačí i nedbalost co se týče opatrování si výživného. Problematické je tuto úmyslnost či nedbalost posuzovat v případě, kdy potřebnost oprávněného pramení z alkoholismu.⁶⁰

4. oprávněný se úmyslně snaží poškodit důležité majetkové zájmy povinného.

5. oprávněný před odloučením manželů po delší dobu hrubě porušoval povinnost přispívat na výživu rodiny. Tímto se myslí nejen odmítnutí placení výživného povinným, ale i hrubé zanedbávání domluveného vedení domácnosti.

6. k tíži oprávněného připadá zjevné, jednoznačně z jeho strany směřující závažné provinění vůči povinnému. Dle soudní praxe se jedná o skutečně hrubé, jednostranné porušení manželských povinností.

7. existuje jiný důvod stejné závažnosti jako důvody uvedené v bodech 1-6. (tzv “Generalklausel”) V tomto případě záleží na objektivním posouzení, které provede soud. Původně bylo použití “Generalklausel” vyloučeno v případech, kdy byl rozvedený manžel oprávněným na výživném z důvodu péče o společné dítě (§1570 BGB). Toto absolutní vyloučení však shledal BVerfG jako odporující ústavní zásadě rovnosti a bylo zrušeno. V jednotlivých případech se i při použití “Generalklausel” k zájmům dětí přihlíží.

8. Řada skutkových podstat odůvodňujících odepření, snížení nebo časové omezení nároku na výživné byla novelou BGB účinnou od 1.1. 2008 rozšířena na celkový počet „8“ a na druhé místo v pořadí byl přidán stav, kdy oprávněný žije v dlouhodobém partnerském vztahu se třetí osobou. Praxe za „dlouhodobý partnerský vztah“ považuje vztah v minimální délce cca 2- 2,5 roku. Problematické ovšem je délku trvání takového vztahu často dokázat.

Pro zajímavost : Ještě v roce 1995 BGH odmítl stanovisko, že partnerstvím ve výše uvedeném smyslu je i vztah mezi homosexuály. Ztráta nároku na výživné rozvedeného manžela hrozila tedy pouze v případě dlouhodobého vztahu s osobou opačného pohlaví⁶¹

Tento názor byl však již překonán a současné ustanovení hovoří již obecně o partnerském vztahu se třetí osobou bez ohledu na její pohlaví.

Ztráta nebo omezení nároku na výživné dle tohoto ustanovení nemusí být trvalého charakteru. „Rozpadne-li se nový vztah původně oprávněného, lze vyžadovat

---

59 viz rozsudek BGH FamRZ 1982, 254 a 582 33 a rozsudek BGH FamRZ 1981, 1042,1044

60 viz rozsudek BGH FamRZ 1988,375, 377

61 viz rozsudek NJW 1995, 655

výživné opět na původně povinném manželovi, pokud to je s ohledem na okolnosti únosné.“⁶²

g. Snížení a časové omezení výživného z důvodů spravedlnosti - § 1578 b BGB

Nárok rozvedeného manžela na výživné lze od 1.1. 2008 snížit pouze na krytí přiměřených životních potřeb, pokud by stanovení výše nároku na výživné dle poměrů za trvání manželství, při ochraně zájmů společného dítěte, které bylo osobě oprávněné svěřeno do péče nebo výchovy, bylo nespravedlivé. Přitom je třeba vzít v úvahu, do jaké míry se s ohledem na existenci manželství snížily možnosti oprávněného postarat se o svou vlastní výživu sám. Takovéto snížení možností pramení zejména z délky doby péče či výchovy společného dítěte, vedení domácnosti, omezené výdělečné činnosti během manželství a z délky trvání manželství.

Nárok rozvedeného manžela na výživu lze od 1.1. 2008 časově omezit, pokud by časově neomezené trvání nároku na výživu bylo, i při ochraně zájmů společného dítěte, které bylo osobě oprávněné svěřeno do péče nebo výchovy, nespravedlivé. Snížení výše nároku na výživné a časové omezení jeho trvání lze provést zároveň.

Do 31.12. 2007 časové omezení nároku na výživné či jeho snížení prakticky nepřipadalo v úvahu, pokud si oprávněný rozvedený manžel nemohl vlastní výživu zajistit sám z důvodů péče o dítě. V tomto došlo novelou BGB k podstatnému zpřísnění principu odpovědnosti za vlastní výživu, jelikož nyní lze časové omezení či snížení provést, není-li v rozporu se zájmy nezletilého dítěte svěřeného oprávněnému do péče.

h. Způsob plnění výživného - § 1585, § 1585 a, § 1585 b BGB

§ 1585 BGB- Běžné výživné

Běžné výživné je plněno placením peněžního důchodu. Tento důchod se uhrazuje s měsíčním předstihem. Povinný má povinnost plnit celý měsíční důchod i v případě, kdy nárok na výživné v průběhu tohoto měsíce novým sňatkem nebo smrtí oprávněného zanikne. (§ 1585 I BGB)

Místo důchodu může oprávněný vyžadovat jednorázové odškodné v penězích, pokud k tomu má důležitý důvod a povinný tím nebude nespravedlivě zatížen. (§ 1585 II BGB)

Plnění zvláštních potřeb (např. úrazem podmíněné výdaje na léčení) se provádí v okamžiku, kdy nastanou.

§ 1585a BGB – Složení peněžité záruky

Povinný složí na žádost peněžitou záruku. Tato jeho povinnost odpadá, pokud není důvod se domnívat, že je plnění výživného ohroženo nebo pokud by takové složení záruky bylo pro povinného nespravedlivou zátěží. Výše záruky by neměla přesáhnout výši ročního výživného, pokud se vyšší částka nejeví přiměřenou s ohledem na zvláštní okolnosti případu.

§ 1585b BGB – Výživné zpětně do minulosti

Z důvodů zvláštní potřeby lze vyžadovat po povinném plnění výživného i zpětně do minulosti.

V ostatním může oprávněný vyžadovat zpětné plnění nebo náhradu škody z důvodů neplnění pouze dle ustanovení § 1613 odst. 1 BGB.

---

⁶² viz rozsudek BGH FamRZ 1987, 689,690,1238

Pro období před více než jedním rokem před podáním žaloby lze vyžadovat plnění nebo náhradu škody z důvodů neplnění jen tehdy, kdy se dá předpokládat, že povinný se této povinnosti vyhnul úmyslně.

Dle § 1613 odst. 1 BGB může oprávněný vyžadovat plnění výživného nebo náhradu škody z důvodu jeho neplnění zpětně do minulosti jen od okamžiku, kdy byl povinný za účelem uplatnění nároku na výživném požádán o podání informace o jeho příjmech a majetku, kdy se dostal do prodlení s plněním výživného nebo bylo zahájeno řízení o výživném. Výživné povinný plní od prvního dne v měsíci, ve kterém došlo ke shora uvedeným skutečnostem pokud v tomto okamžiku existoval uplatňovaný nárok na výživné.

i. Zánik nároku na výživné rozvedeného manžela :

1. Oprávněný si je schopen zajistit výživu odpovídající jedné polovině celkových příjmů obou manželů za trvání manželství sám.
2. Oprávněný by si mohl zajistit výživu jako v bodě 1., ale není toho schopen, jelikož se bez vážného důvodu vzdal možnosti výdělečné činnosti.
3. Dle ustanovení § 1586 BGB (smrt, nové manželství/partnerství oprávněného) Nárok na výživné zaniká uzavřením nového manželství, založením partnerství nebo smrtí oprávněného. Nároky na plnění nebo náhradu škody z důvodů neplnění výživného zpětně do minulosti zůstávají nedotčeny. To samé platí i pro měsíční obnos výživného k okamžiku uzavření nového manželství, založení partnerství nebo smrti oprávněného. Dle § 1586 a BGB v případě zániku jeho nového manželství nebo partnerství může rozvedený manžel nárok na výživné po dřívějším manželovi vyžadovat dle § 1570 BGB v případě, že pečuje či vychovává dítě z dřívějšího manželství či partnerství. Manžel z později rozvedeného manželství ručí před manželem z dříve rozvedeného manželství.
4. Dle ustanovení § 1579 BGB (přílišná tvrdost)
5. Dle ustanovení § 1585 odst. 2 BGB (odstupné)
6. Účinným vzdáním se nároku na výživné; Sporným zůstává, zda se lze účinně vzdát nároku na výživné z důvodu péče nebo výchovy společného dítěte (§ 1570 BGB) BGH považuje toto vzdání se za teoreticky možné, ale v jednotlivých případech může být s ohledem na zájmy dítěte a na dobré mravy nepřijatelné.⁶³

Smrtí povinného povinnost plnit výživné nezaniká, ale přechází dle § 1586 b BGB na dědice povinného jako pozůstalostní závazek.

j. Dohody o výživném rozvedených manželů - § 1585 c BGB

Manželé mohou mezi sebou co se týče výživného po rozvodu uzavřít dohodu. Zákon pro tyto dohody nestanoví žádnou speciální formu ani nutný obsah. Hranicí je pouze § 138 BGB- "Dobré mravy". Pokud se týče dohodnutého rozvodu dle § 1566 I BGB, stanoví nutné obsahové a formální náležitosti těchto dohod výše jmenovaný § 630 ZPO. Taková dohoda, pokud byla učiněna před právní mocí rozhodnutí o rozvodu vyžaduje notářskou doložku. Ustanovení § 127a BGB se použije i pro dohody učiněné během soudního jednání o manželských věcech do protokolu.

⁶³ viz rozsudek BGH FamRZ 1985,787,788; FamRZ 2001,343,347

10. 4. Majetek manželů po rozvodu

10.4.a. Česká republika

Právní úprava společného jmění manželů v České republice je zakotvena v §§ 136-151 OZ - „Spoluvlastnictví a společné jmění“ .

Předmětem společného jmění manželů (dále jen SJM) jsou aktiva -majetkové hodnoty nabyté jedním z manželů nebo oběma manželi za trvání manželství, s výjimkou majetkových hodnot získaných děděním nebo darem., majetkových hodnot nabytých jedním z manželů za majetkové hodnoty patřící dříve do jeho výlučného vlastnictví , věcí sloužících osobní potřebě jen jednomu z manželů, a věcí vydaných dle restitučních předpisů jednomu z manželů, který tyto vydané věci měl ve vlastnictví již před uzavřením manželství nebo mu byly vydány jako právnímu nástupci původního vlastníka. Dále jsou předmětem společného jmění manželů pasíva- závazky, které vznikly buď jednomu nebo oběma manželům společně za trvání manželství s výjimkou závazků, týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů , a závazků jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého manžela. Do společného jmění manželů patří i věci sloužící k výkonu povolání jen jednoho z manželů. §143 odst. 2 OZ stanoví, že pokud se v době trvání manželství jeden z manželů stane společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, pak jeho účast nezakládá stejnou účast manžela druhého , s výjimkou bytových družstev. Ve svém majetkovém aspektu však tato účast do společného jmění manželů patří. (např. majetková hodnota akcií, obchodního podílu,..)

Dle § 144 OZ platí o majetkových právech a povinnostech, o majetkových hodnotách a závazcích nabytých manželi za trvání manželství vyvratitelná právní domněnka, že tvoří společné jmění manželů.

SJM lze také jak smluvně , tak i rozhodnutím soudu upravit - rozšířit, zúžit , či vyhradit jeho vznik ke dni zániku manželství.

a) Zánik SJM

Dle ustanovení §149 odst.1 OZ zaniká o zánikem manželství i společné jmění manželů. Stává se tak právní mocí rozsudku o rozvodu. V tomto momentu dochází sice k časovému zániku SJM, ale faktický majetek ve své hmotné podstatě i nadále existuje a je ho třeba vypořádat.

b) Hospodaření s ještě nevypořádaným, ale již zaniklým SJM

Může nastat období, kdy SJM již zaniklo , ale ještě nebylo vypořádané. Nastává otázka, jak s tímto nevypořádaným majetkem nakládat. Vzhledem k tomu, že žádné speciální ustanovení neexistuje, nalézáme řešení v ustanovení § 853 OZ - použití analogie. Ustanovení, které upravuje nejbližší vztahy jsou v našem případě ustanovení o SJM. Tato ustanovení je ovšem třeba s ohledem na fakt , že se jedná o společné jmění zaniklé , upravit. Zaniklé SJM už nelze rozmnožovat. Je možné jej udržovat a nabývat přírůstky a výnosy z tohoto majetku. (oddělené plodiny při sklizni, úroky ze společných vkladů,..). V úvahu připadá i možné ekonomické obměňování tohoto jmění.(místo ukradeného auta za něj vyplacené pojistné plnění) Manželé zpravidla užívají i nadále věci ze zaniklého SJM společně. Dochází k opotřebování těchto věcí, což vyžaduje i náklady na jejich údržbu. Jestliže využívá nějakou věc jen jeden z manželů, pak je povinen nést tyto náklady také sám. Při právních úkonech již nelze uplatňovat ustanovení o vyřizování záležitostí obvyklých a běžných. Ten kdo jedná, musí v případě neshody prokázat souhlas druhého manžela se svým jednáním. Případné spory mezi bývalými manželi řeší soud na návrh.

„Vcelku možno říci, že v situacích v tomto období se partneři mohou dohodnout o užívání jednotlivých věcí. Nesnáž je, že tu jde o stav, kdy se neví, komu vlastně co zůstane a komu vlastnictví k jednotlivé konkrétní věci odpadne. Je proto v zájmu všech zúčastněných tento stav co nejdříve v dobré vůli a shodě, s rozumem a úvahou, se vzájemným respektováním a úplně rozřešit vypořádáním, byť i jen o jednotlivých věcech.“⁶⁴

K vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů, lze nařídit výkon rozhodnutí i na majetek patřící do zaniklého společného jmění, které v době zahájení řízení o výkon nebylo vypořádáno. „Podle ustanovení § 149 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, zaniká společné jmění manželů zánikem manželství (srov. § 22 odst. 1, § 24 a násl. zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů). Po zániku společného jmění, do něhož náleží majetek a závazky vyjmenované v § 143 odst. 1 obč. zák. následuje jeho vypořádání, které může být provedeno dohodou (§ 150 odst. 1 obč. zák.), rozhodnutím soudu (§ 150 odst. 3 obč. zák.) nebo na základě nevyvratitelné právní domněnky spojené s uplynutím doby (§ 150 odst. 4 obč. zák.). Občanský zákoník ani jiný zákon se nezmiňují o tom, čím se v době mezi zánikem a vypořádáním společného jmění řídí právní vztahy [mezi (bývalými) manžely, popř. mezi nimi (jedním z nich) a třetími osobami] týkající se majetku a závazků, které tvořily jeho předmět; uplatní se proto směrnice obsažená v § 853 obč. zák., která přikazuje užití těch ustanovení občanského zákoníku, která upravují vztahy obsahem i účelem jim nejbližší, tj. předpisů o společném jmění manželů (již před účinností zákona č. 91/1998 Sb. soudní praxe dovodila, že v daných souvislostech jsou nejbližšími ustanoveními ta, jimiž se spravuje institut bezpodílového spoluvlastnictví, viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.9.1966, sp. zn. 5 Cz 77/66, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17/1967). Jestliže ustanovení § 262a odst. 1, věty první, o. s. ř. umožňuje k vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů, nařídit výkon rozhodnutí na majetek patřící do společného jmění manželů, pak platí, že výkon lze nařídit i na majetek patřící do zaniklého společného jmění, které v době zahájení řízení o výkon nebylo vypořádáno [ve vztahu k § 147 odst. 1 občanského zákoníku, ve znění účinném do 31.7.1998 (tj. do účinnosti zákona č. 91/1998 Sb.), byla soudní praxe shodně usměrněna usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24.11.1972, sp. zn. 5 Co 620/72, uveřejněným ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 58/1973, podle něhož bylo možné pro pohledávku věřitele i jen jednoho z bývalých manželů, která vznikla za trvání manželství, nařídit výkon rozhodnutím prodejem věcí patřících do bezpodílového spoluvlastnictví, nebylo-li jeho vypořádání dohodou nebo rozhodnutím soudu dosud provedeno].“⁶⁵

c) Vypořádání SJM

Dle ustanovení §149 II OZ zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání podle zásad v § 150 OZ. Vypořádáním se rozumí stanovit, komu z manželů která pasíva či aktiva ze SJM případnou výhradně, či která jim zůstanou v podílovém spoluvlastnictví. Vypořádání SJM je možné provést ještě před rozvodem manželství pouze v rámci smlouveného rozvodu manželství dle § 24a ZOR.

Vypořádání se provádí ex tunc- k okamžiku zániku SJM. Dokončené vypořádání má tedy retroaktivní účinek. K vypořádání nemusí dojít najednou. Vypořádání je jinak řečeno likvidací společného jmění manželů.

Vypořádáním společného jmění manželů nedochází na rozdíl od německé úpravy (Dle BGB je možné práva a povinnosti v rámci vypořádání společného majetku manželů i získat.) nikdy k nabývání vlastnictví ani k jeho převodu či přechodu. Při vypořádání SJM může dojít pouze k pozbytí práva či povinnosti. Vychází se z toho, že oba manželé jsou

⁶⁴ Holub, M.; Pokorný, M.; Bičovský, J.: Společné jmění manželů, Linde Praha, 2000, str. 164

⁶⁵ Rc 74/ 2004, (Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26.11.2003, sp. zn. 20 Cdo 238/2003)

společnými vlastníky a vypořádáním může manžel vlastnictví pouze ztratit, pokud se druhý manžel stává výlučným vlastníkem. Na rozdíl od SJM dochází u vlastnictví podílového při vypořádání i k nabývání vlastnictví .

Vypořádání samo o sobě nemůže mít vliv na třetí osoby. (věřitele, ručitele). „Pokud rozvedení manželé uzavřou dohodu o vypořádání svého zaniklého společného jmění tak, že manžel povinného je výlučným vlastníkem věcí, které jsou postiženy nařízením exekuce, je třeba vzít v úvahu ustanovení § 150 odst. 2 občanského zákoníku, podle něhož nesmí být dohodou manželů o vypořádání jejich společného jmění dotčena práva věřitelů. Zákonodárce se tímto ustanovením snaží chránit věřitele, a proto lze předpokládat, že ustanovení dohody o vypořádání jmění manželů, poškozující věřitele, budou ve vztahu k věřitelům neúčinná.“⁶⁶

d) Předmět vypořádání

Mimo věcí movitých a nemovitých je třeba vypořádat i jiný společný majetek - pohledávky a dluhy , které vznikly za trvání manželství a společného jmění manželů v souvislosti s jejich hospodářským a spotřebním společenstvím. Při vypořádání je třeba vzít v úvahu i to, že věci , pohledávky i závazky se od zániku SJM do doby jeho vypořádání mohly změnit. Mohlo dojít k opotřebování, konzumaci, místo věci zde může být pohledávka a naopak. Také je možné, že došlo ke změně cen důsledkem změny cenových předpisů. Tento problém řeší seznam věcí a seznam závazků a pohledávek ke dni zániku SJM i ke dni jeho vypořádání s popisem jejich stavu a ceny. V případě dohody to není bezpodmínečně nutné. Při vypořádání SJM soudem je třeba jak po stránce kvantitativní, tak i kvalitativní veškeré jmění zjistit. Soud zpravidla vychází z výpovědi účastníku, může ke zjištění veškerých hodnot v SJM přibrat znalce. Je povinen zjistit i všechny pohledávky manželů a určit jejich započitatelnou výši. Pokud jde o obsah vypořádání, pravidla stanoví § 149 II, III OZ. V případě dohody účastníků je § 149 II, III OZ s ohledem na smluvní volnost pouze návodem. Jedná se o následující pravidla:

- Při vypořádání se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. (jak aktíva, tak pasíva)
- Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek.
- Při vypořádání se přihlédne především
  - k potřebám nezletilých dětí
  - k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, jak se který z manželů zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.
- Každý z manželů je také povinný nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výlučný majetek. V případě soudního vypořádání je soud tento fakt povinen zjistit.

Vzhledem k tomu, že na základě ustanovení je manžel povinen i s použitím svého odděleného majetku pečovat o rodinu, nemůže vyžadovat náklady, které ze svého majetku použil ve smyslu těchto ustanovení na společné.

e) Podíly v obchodních společnostech a nebytových družstvech při vypořádání SJM

Dle ustanovení § 143 odst. 2 OZ stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva ,účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.

⁶⁶ JUDr. Jana Dvořáková Závodská, článek „Exekuce a společné jmění manželů“, časopis PRÁVO A RODINA č. 11/2004

Dle § 143 odst.1 OZ tvoří společné jmění manželů majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka, a dále závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.

Jedná se o kogentní ustanovení určující, co vše spadá do společného jmění manželů. Rozsah SJM lze měnit pouze v intencích zákona-na základě ustanovení § 143a OZ (dohody o rozšíření či zúžení rozsahu společného jmění manželů).

V minulosti bylo sporné jak v literatuře, tak i v rozhodovací praxi soudů, zda do společného jmění manželů patří obchodní podíl jednoho z manželů ve společnostech s ručením omezeným, majetková účast v jiných obchodních společnostech (v akciových společnostech či veřejných obchodních a komanditních společnostech) a členský podíl v nebytových družstvech. Tento problém vyřešil Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 20.7. 2004, č.j. 22 Cdo 700/ 2004: „S obchodním podílem je spjata majetková hodnota, která je ve smyslu § 118 odst.1 OZ jinou majetkovou hodnotou (majetkem) a jako taková může být předmětem občanskoprávních vztahů. Jestliže i jen jeden z manželů nabude za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů, neboť to přímo vyplývá z kogentního ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) OZ.“

Důsledkem ustanovení § 143 odst. 2 OZ je tedy toliko oddělení či odlišení právního postavení společníka - manžela, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela, který se společníkem nestal. Do společného jmění manželů tedy obchodní podíly v obchodních společnostech ani členské podíly v nebytových družstvech nepatří. Do SJM je ale v případě vypořádání třeba zahrnout hodnotu tohoto podílu. Při provádění majetkového vyrovnání manželů soudem se provede ohodnocení tohoto podílu a druhému manželovi se přiznává jedna polovina. Je třeba odlišovat situaci, kdy jsou manželé spoluvlastníky jednoho obchodního podílu. Rozvodem se v tomto případě na jejich vlastnictví nic nemění a vypořádání lze provést dle ustanovení týkajících se podílového spoluvlastnictví.

f) Forma vypořádání

Vypořádání se provádí přednostně dohodou bývalých manželů. Pokud se tito nedohodnou, rozhoduje na návrh soud. Pokud nedojde ani k dohodě ani k podání návrhu na zahájení soudního řízení o vypořádání SJM, nastupuje dle § 150 odst.4 OZ uplynutím tří let od zániku SJM nevyvratitelná právní domněnka o vypořádání SJM. Je třeba mít na zřeteli, aby vypořádání SJM bylo v souladu s dobrými mravy dle § 3 OZ.

1. Dohoda manželů

Do 1.5.1998 zákon nevyžadoval žádnou určitou formu pro tyto dohody. (Existovala na základě § 149 odst.2 OZ povinnost vydávat si písemné potvrzení o vypořádání dohodou.) Nyní však pro dohody o vypořádání společného jmění manželů stanoví zákon formu písemnou. V případě, že do SJM patří nemovitost, je třeba k její účinnosti, aby byla dohoda vložena do katastru nemovitostí. (§ 150 odst.1 OZ). Dle zákona o katastru nemovitostí ČR č.344/1992 Sb., katastrální zákon, v platném znění je třeba do katastru nemovitostí vložit „vlastnická práva

z dohody“ a ne „dohodu“. V tomto případě se jedná o rozpor mezi ustanoveními OZ a zákonem o katastru nemovitostí ČR.

„Je nezbytné odlišit účinky vypořádání působící inter partes a jeho věcněprávní důsledky. Nelze pochybovat o tom, že vypořádáním se rozumí uspořádání vlastnických vztahů mezi manžely k věcem, které byly předmětem bezpodílového spoluvlastnictví v době zániku manželství, a z tohoto důvodu je nevyhnutelné respektování stejného režimu jako v případě nabývání, změn nebo pozbývání věcných práv, tj.u nemovitostí evidovaných v katastru nemovitostí též provedení vkladu do katastru nemovitostí. S ohledem na § 2 odst. 3 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, je třeba, aby návrh na vklad byl doručen ve stanovené lhůtě příslušnému katastrálnímu úřadu. Právní účinky vkladu se vždy váží ke dni doručení návrhu na vklad katastrálnímu úřadu a nikdy k žádnému jinému datu. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů proto dochází dnem, ke kterému nastupují účinky vkladu. Z tohoto důvodu musí být nejpozději poslední den lhůty určené k vypořádání podán návrh na vklad. Nebyl-li návrh na vklad podán, uplynutím lhůty nastoupila domněnka o vypořádání zakotvená v § 149 odst. 4 občanského zákoníku, i když dohoda o vypořádání byla uzavřena. Zákon totiž nevyžadoval pouze uzavření dohody, ale spojoval nastoupení zákonné domněnky se skutečností, že nedošlo k vypořádání dohodou, přičemž pouhé uzavření dohody ještě neznamená vypořádání, protože nadále zůstávají zachovány původní spoluvlastnické vztahy. Tyto závěry se mutatis mutandis uplatní též při vypořádání současného majetkového společenství manželů, tj. společného jmění (§ 150 odst. 4 občanského zákoníku).“⁶⁷

Problematickým se , v případě smluv kde se jedná o nemovitost i o věci movité, stává okamžik jejich účinnosti . Já osobně se přikláním k dále citovanému názoru: „Při doslovném výkladu citovaného ustanovení (totiž: „jestliže je předmětem smlouvy nemovitost“, pak smlouva – jako celek –nabývá účinnosti vkladem do katastru nemovitostí) se klade otázka , zda platná dohoda, která nebude do katastru vložena, opravdu vůbec nevyvolá právní účinky pro jiné majetkové kusy, pro závazky atd., jinak řečeno, zda právní účinky s takovou dohodou spojené nastávají k různým časovým okamžikům, anebo zda existence nemovitosti je určující pro skutečnost, popř. okamžik nabytí účinnosti celé dohody. Z důvodů praktických se přikláníme k první variantě.“⁶⁸

Na dohodu o vypořádání společného jmění manželů se uplatní ustanovení občanského zákoníku o smlouvách. Dohoda spočívá ve vypořádání jak jednotlivých věcí, tak i celého jmění ve svém celku. Do uzavření dohody, která je konečným řešením se kterýkoliv z účastníků může obrátit na soud a ten může dle § 150 odst.3 OZ rozhodnout nezávisle na již uzavřených dílčích dohodách. Tato skutečnost je nebezpečná s ohledem na to, že objevením věci, která nebyla do vypořádacích dohod zahrnuta nastává stav, kdy ke konečné dohodě ještě nedošlo a tou s sebou přináší určitou dávku nejistoty. Řešením je připojit určité obecné pravidlo o tom, co se má stát s věcmi, které by ještě mohly být objeveny. V rámci dohody je možné uzavřít smlouvu i ve prospěch třetího. Dle § 150 odst.2 OZ nesmí být dohodou dotčena práva věřitelů. Dohoda může být uzavřena i ve formě soudem schváleného soudního smíru (§§ 69, 99 OSŘ).

2. Vypořádání soudem

---

67 rozsudek I. ÚS 412/2000

68 Radvanová,S.; Zuklínová, M.: Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva, str. 50

§ 150 odst.3 OZ : „Neprovede-li se vypořádání dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud.“ Postup soudu při provádění vypořádání určují ustanovení § 149 odstavec 2,3 OZ.

„Soud není vázán návrhem na vypořádání. Sám je ex officio povinen zjistit , co všechno do společného jmění náleží.“⁶⁹ Byla –li předmětem vypořádání SJM nemovitost, zašle soud rozhodnutí o vypořádání SJM Katastrálnímu úřadu. Dle § 7 zákona o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem se vlastnické právo , zástavní právo, právo odpovídající věcnému břemeni a předkupní právo s účinky věcného práva, které vzniklo, změnilo se nebo zaniklo ze zákona, rozhodnutím státního orgánu, příklepem licitátora neveřejné dražbě, vydržením, přírůstkem a zpracováním , zapisuje do katastru nemovitostí záznamem údajů na základě listin vyhotovených státními orgány a jiných listin, které podle zvláštních předpisů potvrzují nebo osvědčují právní vztahy. Záznam má pouze deklaratorní účinky.

3. Nevyvratitelná domněnka vypořádání

Novela občanského zákoníku č. 131/ 1982 Sb. zavedla nevyvratitelnou právní domněnku vypořádání v případě, že do tří let od zániku SJM nedošlo k jeho vypořádání nebo nebyl li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání soudem. Ohledně movitých věcí platí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. Tento manžel se tak stává jejich vlastníkem. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech , pohledávkách a závazcích manželům společných. (§ 150 odst.4 OZ) Nestane se tak ovšem v případě, užívá-li věc výlučně jen jeden z manželů, jelikož nerespektuje pravomocné rozhodnutí soudu o užívání věci oběma manžely a na jehož plnění druhý manžel trvá.

V případě, že ale byl soudu včas podán návrh na vypořádání SJM, musí soud o tomto návrhu rozhodnout i pokud již v průběhu řízení uběhla lhůta uvedená v § 150 odst.4 OZ. Po této lhůtě však již možnost zahájit řízení o vypořádání není. V úvahu připadá jen řízení o zjištění vlastnictví, případně o vydání věci.

10.4. b. Majetkové vypořádání manželů dle německé právní úpravy

Vypořádání majetku probíhá ve všech případech mimo ukončení majetkového společenství manželů smrtí jednoho z manželů (v tomto případě je řešení dle ustanovení dědického práva) dle ustanovení závazkového práva- §§ 1372 až 1390 BGB. Je tomu tak tedy i v případě rozvodu manželství.

V případě nejméně tříletého odloučeného žití manželů má každý z manželů právo vyžadovat předčasné vyrovnání majetku. (§ 1385 BGB)

Dle § 1386 BGB je možné , aby jeden z manželů žaloval na předčasné vypořádání majetku , pokud druhý manžel po delší dobu zaviněně neplní hospodářské povinnosti vyplývající z manželství a je předpoklad, že je nebude plnit ani v budoucnosti. Každý z manželů může podat žalobu na předčasné majetkové vypořádání dále v případě, kdy druhý manžel :

1. uskutečnil právní úkon dle § 1365 BGB bez potřebného souhlasu nebo
  2. svůj majetek zmenšil některým ze způsobů uvedených v § 1375 BGB
- a existuje značné ohrožení budoucí pohledávky z majetkového vypořádání.

---

⁶⁹ Ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek R 42/ 1972 (str. 145-146) byl publikován nástin rozsudku o vypořádání.

Každý z manželů může podat žalobu na předčasné majetkové vypořádání i v případě, pokud druhý manžel vytrvale odpírá bez dostatečného zdůvodnění podání informace o stavu svého majetku.

Žaloba na předčasné vyrovnání majetku manželů je tzv. „Gestaltungsklage“ – konstrukční žaloba. To znamená, že právní mocí rozhodnutí nastává rozdělení majetku a vznikají nároky na vyrovnání.

Povinným k vyrovnání je ten manžel, který během trvání majetkového společenství manželů docílil většího majetku než manžel druhý. Má povinnost vydat druhému manželovi polovinu z té částky, o kterou jeho majetek získaný v období trvání majetkového společenství manželů převyšuje majetek druhého manžela získaný v období trvání majetkového společenství manželů. (§ 1378 I BGB).

Porovnání se provádí mezi majetkem na konci majetkového společenství manželů „Endvermögen“ (§ 1375 BGB) a majetkem na počátku majetkového společenství manželů „Anfangsvermögen“ (§ 1374 BGB).

Počáteční majetek je majetek, který jednomu z manželů náležel po odečtení závazků v okamžiku vzniku manželského majetkového společenství. Závazky lze odečíst pouze do výše tohoto majetku. (§ 1374 I BGB)

Konečný majetek je majetek, který jednomu z manželů náleží po odečtení závazků v okamžiku zániku majetkového společenství manželů. Závazky lze odečíst pouze v té míře, v jaké přesahují hodnotu tohoto majetku. (§ 1375 I BGB)

Majetkem získaným během trvání majetkového společenství manželů je peněžitý obnos, o který konečný majetek hodnotově převyšuje majetek existující na počátku majetkového společenství manželů. (§ 1373 BGB) Minimální hodnotou získaného majetku je 0. (Nelze tedy jít do mínusu!) Pro určení počátečního majetku je rozhodujícím den vzniku majetkového společenství manželů (den uzavření manželství). V případě konečného majetku je rozhodující okamžik ukončení majetkového společenství manželů. V případě žaloby na předčasné vyrovnání majetku je určujícím okamžik podání žaloby- § 1387 BGB.

Zjištění konečného a počátečního majetku naráží na problémy, jejichž řešení v německé právní úpravě stojí za pozornost.(§ 1377 BGB) .

Pokud manželé společně sestaví soupis stavu a hodnoty počátečního majetku jednoho z manželů a k tomuto majetku připočítávaných položek , platí domněnka správnosti tohoto soupisu v jejich vzájemném vztahu. Každý z manželů má vůči druhému manželovi vynutitelné právo na spoluúčast při sestavování soupisu počátečního majetku, jeho velikosti a hodnoty. Pro sestavování soupisu se přiměřeně použijí ustanovení § 1035 BGB. Každý z manželů může hodnotu předmětů práv a závazků tvořících majetek nechat na své náklady znalecky ocenit. V tom rozsahu, v jakém není majetek sepsán v tomto soupisu, nastupuje vyvratitelná domněnka, že konečný majetek představuje zároveň majetek získaný za trvání manželství. Na každém z manželů spočívá pak dokazovací povinnost ohledně velikosti a hodnoty jeho počátečního majetku. Pokud se týče konečného majetku, ukládá § 1379 BGB každému manželovi kvalifikovanou a vynutitelnou informační povinnost . Tato povinnost začíná okamžikem , kdy je podána žaloba na rozvod, v případě předčasného vyrovnání okamžikem, kdy dojde k ukončení majetkového společenství manželů (také okamžik podání žaloby na majetkové vyrovnání). (Dle § 1386 BGB existuje vzájemná informační povinnost o stavu majetku mezi partnery již dříve. Ta ovšem není právně vynutitelná.)

Pro účely majetkového vyrovnání se do porovnávaného majetku manželů započítává v principu vše, co má nějakou majetkovou hodnotu. Výjimku tvoří nároky na budoucí zaopatření. Vyrovnání nároků na zaopatření probíhá dle ustanovení § 1587 a násled. BGB. Další výjimkou jsou předměty tvořící vybavení domácnosti, v rozsahu, ve kterém jsou ve společném vlastnictví manželů, nebo se tak dle § 8 II HausratsVO lze domnívat. Započítávají se ani nároky na v budoucnu opakující se plnění, která jsou určena k zajišťování výživy manžela. Zohledňovány by dle právní teorie neměly být ani takové majetkové hodnoty , které nebyly získány ani využitím majetku ani prací jednoho z

manželů. Jedná se o hodnoty z titulu náhrady za újmu na osobnostních právech.(Např.: bolestné, náhrada škody,..) Dle jurisdikce BGH však jsou výše jmenované poslední hodnoty pro účely majetkového vyrovnání manželů do majetku započítávány.

V zásadě je lhostejno, jakým způsobem došlo k nabytí nebo pozbytí majetkových hodnot. Tato zásada je prolomena v následujících případech:

a) Přípočty k počátečnímu majetku

- Majetek, který manžel získal v období trvání majetkového společenství manželů děděním nebo darováním není majetkem, na který by se mohlo pohlížet jako na majetek získaný společnou pílí manželů do jejich společného vlastnictví. Aby nedošlo k jeho započítání do majetku pro účely vyrovnání, připočítá se dle § 1374 II BGB tento majetek k počátečnímu majetku manžela, který ho zdědil, nebo mu byl darován. Dle § 1376 I BGB se připočítává taková částka, o jakou byl majetek zvětšen, v okamžiku, kdy k tomuto zvětšení došlo.
- Podobný proces se uplatní u peněz. Problémem peněz a jejich započítávání je fakt, že na počátku majetkového společenství manželů má obvykle peněžní jednotka jinou kupní sílu než na jeho konci. BGH vyvinul tedy následující postup: Veškerý počáteční majetek se přepočítá pomocí přepočítacích indexů stanovených pro jednotlivé roky. (Částka počátečního majetku se vynásobí zlomkem v jehož čitateli je index pro konečný rok a ve jmenovateli index pro počáteční rok.) Indexy pro jednotlivé roky stanoví Spolkový statistický úřad.

b) Přípočty ke konečnému majetku

Tento právní institut se používá za účelem zamezit poškození zájmů manžela, pokud za určitých podmínek dojde během trvání majetkového společenství manželů ke zmenšení majetku druhého manžela. Částka, o kterou se tak majetek zmenšil, se připočte ke konečnému majetku druhého manžela dle § 1375 II BGB pokud ten :

- provedl taková bezúplatná poskytnutí majetku, kterými neplnil ani morální povinnost ani povinnosti vyplývající ze zásad slušného chování.
- promrhal majetek nebo
- provedl úkony s úmyslem poškodit druhého manžela.

Dle § 1376 II BGB se připočítává taková částka, o jakou byl majetek zmenšen v okamžiku, kdy k tomuto zmenšení došlo.

Připočítání se neprovede, pokud ke zmenšení majetku došlo minimálně před deseti lety před ukončením majetkového společenství manželů nebo pokud s tímto bezúplatným poskytnutím majetku nebo s jeho promrháním druhý manžel souhlasil. (1375 III BGB)

c) Nárok na vyrovnání

Oprávněnému přísluší dle zákona nárok na peněžité plnění ve výši jedné poloviny vypočítaného přebytku (§ 1378 I BGB). Jak je již uvedeno, tento přebytek je vždy minimálně nulové hodnoty a tím je zabráněno tomu, aby manžel musel dorovnávat ztráty druhého manžela z období trvání manželství.

Dle § 1378 II BGB je výše nároku na vyrovnání omezena mimo jiného hodnotou majetku povinného, po odečtení jeho závazků, v okamžiku ukončení majetkového společenství manželů. Toto ustanovení je pro oprávněného k vyrovnání velmi nebezpečné. Může se totiž stát, že povinný svůj majetek v období od podání návrhu na rozvod do okamžiku ukončení majetkového společenství manželů (právní moc rozhodnutí o rozvodu manželství) libovolně zmenší a tím dojde i ke zmenšení jeho vyrovnávací povinnosti.

Dle § 1380 I 1 BGB se na úhradu pohledávky na vyrovnání se započítává i to, co bylo povinným oprávněnému poskytnuto právním úkonem s určením, že to má být započítáno na úhradu pohledávky na vyrovnání. Pro toto určení na započítání platí v případě pochybností právní domněnka, jde li o poskytnutí takové hodnoty, která přesahuje hodnotu příležitostných darů mezi manželi dle jejich životních poměrů. (§1380 I 2 BGB) „Pokud jeden z manželů druhému manželovi poskytne během manželství více, než je jeho očekávanou povinností k vyrovnání, může se stát na základě tohoto převýšeného plnění oprávněným k vyrovnání.“⁷⁰

Vyrovnávací pohledávka vzniká dle § 1378 III 1 BGB okamžikem ukončení majetkového společenství manželů a je od tohoto okamžiku také dědičná a převoditelná. K zabavení majetku může s ohledem na pokrytí nároku na vyrovnání (§852 II ZPO) dojít pouze v případě, dojde li smluvně k jeho uznání nebo je-li pravomocně přiznán.

Vyrovnávací pohledávka se promlčí uplynutím třech let od okamžiku, kdy se oprávněný dozví o ukončení majetkového společenství manželů, nejpozději však do třiceti let od jeho ukončení. (1378 IV BGB) Povinnost k plnění nesporné pohledávky na vyrovnání může soud na návrh odložit, pokud by okamžité plnění povinného bylo pro něj obzvláště tvrdým a toto posečkání může být od oprávněného spravedlivě požadováno.(1382 I BGB) Posečkání s plněním je na návrh povinného možné i v případě, že pohledávka je sporná a probíhá o jejím určení soudní spor.(1382 V BGB)

Na návrh oprávněného může rodinný soud nařídit, že povinný je povinen určité předměty ze svého majetku převést na oprávněného, přičemž toto bude započteno na uhrazení jeho pohledávky na vyrovnání. Lze tak učinit za podmínky, že je třeba zabránit hrubé nespravedlnosti pro věřitele a pokud to může být od dlužníka spravedlivě požadováno. (§1383 BGB)

Ve výjimečných případech se oprávněný se svým nárokem může obrátit i na třetí osobu. Je tomu tak pokud:

1. Prvému manželovi nepřipadá nárok na vyrovnání z toho důvodu, že druhý manžel s úmyslem prvního manžela poškodit provede bezplatná poskytnutí na třetí osobu.(§ 1390 I BGB)
2. Prvý manžel byl poškozen jinými právními úkony druhého manžela, pokud úmysl poškodit prvního manžela byl třetí osobě , která tímto právním úkonem byla obohacena, znám. (§ 1390 II BGB)

V případě, že připadá v úvahu obrátit se s nárokem oprávněného dle § 1390 BGB na třetí osobu, může být konečný majetek manželů určen i v záporných hodnotách. (§ 1375 I 2 BGB)

Dle § 1381 I BGB může povinný k vyrovnání použít námitku proti oprávněnému, v případě a v takovém rozsahu, že by s ohledem na okolnosti případu, bylo vyrovnání hrubě nespravedlivé. Může tedy dojít k situaci, kdy bude nárok oprávněného na vyrovnání zcela nebo zčásti soudem odepřen. V praxi je použití tohoto ustanovení řídké. Pokud k jeho aplikaci dojde, jedná se o skutečně markantní případy nespravedlnosti.⁷¹

Jedná se o následující typické příklady:

- Oprávněný k vyrovnání po delší dobu zaviněně neplnil své hospodářské manželské povinnosti. (§ 1381 II BGB)
- Oprávněný se dopustil jiných hrubých provinění vůči plnění manželských povinností, že dle jejich způsobu a dle okolností případu by na prosazení nároku na vyrovnání nebo jeho části bylo nahlíženo jako na neúnosnou nespravedlnost.
- Vyrovnání či částečné vyrovnání postrádá dle konkrétních okolností případu věcné zdůvodnění. Jedná s např. o situaci, kdy manželé žili dlouho odloučeně a jeden z nich za tuto dobu získal velký majetek bez sebemenšího přispění druhého manžela,.....

⁷⁰ viz rozsudek BGHZ 82, 227

⁷¹ viz rozsudek BGH FamRZ 1973, 254,256

- Prosazení nároku na vyrovnání nebo jeho části by vedlo ve spojení s ostatními následky rozvodu k ekonomické nerovnosti mezi manželi. Jedná se např. o situaci, kdy by první manžel, který za trvání manželství splatil své vysoké dluhy vyžadoval od druhého manžela ještě vyrovnání, jelikož druhému manželovi zbyl po rozvodu na rozdíl od něho ještě nějaký majetek.
- Splněním pohledávky k vyrovnání by došlo k trvalému ohrožení vlastní výživy povinného.

d) Dohody o majetkovém vyrovnání mezi manželi

V úvahu připadají tři možnosti:

1. Dle § 1408 I, §1410 BGB - manželskou smlouvou může být zákonná úprava vyrovnání rozšířena nebo změněna do té míry, do které tak nezakazují kogentní předpisy. (např. § 1378 III 3 BGB - zákaz disponovat pohledávkou na vyrovnání,...)
2. Dle § 1378 III 2 BGB je možné, aby manželé uzavřeli dohodu o majetkovém vyrovnání během rozvodového nebo odvolacího řízení pro případ zániku manželství. Takovéto dohody musí být buď notářsky ověřeny nebo soudně zaprotokolovány. Pokud se jedná o smlouvy dle § 1378 III 2 BGB, neplatí pro ně omezení dle § 1378 III 3 BGB.
3. Okamžikem ukončení majetkového společenství manželů se pohledávka na majetkové vyrovnání stává neomezeně převoditelnou.

e) Jiné nároky vedle nároků z majetkového vyrovnání manželů

Vzhledem k tomu, že majetkové vyrovnání manželů nevede ve všech případech ke spravedlivému rozdělení, pokouší se manželé odůvodnit své další nároky jinými civilněprávními normami. Nastává tak otázka, zda li můžou nároky vyplývající z norem upravujících majetkové vyrovnání manželů existovat vedle nároků vyplývajících z jiných občanskoprávních ustanovení vedle sebe, nebo zda nároky z majetkového vyrovnání jako *leges speciales* ostatní nároky ruší. Tato otázka je řešena u jednotlivých možných nároků rozdílně.

Manželé mohou během manželství získat věci do podílového spoluvlastnictví manželů nebo mohou mít mezi sebou založenou společnost (občanskoprávní nebo obchodněprávní). Také mohou být manželé společnými dlužníky či věřiteli. Předpisy o vyrovnání takovýchto nároků nejsou normami o majetkovém vyrovnání manželů nikterak rušeny a nároky z nich je možné uplatňovat vedle nároků z majetkového vyrovnání manželů (= vyrovnání vzájemných pohledávek vyplývajících z ukončeného majetkového společenství manželů)

Přeje-li si jeden z manželů, aby mu druhý manžel vrátil dar, je tento případ upraven obecnými předpisy občanského práva o vrácení daru (§§528-534 BGB) V případě, že dle těchto předpisů jsou splněny podmínky pro nárok manžela na vrácení daru, není tento jeho nárok nijak rušen předpisy o majetkovém vyrovnání manželů. Význam předpisů o darování ovšem není v případě manželství tak veliký, jelikož soudní praxe nahlíží na poskytnutí mezi manželi v případě jejich bezúplatnosti jako na manželstvím podmíněná poskytnutí a ne jako na darování. Dle právní praxe se uznává nárok na vyrovnání v případě těchto manželstvím podmíněných poskytnutí v případě, že toto poskytnutí ztratilo rozpadem manželství svoje ekonomické opodstatnění. Uplatnění tohoto nároku je ovšem rušeno uplatněním nároků z majetkového vyrovnání manželů. K tomuto rušení nedojde, pokud by se výsledek majetkového vyrovnání manželů jevil za daných okolností jako neúnosné řešení.

f) Vyrovnání nároků na zaopatření

Institut vyrovnání nároků na zaopatření rozšiřuje vypořádání mezi manželi z důvodů rozvodu ještě o nároky na zaopatření z důvodů stáří, pracovní neschopnosti či nezaměstnanosti bez ohledu na to, zda jsou založeny soukromým nebo veřejným právem. Vychází se z myšlenky, že na získání nároku na zaopatření jedním manželem se druhý manžel podílel jednou polovinou. Majetkové vyrovnání rozvedených manželů a vyrovnání nároků na zaopatření jsou dva rozdílné instituty.

Vyrovnání nároků na důchodové zaopatření se provádí dle ustanovení § 1587 a násled. BGB. Provádí se automaticky při každém řízení o rozvodu manželství s výjimkou, kdy bylo manžely předem, za splnění zákonných podmínek, vyloučeno

Pro provedení vyrovnání nároků na zaopatření jsou v BGB k dispozici 2 rozdílné instrumenty: veřejnoprávní a soukromoprávní (závazkové) vyrovnání.

Primárně se provádí veřejnoprávní vyrovnání: Povinný má povinnost zjednat oprávněnému zákonné důchodové zaopatření ve výši vyrovnávané hodnoty. V zákonem uvedených případech se provádí závazkověprávní vyrovnání: Povinný, který již získal zaopatření, poskytuje z tohoto oprávněnému vyrovnávací obnos. Oprávněný může v odpovídající míře na povinném vyžadovat postoupení nároků na zaopatření, které má povinný vůči zaopatřovateli. Na rozdíl od veřejnoprávního vyrovnání má vyrovnání závazkověprávní pro oprávněného tu nevýhodu, že je podmíněno aktuální potřebností plnění nároku ze zaopatření jak na straně povinného, tak i oprávněného. Pro ochranu oprávněného ze závazkověprávního vyrovnání má soud pravomoc v určitých případech postavit závazkověprávní vyrovnání na roveň veřejnoprávnímu, oprávněný může také i po smrti povinného vyžadovat plnění nároků na zaopatřovateli povinného.

Pro vyrovnání nároků na zaopatření jsou dle § 621 ZPO příslušné rodinné soudy. Účastníkem řízení jsou mimo rozvedených manželů i zaopatřovatelé.

Institut vyrovnání nároků na zaopatření bylo právu bývalé NDR neznámý. Otázky související se znovuvytvořením jednotné SRN se řídí dle pravidel určených ve smlouvě o spojení bývalé NDR a NSR ve článku 234 § 6 EGBGB. (Obzvláště důležité je např. ustanovení, že pro manželství rozvedená před 1.1.1992 v nových spolkových zemích neplatí institut vyrovnání nároků na zaopatření v té míře, v jaké se jejich poměry řídily dle vnitřního německého kolizního práva právem bývalé NDR.)

§1587 BGB stanoví rozsah nároků na zaopatření , které je třeba vyrovnat : Mezi rozvedenými manželi se provede vyrovnání nároků na zaopatření v tom rozsahu , v jakém jim oběma nebo jednomu z nich vznikl nebo byl udržen během manželství nárok na zaopatření z důvodů stáří nebo snížené výdělečné schopnosti způsobem uvedeným v § 1587 a odst.2 BGB. Při tom se neberou v úvahu nároky na zaopatření , které vznikly nebo byly zachovány bez vložení majetku či práce manželů. Pro účely provedení vyrovnání nároků na zaopatření se za dobu trvání manželství považuje období od počátku kalendářního měsíce, ve kterém došlo k uzavření manželství do konce kalendářního měsíce, ve kterém bylo zahájeno na základě podaného návrhu rozvodové řízení. Pro nároky na zaopatření , ohledně kterých se provádí vyrovnání, platí výhradně pravidla stanovená v § 1587 a násled. BGB. Majetkoprávní předpisy se nepoužijí.

§ 1587a BGB určuje způsob, jakým se zjišťuje výše nároku na vyrovnání: Povinný k vyrovnání nároků na zaopatření je ten manžel , který má hodnotově vyšší nároky na zaopatření . Oprávněný manžel má nárok na vyrovnání ve výši jedné poloviny hodnotového rozdílu mezi manželi.

Pro zjištění rozdílu hodnot se základ berou následující hodnoty:

1. Zaopatření ze služebního a obdobného poměru :

Při zaopatření z veřejnoprávního služebního poměru nebo z pracovního poměru s nárokem na zaopatření podle právních předpisů nebo zásad pro úředníky se vychází z částky, která by jako zaopatření vycházela v čase vzniku podání návrhu na rozvod. Přitom se uplynulá doba služby prodlužuje o dobu až do okamžiku dosažení důchodového věku.

(celková doba). Rozhodující hodnotou pro vypořádání je pak ta část získaného nároku na zaopatření, která odpovídá poměru služební doby, spadající do manželství k celkové době. Zvýšení podmíněná úrazem se nezapočítávají. Pokud jsou služební požitky profesorů, osvobozených od zaopatřovacích dávek, stejné jako zaopatřovací dávky, platí odpovídajícím způsobem právní předpisy pro úředníky o době služby s nárokem na důchod.

2. Zákonné zaopatření :

U nároků ze zákonného důchodového pojištění se vezme za základ částka, která by na konci doby manželství vycházela z tabulek pro stanovení výše důchodu z důvodu stáří.

3. Podnikové zaopatření :

a) Jestliže při podání návrhu na rozvod trvá příslušnost k podniku, vychází se z té části získaného zaopatření, která odpovídá poměru do doby manželství spadající příslušnosti k podniku k době od začátku příslušnosti k podniku až do doby dosažení důchodového věku , přičemž se započítávají i doby postavené příslušnosti k podniku na roveň. Zaopatření se vypočítá podle částky, která by vyšla při dosažení důchodového věku , přičemž se za základ vezmou vyměřovací základy platné v době podání návrhu na rozvod.

b) Jestliže před podáním návrhu na rozvod byla příslušnost k podniku ukončena, vezme se za základ ta část získaného zaopatření, která odpovídá poměru do doby manželství spadající příslušnosti k podniku k celkové době příslušnosti k podniku, přičemž se započítávají i doby postavené příslušnosti k podniku na roveň.

4. Pro ostatní způsoby zaopatření (např. na základě pojistných smluv apod.) a v případech , kdy má některý z manželů nárok vycházející z více druhů zaopatření se postupuje obdobně.

Za základ pro zjištění výše nároku na vyrovnání se vezme vždy ta část získaného zaopatření , která vychází z doby trvání manželství. Toto pravidlo platí obecně , ať už se v konkrétních případech vypočítává výše plnění ze součtu uhrazených příspěvků nebo ze součtu let trvání zaopatření apod. Jestliže zaopatření nelze vyměřit dle shora uvedených pravidel, určí jeho výši rodinný soud podle smyslu shora uvedených předpisů na základě spravedlivého posouzení.

Pro účely vyrovnání nároků na zaopatření se nebere v úvahu, že pro získání zaopatření směrodatná čekací doba, minimální doba zaměstnání, minimální doba pojištění nebo podobné časové předpoklady v době podání návrhu na rozvod ještě nejsou splněny.

Pro provedení veřejnoprávního vyrovnání nároků na zaopatření jsou tedy k dispozici následující tři právní formy, přičemž následující jsou k předchozím subsidiární:

1.Splitting (§1587b I BGB) spočívá v převodu nároků z důchodového konta zákonného důchodového pojištění povinného na důchodové konto oprávněného . Pokud oprávněný k vyrovnání není ještě sociálně zaopatřen (důchodově pojištěn), zřídí se k jeho prospěchu důchodové konto, na které se pak převedou výše zmíněné nároky.

2.Quasi-Splitting (fiktivní připojištění, §1587b II BGB) připadá v úvahu v případě, že povinný má nárok na zaopatření vyplývající z veřejnoprávního služebního poměru. Rozhodnutím soudu se oprávněnému zřídí zákonné důchodové zaopatření a výdaje za toto zaopatření jsou uhrazovány zaopatřovatelem povinného , který je povinnému strhává z poskytovaného zaopatření.

3.Dle původního znění zákona (§ 1587b III BGB) se v případě , že nedošlo k vyrovnání dle výše zmíněných dvou způsobů postupovalo tak, že povinný byl povinen platit oprávněnému příspěvky . Výše těchto příspěvků mohla ovšem dosáhnout enormní výše a toto ustanovení bylo proto prohlášeno za neplatné z důvodů nesouladu s článkem 2 I GG. (tj. protiústavní)

Pokud tedy nedojde k vyrovnání dle bodů 1 a 2, postupuje se dle ustanovení VAHRG:

§ 1 II VAHRG : Je-li to právně možné, provede se reálné dělení nároků ze zaopatření. (Splitting)

§ 1 III VAHRG : Nejde-li provést reálné dělení nároku a existuje nárok na zaopatření vůči veřejnoprávnímu zaopatřovateli, má se provést Quasi-Splitting.

V ostatních případech je třeba, aby proběhlo závazkověprávní vyrovnání.(§ 2 VAHRG)
I zde má soudce pravomoc provést za určitých okolností místo závazkověprávního vyrovnání vyrovnání veřejnoprávní .(§ 3b VAHRG)

Na návrh může provést soud vyrovnání i jiným způsobem, pokud by v daném případě zmíněné postupy nebyly k prospěchu oprávněného, nebo by byly neekonomické.(§ 1587b IV BGB)

§ 1587c BGB stanoví podmínky, za kterých se veřejnoprávní vyrovnání nároků na zaopatření neprovede :

1. Pokud by při přihlédnutí k okolnostem (zejména oboustrannému nabytí majetku v průběhu manželství nebo v souvislosti s rozvodem) bylo nespravedlivé.
2. Pokud oprávněná osoba v očekávání rozvodu nebo po rozvodu svým jednáním nebo zanedbáním způsobila, že jí náležející nároky na zaopatření nevznikly nebo odpadly.
3. Pokud oprávněná osoba v průběhu manželství delší dobu hrubě porušovala svou povinnost přispívat na obživu rodiny.

Dle § 1587d BGB může rodinný soud na návrh povinné osoby nařídit, aby závazek plnit oprávněnému, plynoucí z provedeného vyrovnání nároků na zaopatření, byl pozastaven, dokud a pokud je povinná osoba plněním nespravedlivě zatížena, zejména není s to, se sama přiměřeně uživit a vyhovět zákonným požadavkům na výživu rozvedeného manžela. Je-li povinný schopen plnit ve splátkách, stanoví mu soud výši splátek .

Rodinný soud může pravomocně rozhodnutí o vyrovnání nároků na zaopatření na návrh zrušit nebo změnit, pokud se poměry po rozvodu podstatně změnil.

§ 1587 e BGB stanoví případy , kdy nárok na vyrovnání zaniká:

1. dle § 1580 BGB
  2. smrtí oprávněné osoby
  3. pokud může být požadováno závazkové vyrovnání zaopatření dle § 1587g I 2 BGB
- Nárok na vyrovnání oproti tomu nezaniká smrtí povinné osoby. Přechází na dědice jako závazek z dědictví.

§ 1587f BGB stanoví předpoklady, za kterých se namísto veřejnoprávního vyrovnání nároků na zaopatření provede vyrovnání závazkové. Je tomu tak v případech , kdy např. nejsou splněny podmínky pro nárok na veřejnoprávní zaopatření nebo o provedení závazkového vyrovnání nároků na zaopatření rozhodl rodinný soud nebo se o jeho provedení manželé dohodli. V případě závazkového vyrovnání nároků na zaopatření se postupuje dle § 1587g až 1587n BGB.

Dle § 1587g BGB má ten z manželů, jehož výše zaopatření překročí výši zaopatření druhého manžela povinnost platit druhému manželovi jako vyrovnání peněžní důchod (vyrovnávací rentu) ve výši poloviny příslušné překračující částky. Důchod může být požadován teprve tehdy, jestliže oba manželé zaopatření již získali (tj. čerpají) nebo jestliže povinný manžel již zaopatření získal a oprávněný manžel kvůli nemoci nebo jiným zdravotním důvodům nemůže vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost odpovídající jeho vzdělání a schopnostem nebo již dovršil 65. rok života.

Pro závazkové vyrovnání nároků na zaopatření platí přiměřeně § 1587a BGB a § 1587d BGB.

Dle § 1587h nárok na závazkové vyrovnání nároků na zaopatření zaniká :

1. pokud si oprávněná osoba může podle svých životních poměrů hradit přiměřené živobytí ze svých příjmů a svého majetku a poskytnutí vyrovnání nároků na zaopatření

pro povinnou osobu by při respektování oboustranných hospodářských poměrů znamenalo nespravedlivou tvrdost.

2. pokud oprávněná osoba v očekávání rozvodu nebo po rozvodu svým jednáním nebo zanedbáním způsobila, že jí nebude poskytnuto veřejnoprávní zaopatření.

3. pokud oprávněná osoba v průběhu manželství delší čas hrubě porušovala svou povinnost přispívat na obživu rodiny.

§ 1587i a násled. BGB zakotvují např. i možnost a bližší podmínky postoupení a započtení nároků na zaopatření.

Ujednání o provedení vyrovnání nároků na zaopatření:

1. Notářskou smlouvou mezi manželi může být toto vyrovnání úplně vyloučeno i v období trvání manželství. Tyto smlouvy mohou být ovšem v jednotlivých případech s ohledem na dobré mravy (§ 138 BGB) prohlášeny soudem za neplatné. Vyloučení vyrovnání nároků na zaopatření se stane neúčinným v případě, že do jednoho roku od tohoto vyloučení je podán návrh na rozvod. (§1408 II BGB) Dle § 1414 BGB se v případě vyloučení vyrovnání nároků na zaopatření, pokud není ujednáno jinak, provádí i rozdělení majetku mezi manželi.

2. Ujednání o vyrovnání v souvislosti s rozvodem manželství (§ 1587 o BGB) vyžaduje notářské osvědčení nebo soudní zaprotokolování. Musí být také schváleno rodinným soudem. Ten toto schválení odmítne v případě, že smluvené plnění není určeno k zaopatření oprávněného pro případ stáří nebo invalidity; nebo pokud ujednání nesměřuje k přiměřenému vyrovnání (co do výše a způsobu) mezi manželi.

g) Připravované změny v majetkovém vypořádání manželů

Spolková vláda schválila dne 20. srpna 2008 návrh reformy manželského majetkového práva. Hlavními změnami bude zohlednění případného splacení dluhů v průběhu trvání manželského majetkového společenství a dále určení okamžiku podání návrhu na rozvod jako rozhodujícího pro zjištění výše získaného majetku, který je třeba vypořádat. Tato reforma má vstoupit v účinnost 1. 9. 2009.

Pokud se týče zohlednění splacení dluhů v průběhu trvání manželského majetkového společenství je cílem reformy zahrnout i výši splacených dluhů jednoho z manželů do jím získaného majetku. Dle stávající právní úpravy, kdy výše počátečního majetku pro účely zjištění získaného majetku je vždy minimálně 0 může dojít k situaci, kdy manžel, který v průběhu manželství splatil své dluhy (přičemž se může jednat i o opravdu vysoké částky), ale žádný pozitivní majetek nezíská (nebo minimální), se stane oprávněným na majetkovém vyrovnání vůči druhému manželovi. Tyto situace je pak třeba řešit s ohledem na rozpor s principem spravedlnosti.

Pokud se týče stanovení okamžiku podání návrhu na rozvod jako rozhodujícího pro výpočet získaného majetku, je cílem reformy zamezit nebezpečí, hrozícímu ze stávající právní úpravy, kdy povinný z majetkového vypořádání svůj majetek v období od podání návrhu na rozvod do okamžiku ukončení majetkového společenství manželů (právní moc rozhodnutí o rozvodu manželství) libovolně zmenší a tím dojde i ke zmenšení jeho vyrovnávací povinnosti.

10.5. Byt a bydlení manželů po rozvodu

10.5.a. Česká republika

V České republice je primárně možné upravit bydlení manželů dohodou o bytových právech. Pokud k dohodě nedojde, postupuje se ohledně bytových práv dle § 703 a násl.

OZ. Je třeba konstatovat, že právní úprava bydlení manželů je v našem právním řádu nedostatečná. Německé zákony se zabývají i případy, které u nás postiženy zatím vůbec nejsou. (např. Společné bydlení manželů v bytě / domě, ke kterému existuje v jejich prospěch věcné právo.)

Řešení bytové otázky není spojeno s vypořádáním společného jmění. Důležitým faktorem je způsob, jak manželé bydleli ke dni rozvodu manželství. Jedná se o následující typické možnosti:

1. Byty v SJM, podílovém spoluvlastnictví či ve výlučném vlastnictví
  - 1A) Byt je ve společném jmění manželů
  - 1B) Byt je v podílovém spoluvlastnictví manželů
  - 1C) Byt je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů
2. Byty užívané na základě nájemní smlouvy
Občanský zákoník tyto dvě formy nerozlišuje, ale může se jednat o:
  - 2A) obecní, státní byt případně byt s majitelem = tzv. byt nedružstevní
  - 2B) družstevní byt
3. Byt služební, byt zvláštního určení a byt v domě zvláštního určení

Ad 1A) Byt ve společném jmění manželů

Právní mocí rozsudku o rozvodu manželství zaniká SJM a je ho třeba vypořádat. Je-li byt součástí SJM, je ho třeba do tohoto vypořádání zahrnout. V úvahu připadá přednostně dohoda bývalých manželů. Tato dohoda musí být uzavřena nejpozději do tří let od zániku SJM (= do tří let od právní moci rozsudku o rozvodu manželství). Tuto dohodu nelze platně uzavřít před zánikem manželství. (Výjimkou je ustanovení § 24a ZOR) Jedná se o nemovitost, je tedy třeba, aby dohoda byla písemná, účinnosti nabývá vkladem do katastru nemovitostí. Nedohodnou-li se manželé, může některý z nich do tří let od zániku SJM podat návrh na vypořádání SJM k soudu. Při vypořádání se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku jsou stejné s tím, že se přihlédně především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení SJM. Na zřetel je třeba vzít i péči o děti a obstarávání společné domácnosti. Soud není při vypořádávání SJM vázán návrhy účastníků.

- Vypořádáním může byt připadnout do vlastnictví jen jednoho z manželů. Druhý manžel tak ztrácí své přímé uživatelské právo k bytu. Byl však v rámci majetkového vypořádání vyplacen, tudíž obdržel finanční prostředky na zajištění si svojí bytové potřeby.
- Vypořádáním může byt výjimečně připadnout do podílového spoluvlastnictví bývalých manželů. Oba tak i nadále mohou obývat byt na základě svého vlastnického práva. V případě neshod se použijí ustanovení § 139 odst.2,3 OZ. Také je možné podílové spoluvlastnictví zrušit a vypořádat.
- Nedohodnou-li se rozvedení manželé do tří let od zániku SJM, do něžž byt patří, na jeho vypořádání dohodou nebo nepodají-li návrh na vypořádání k soudu, nastává zákonná fikce vypořádání dle § 150 odst. 4 OZ.

Ad 1B) Byt v podílovém spoluvlastnictví manželů

Rozvodem manželství a vypořádáním SJM se na vlastnických vztazích k bytu nic nemění. Případné spory lze řešit dle ustanovení o podílovém spoluvlastnictví. Prioritně připadá v úvahu dohoda bývalých manželů o zrušení podílového spoluvlastnictví bytu a o vzájemném vypořádání. S ohledem na fakt, že se jedná o nemovitost, je nutné, aby dohoda byla písemná. Účinnosti nabývá tato dohoda vkladem do katastru nemovitostí. Nedohodnou-li se manželé, zruší a vypořádá na návrh jednoho ze spoluvlastníků podílové spoluvlastnictví bytu soud. Nejčastěji soud přikáže byt za finanční náhradu do vlastnictví jednomu z manželů. Není-li to možné, nařídí soud prodej bytu a výtěžek

z prodeje rozdělí mezi bývalé manžele podle jejich spoluvlastnických podílů. Soud může z důvodů zvláštního zřetele hodných návrh na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví zamítnout. (Např. pro rozpor s dobrými mravy, účelu sledovaného návrhem lze dosáhnout i jinak,..)

Ad 1C) Byt ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů

V případě, že jeden z bývalých manželů byl výlučným vlastníkem bytu již před uzavřením manželství, má tento právo v bytě bydlet ze svého vlastnického titulu a druhý manžel po rozvodu tak pro další bydlení v bytě ztrácí právní důvod. Manžel -vlastník bytu může podat žalobu na vyklizení a druhý manžel je pak povinen vystěhovat se bez jakékoli bytové náhrady. Možnou obranou zůstává i nadále ustanovení § 3 odst. 1 OZ – rozpor s dobrými mravy. Ustanovení o bytových náhradách obsažené v občanském zákoníku se, dle současné právní praxe, na byty ve vlastnictví nevztahuje.

K přiznání bytové náhrady na základě ustanovení o dobrých mravech jsou nám k dispozici 2 různé právní názory:

- Na základě § 3 odst.1 OZ nelze rozhodnutím soudu založit vlastníkovu bytu dosud neexistující právní povinnost zajistit vyklizovanému bývalému manželovi bytovou náhradu. (viz též nález Ústavního soudu č. 87 / 1995)

- Na základě § 3 odst.1 OZ rozhodnutím soudu sice nelze založit vlastníkovu bytu povinnost k zajištění bytové náhrady přímo, ale lze odepřít výkon jeho práva na vyklizení druhého manžela pro rozpor s dobrými mravy, protože se tím v poměrech žalobce nezakládá nová povinnost ale pouhé omezení žalobcova práva. Fakticky tedy nedojde až do zajištění bytové náhrady vyklizovanému manželovi k jeho vyklizení. (viz též rozhodnutí Ústavního soudu číslo IV. ÚS 114/99, které řeší situaci, kdy manželka má pouze odvozený právní důvod užívání bytu z pozice manželky ve fázi výkonu rozhodnutí: „Protože občanský zákoník neupravuje výslovně, že osoba užívající byt na základě odvozeného právního důvodu, tedy kupř. z důvodu příbuzenského vztahu k vlastníku budovy, v níž užívala byt s jeho souhlasem, má po odvolání tohoto souhlasu nárok na bytovou náhradu (§ 712 občanského zákoníku), vznikající zásadně jen za předpokladu zániku nájemního práva k bytu, souhlasí Ústavní soud s názorem, jenž Nejvyšší soud ČR vyslovil ve svém rozsudku sp. zn. 3 Cdon 131/96, že v takovém případě ustanovení § 712 a §713 občanského zákoníku, a to ani analogicky (§ 853 občanského zákoníku), použít nelze.“ “Nepřiměřenou tvrdost, jež v obdobných situacích může vzniknout bezprostřední realizací práva na vyklizení nemovitosti, lze však, jak dále konstatuje v citovaném rozhodnutí Nejvyšší soud, i podle názoru Ústavního soudu zmírnit postupem podle § 3 odst. 1 občanského zákoníku, tedy odepřením výkonu práva pro jeho rozpor s dobrými mravy. Pokud tedy obecné soudy z tohoto pohledu věc vůbec nezkontrolovaly, odepřely tím stěžovateli právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.“)

Ad 2A) Obecní byt, státní byt, případně byt s majitelem = tzv. byt nedružstevní

Ustanovení § 703 odst.1 OZ stanoví, že pokud manželé oba nebo i jenom jeden z nich se stanou nájemci bytu **za trvání manželství**, vznikne ze zákona, aniž by k tomu bylo potřeba nějakého dalšího právního úkonu, společný nájem bytu manžely. Pokud se jeden z manželů stal nájemcem **před uzavřením manželství**, vznikne společný nájem bytu oběma manželům okamžikem uzavření manželství (§ 704 odst.1 OZ)

Ani rozvod, ani vypořádání SJM nemá na společné užívání bytu manželi žádný vliv. Bývalí manželé se o užívání bytu mohou dohodnout sami. V případě, že se tak nestane, soud dle § 705 odst.1 OZ na návrh jednoho z nich rozhodne, že se zrušuje právo

společného nájmu bytu a současně určí, který z manželů bude byt nadále užívat jako nájemce.

Pro dohodu manželů není zákonem předepsána žádná určitá forma. Lze ji tedy uzavřít písemně i ústně, možný je i soudní smír či pouhé konkludentní jednání. Dohodu je třeba uzavřít až po právní moci rozsudku o rozvodu. I dříve je však možné, aby jeden z manželů po vzájemné dohodě opustil trvale společnou domácnost a vyznamenal o tom pronajímatele (§ 708 OZ) (Posledně uvedené není možné u družstevních bytů.)

V případě podání žaloby na zrušení společného nájmu bytu je třeba, aby soud určil jednoho manžela výlučným nájemcem a druhému manželovi uložil povinnost nemovitost vyklidit. Dle § 705 odst. 3 OZ bere soud při svém rozhodování zřetel zejména na zájmy nezletilých dětí, aby ty se nedostaly v důsledku soudního rozhodnutí do těžko řešitelné situace, a na stanovisko pronajímatele. Po té je možné vzít ohled i na jiné skutečnosti jako je např. vhodné využití bytového prostoru, přičinění se o získání bytu..atd.

Dle § 712 odst.3 OZ v případě skončení společného nájmu manželů dle § 705 odst.1 OZ má rozvedený manžel právo na náhradní byt. Jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, soud může rozhodnout, že rozvedený manžel má právo pouze na náhradní ubytování. (Např. v případě závadného chování tohoto manžela,..)

Náhradním bytem se rozumí byt, který podle velikosti a vybavení zajišťuje lidsky důstojné ubytování nájemce a členů jeho domácnosti. Musí se jednat o byt dle stavebně právních předpisů. Náhradní byt se musí nalézat ve stejné obci jako vyklizovaný byt.

Náhradním ubytováním se rozumí byt o jedné místnosti nebo pokoj ve svobodárně nebo podnájem v zařízené nebo nezařízené části bytu jiného nájemce. Také náhradní ubytování musí být v téže obci jako vyklizovaný byt.

Ad 2B) Družstevní byt

Dle § 703 odst.2 OZ vznikne-li i jen jednomu z manželů **za trvání manželství** právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vznikne se společným nájmem bytu i **společné členství manželů v družstvu**. Z tohoto členství jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně. Toto ustanovení se neuplatní pokud spolu manželé trvale nežijí (nevedou společnou domácnost a manželství je rozvráceno). Upřednostňována je opět dohoda manželů o jejich právech k bytu. Dohoda nevyžaduje žádnou speciální formu, lze ji uzavřít písemně i ústně, soudním smírem či konkludentním jednáním. Dohoda ovšem musí být uzavřena až po právní moci rozsudku o rozvodu. Není možné vyřešit situaci jako v případě nedružstevního bytu tak, že jeden manžel po dohodě manželů ještě před právní mocí rozsudku o rozvodu manželství opustí trvale společnou domácnost a vyznamenal o tom pronajímatele. Tímto totiž nájem družstevního bytu na druhého z manželů nepřechází. V případě, že se manželé nedohodnou, rozhodne soud na návrh jednoho z nich dle § 705 odst. 2 věty druhé OZ o tom, kdo z manželů bude jako člen družstva nadále nájemcem bytu a o zrušení práva nájmu druhého manžela. Tím zanikne společné členství v družstvu. Podle ustanovení § 712 odst.3 OZ má pak manžel, který byl zbaven práva nájmu k bytu právo na náhradní byt. Jsou-li pro to ovšem důvody zvláštního zřetele hodné, soud může určit, že rozvedený manžel má právo jen na náhradní ubytování. V případě, kdy tedy manželé za trvání manželství nabyly společně členská práva a povinnosti v bytovém družstvu, je třeba při vypořádání SJM, kdy výlučným nájemcem bytu bude nadále jen jeden z manželů a druhému členství v družstvu zanikne, určit hodnotu vypořádávaného majetkového práva plynoucího ze členství v družstvu a s tím spojeným nájmem bytu v penězích. V minulosti existovali dva naprosto odlišné názory na tuto problematiku :

Prvním byl názor Nejvyššího soudu ČR publikovaný v jeho rozsudku ze dne 29.června 2000 sp.zn. 33 Cdo 339/ 98, který kladl akcent na tržní cenu: „Cena podílu se tedy

stanoví cenou obvyklou, tj. cenou, kterou by bylo možno za převod těchto členských práv a povinností v rozhodné době a místě dosáhnout. Tato cena bývá běžně označována jako cena tržní. Z této ceny je tedy třeba vycházet i při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů“ (dříve BSM, nyní SJM)

Druhý názor byl vyjádřen v rozhodnutí jiného senátu Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.května 2001 sp.zn. 30 Cdo726/2001, který kladl akcent na zůstatkovou hodnotu : „Kritériem pro stanovení vypořádacího podílu je podle § 233 odst. 2 obchodního zákoníku poměr splaceného vkladu dosavadního člena násobeného počtem ukončených roků jeho členství k souhrnu splacených členských vkladů všech členů násobených ukončenými roky jejich členství“ Nejvyšší soud zastával názor, že pojem „členský podíl“ v družstvu je v obchodním zákoníku užit pouze v souvislosti s jeho vypořádáním při zániku členství (§ 226 odst. 1 písm.d) ObchZ. S ohledem na ustanovení § 260 ObchZ se jím však rozumí „podíl“ definovaný v § 61 odst.1 ObchZ – tedy míra účasti člena na čistém obchodním jmění družstva. Takto abstraktně vymezený podíl nachází své konkrétní hodnotové vyjádření ve „vypořádacím podílu“ na nějž vzniká členu družstva nárok při zániku jeho členství za trvání družstva. Vzhledem k tomu, že pro určení jeho výše je rozhodný stav čistého obchodního jmění družstva podle účetní závěrky za rok , v němž členství zaniklo, byl vypořádací podíl odrazem hospodářské bilance družstva.

Dle zákona č. 6/ 2002 Sb., o soudech a soudcích, je primární úlohou Nejvyššího soudu zajištění jednoty a zákonnosti v rozhodování nižších soudů. Dle § 20 odst. 1 cit. zákona dospěl-li senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru , který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu , postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu kolegia. Při postoupení věci svůj odlišný názor zdůvodní.

Nejvyšší soud ČR tak ve věci rozhodl ve velkém senátě – rozsudek sp.zn. 31 Cdo 2428/2000, kde stanovil, že je třeba vycházet z ceny obvyklé, tj. z ceny , kterou by bylo možno za převod těchto majetkových práv v rozhodné době a místě dosáhnout, která respektuje reálné ekonomické vztahy.

Vzniklo –li právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu **jednomu z manželů již před uzavřením manželství**, vznikne oběma manželům společný nájem okamžikem uzavření manželství. (§ 704 odst. 2 OZ) Dle § 705 odst. 2 věty první OZ nabyli-li práva na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu jeden z rozvedených manželů před uzavřením manželství, zanikne právo společného nájmu rozvodem. Právo užívat byt zůstává tomu manželovi, který před manželstvím právo užívat byt nabyt. Děje se tak ze zákona v okamžiku právní moci rozvodu aniž by bylo třeba nějakého dalšího právního úkonu. Dle § 712 odst. 3 OZ je třeba rozvedenému manželovi, který musí byt vyklidit poskytnout náhradní ubytování. Na základě důvodů zvláštního zřetele hodných soud rozhodne, že rozvedený manžel má právo na náhradní byt. Dohoda manželů není samozřejmě vyloučena ani v tomto případě.

Situaci, kdy za trvání manželství dojde k převodu družstevního bytu do vlastnictví řeší rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. dubna 2004, sp. zn. 22 Cdo 1668/2003 :

„ Družstevní byt není ve vlastnictví člena bytového družstva, nicméně členský podíl, který může být předmětem převodu nebo dědění, má majetkovou hodnotu, jejíž cena se stanoví jako cena obvyklá, tj. cena, kterou by bylo možno za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout. Je-li členem bytového družstva jen jeden z manželů, v případě zániku manželství členský podíl připadá ze zákona tomuto manželovi. Nevzniklo-li společné členství manželů v bytovém družstvu, pak byt, který nabyt do vlastnictví podle § 23 odst. 1 věta první zákona o vlastnictví bytů a § 24 zákona č. 42/1992 Sb., ten z manželů, který se stal členem družstva, není ve společném jmění manželů. Pokud tedy členovi družstva vzniklo právo na přidělení bytu před uzavřením manželství, vzniklo sice uzavřením manželství právo společného nájmu družstevního bytu manželů, nevzniklo však společné členství v družstvu a členský podíl se nestal společným. Protože členem bytového družstva byl jeden z manželů, který také byl jako člen výlučně oprávněn vyzvat družstvo k převodu bytu

do vlastnictví, převedlo družstvo byt jako jednotku do jeho výlučného vlastnictví v souladu s § 23 odst. 1 zákona o vlastnictví k bytům.“

Obecně pro Ad 2) Byty užívané na základě nájemní smlouvy platí, že : „Společný nájem bytu manžely podle ustanovení § 704 odst. 1 obč. zák. nevznikne, jestliže manželé, kteří nezaložili společnou domácnost, prokazatelně vstoupili do manželství s úmyslem trvale žít odděleně nebo jestliže jejich záměr (zákonem předpokládaný) trvale spolu žít nebyl nikdy uskutečněn v důsledku toho, že – aniž by spolu vůbec někdy začali trvale žít - došlo v jejich vztazích k trvalému a hlubokému rozvratu a manželství přestalo plnit svoji společenskou funkci.“⁷²

Ad 3) Byt služební, byt zvláštního určení a byt v domě zvláštního určení

Jedná se o bydlení v bytech trvale určených jako byty zvláštního určení, byty v domě zvláštního určení či byty služební. Definici těchto bytů najdeme v §§ 7 až 10 zákona č. 102/1992 Sb. V tomto případě nepřichází vznik společného nájmu manžely v úvahu. Nájemní právo přísluší jen tomu z manželů, kterému byl byt do nájmu dán. Druhý manžel má pak v tomto bytě pouze odvozené právo bydlení po dobu manželství. V případě rozvodu ztrácí tedy pro své další bydlení zde právní důvod. Z tohoto bytu ovšem dle ustanovení § 713 OZ se není povinen vystěhovat dokud mu nebude zajištěn přiměřený náhradní byt. V odůvodněných případech soud může rozhodnout, že stačí náhradní byt o menší podlahové ploše, nižší kvalitě a méně vybavený, popřípadě i byt mimo obec, než je vyklizovaný byt nebo dokonce i jen náhradní ubytování.

Přiměřeným náhradním bytem se dle § 712 odst. 2 OZ myslí byt, který je podle místních podmínek zásadně rovnocenný bytu, který má být vyklizen.

10.5.b. Byt a vybavení domácnosti po rozvodu manželství v Německu

Primárně je i v Německu uspořádání poměrů ohledně bytu a vybavení domácnosti ponecháno na domluvě mezi manželi. Pokud by měla být ujednáním dotčena práva třetích osob, vyžaduje se jejich souhlas. Pro případ, že se manželé nedohodnou, stanoví další postup HausratsVO a k rozhodování o těchto záležitostech jsou příslušné rodinné soudy.

Vybavení domácnosti:

Rozdělení nemusí odpovídat bezpodmínečně majetkovým vztahům k jednotlivým předmětům. Probíhá na základě principu spravedlnosti a s ohledem na potřebnost manželů.

Platí vyvratitelná domněnka, že předměty získané během manželství jsou společným majetkem manželů. (§ 8 HausratsVO) Vybavení, které je společným majetkem manželů rozdělí soud spravedlivě a s ohledem na jeho účel. Rozdělení majetku spočívá v tom, že soudním rozhodnutím je stanoveno, komu který předmět připadá. (Dochází tedy k převodu vlastnických práv.) Ve prospěch manžela, kterému nebyl určitý předmět převeden do vlastnictví může soud stanovit přiměřenou náhradu.

Předměty ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů (§ 9 HausratsVO) mohou být přiděleny druhému manželovi pokud ten je na jejich dalším užívání závislý a pokud toto přenechání může být od manžele-vlastníka předmětu vyžadováno. Toto přidělení probíhá primárně soudním zřízením nájemního vztahu k předmětu a pouze pokud toto není možné, dochází soudním rozhodnutím k převodu vlastnictví za náhradu.

⁷² viz rozhodnutí Jc 4/ 2004 21 , Cdo 969/ 2002

Byt manželů (§ 3-7 HausratsVO):

Soud může byt přidělit buď jednomu manželovi k výlučnému užívání nebo může byt rozdělit k užívání oběma manželi.

Je-li jeden z manželů výlučným vlastníkem nebo se třetí osobou spoluvlastníkem domu, ve kterém se byt manželů nachází, může soud přidělit byt do užívání druhého manžela jen ve výjimečném případě, kdy je to nutné k zamezení nespravedlivé tvrdosti. Obdobné platí v případě, že jeden z manželů má výlučné nebo se třetí osobou společné právo užívání, dědičné právo stavby, nebo věcné právo bydlet na pozemku. Pokud dojde k přidělení bytu do užívání manželovi - nevlastníkovi, dochází zpravidla zároveň ke zřízení nájemního vztahu s manželem - vlastníkem.

Jsou – li manželé spoluvlastníky nebo spoludržiteli výše uvedených věcných práv, dochází k přidělení jednomu nebo rozdělení mezi oba dle principu spravedlnosti a účelnosti. (U přidělení jednomu manželovi opět s obvyklým zřízením nájemního vztahu s druhým manželem)

U nájemního bytu, na kterém nemá ani jeden z manželů výše jmenovaná věcná práva, může soud určit, že jeden z manželů se stane výlučným nájemníkem na místo obou manželů , nebo dokonce že jeden se stane výlučným nájemníkem na místo druhého manžela. V úvahu připadá i rozdělení mezi manželi.

S ohledem na skutečnost, že přidělování bytu manželům se dotýká ne nevýrazně práv třetích osob jako např. vlastníků, spoluvlastníků domů a jiných věcně oprávněných, jsou tyto osoby účastníky soudního jednání.

10.6. Dědění

Rozvedený manžel není **dle českého právního řádu** nadále zákonným dědicem druhého manžela . Dědit ovšem i po rozvodu může jako dědic ze závěti . Ze zákona může rozvedený manžel dědit pouze dle § 473 a násl. OZ jako osoba, která žila se zůstavitelem - druhým manželem ve společné domácnosti za splnění daných podmínek.

V německém právu má rozvod pro případ dědění stejné následky jako v právu českém.

11. MEDIACE PŘI ROZVODU MANŽELSTVÍ

Mediace je jednou z metod řešení konfliktu , při níž neutrální kvalifikovaná osoba – mediátor – pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání, jehož cílem je dosažení jejich spokojenosti s procesem a výsledkem řešení konfliktu.

„ Výzkum realizovaný v letech 1993 – 1996 v Anglii zkoumal úspěšnost rodinné mediace v souvislosti s rozpadem rodiny. Sledoval se způsob řešení péče o děti, vlastnických vztahů, financí a úspor v souvislosti s rozvodem. Studie se zúčastnilo 510 párů. Prokázalo se , že :

- rodinná mediace je dlouhodobým procesem ,
- průměrná délka řešení případu je asi deset hodin zhruba v šesti sezeních během dvaceti týdnů,
- 56 % párů dospělo k závěrečné písemné dohodě,
- 36 % párů se dohodlo ve všech sporných bodech
- 41 % párů se dohodlo jen v některých bodech
- 20 % párů se nedohodlo

- 80 % párů dosáhlo nějaké formy dohody
- páry, které použily tzv. kompletní mediaci (která umožňuje řešení všech vztahů- rodičovských , majetkových ,finančních) dosáhly lepších výsledků než páry , které použily tzv. koncentrovanou mediaci (jen na jeden problém- např. péči o děti)
- 60 % párů se shodlo na tom, že jim mediace pomohla snížit náklady na rozvod

Účastníci tohoto výzkumu byli dotázáni opakovaně po třech letech , kdy 63 % z nich bylo rádo, že mediaci podstoupili, 25 % dotázaných litovalo, že ji podstoupili , a zbytek nevěděl . 82 % účastníků kompletní mediace bylo rádo, že ji podstoupili, u koncentrované mediace byl počet spokojených klientů výrazně nižší. Výsledky výzkumu jednoznačně podporují názory na ještě větší využití mediace v rozvodových sporech, protože dokládají její pozitivní účinky na kvalitu vztahů členů původní rodiny po rozvodu.“⁷³

12. SOUDNÍ PŘÍSLUŠNOST, UZNÁVÁNÍ A VÝKON ROZHODNUTÍ O ROZVODU A ZÁLEŽITOSTECH SOUVISEJÍCÍCH V EVROPSKÉ UNII

Od vstupu České republiky do Evropské unie dne 1.5. 2004 jsou pro nás závazné prameny práva Evropského společenství. Nejčastější formou těchto rozhodnutí jsou nařízení a směrnice.

Dne 29. 5. 2000 bylo přijato nařízení Rady č. 1347/ 2000 o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem. Při posuzování případů bylo třeba mít na paměti, že tímto nařízením nebylo vázáno Dánsko. Nařízení se vztahovalo na civilní soudní řízení o rozvodu či neplatnosti manželství a na řízení s nimi související –tj. řízení o výchově a řízení o styku s dítětem (tzv. řízení o rodičovské zodpovědnosti) , pokud řízení bylo zahájeno po 1.3. 2001. Nařízení upravovalo stanovení soudní příslušnosti při rozhodování o rozvodu ,o výchově a o styku s dítětem a dále upravovalo pravidla pro uznávání a výkon rozsudků o rozvodu, ,o výchově a o styku s dítětem.

Při stanovení soudní příslušnosti soudů jednoho členského státu k rozhodnutí o rozvodu manželství rodičů dítěte bylo rozhodujícím hlediskem místo obvyklého pobytu manželů či jednoho z nich , při řízení o rodičovské zodpovědnosti pak místo obvyklého pobytu dítěte. V případě, kdy jeden z rodičů dítě přemístil do svého domovského státu, bylo třeba dle nařízení řešit situaci dle Haagské úmluvy z 25.10. 1980. Z dalších možných situací řešilo nařízení např. i případný nežádoucí souběh více soudních řízení.

Úprava uznání rozsudku se týkala jak rozsudků o rozvodu, tak i rozsudků o rodičovské zodpovědnosti. Úprava výkonu rozhodnutí se týkala pouze rozhodnutí o rodičovské zodpovědnosti. Obecně lze konstatovat, že soud státu, v němž měl být rozsudek uznán nebo vykonán, byl oprávněn a zároveň povinen o uznání nebo výkonu rozhodnout. Nařízení stanovilo okruh skutkových okolností, za nichž bylo možné v těchto případech rozhodnout záporně.

Dne 27. 11. 2003 bylo přijato nařízení Rady č. 2201 / 2003 o soudní příslušnosti, uznání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti, kterým se nařízení č. 1347/2000 zrušilo. Nové nařízení nabylo účinnosti ke dni 1.3. 2005 (mimo článků 67-70, účinných již k 1.8. 2004)

Zatímco nařízení Rady č. 1347/2000 platilo pouze pro případy, kdy se rozhodovalo o rodičovské zodpovědnosti v bezprostřední souvislosti s rozhodováním o rozvodu manželství rodičů dítěte, nařízení Rady č. 2201 / 2003 již tento rámec překračuje a požadavek provázanosti řízení již nevyžaduje. Tímto dochází k rovnoprávnějšímu postavení nemanželských dětí. Nové nařízení dále obsahuje podrobnější a ucelenější

⁷³ PhDr. Lenka Holá, Ph. D. Článek Mediace při řešení rodinných konfliktů, časopis Právo a rodina č. 4/ 2006

úpravu dané problematiky, řeší např. i možnost postoupení věci k soudu jiného členského státu, jestliže je to na místě vzhledem k možnosti snadnějšího přístupu dítěte k takovému soudu nebo jestliže to odpovídá jiným specifickým zájmům dítěte. Dále nové nařízení obsahuje pravidla pro případ, že dojde k občanskoprávnímu únosu dítěte, kdy tato situace je upravena i výše zmíněnou Haagskou úmluvou. Ve vztazích mezi členskými státy je třeba postupovat přednostně před Haagskou úmluvou dle tohoto nařízení v případech, kdy nařízení obsahuje specifický postup.

Občanskoprávní únos je definován ve čl. 3 sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34 / 1998 Sb. a není totožný s únosem v trestněprávním pojetí, který je upraven v §216 zákona č. 140/ 1961 Sb. (trestní zákon).⁷⁴

Výše zmíněná nařízení Rady jsou platná i pro **Spolkovou republiku Německo**, která byla jedním ze 6 států (Ještě Francie, Itálie, Belgie, Lucembursko, Nizozemí), které již v roce 1950 podpisem Pařížské smlouvy zřídily tzv. „Montánní unii“ – tj. Evropské sdružení uhlí a oceli (ESUO). V roce 1969 se všechny jeho instituce spojili s institucemi EHS (dnes pouze ES), které se později stalo součástí EU. V roce 2002 vypršela platnost Pařížské smlouvy. Vzhledem k tomu, že nebyla žádná vůle po jejím prodloužení, všechny aktivity a zdroje ESUO byly absorbovány Evropským společenstvím (ES). Během své existence položilo základ pro Evropskou Unii.

13. ROZVOD MANŽELSTVÍ S MEZINÁRODNÍM PRVKEM

13.a. Česká republika

Po vstupu České Republiky do EU a s nárůstem migrace obyvatelstva v rámci celého společenství je také třeba zmínit právní úpravu rozvodu s mezinárodním prvkem, ať už se jedná o situaci, kdy v České Republice žalují na rozvod cizinci nebo o situaci, kdy v cizině žalují na rozvod občané České Republiky.

„ V rodinně- právních vztazích s cizím prvkem je třeba vždy dbát na to, aby použití zahraniční normy nebránilo zásadě veřejného pořádku“⁷⁵

a) Rozvod cizinců v České Republice

Dle § 38 zákona č. 97/ 1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém (ZMPS) v posledním znění je- li alespoň jeden z manželů českým občanem, je dána pravomoc českého soudu. Toto pravidlo se uplatní i tehdy, když není v ČR místně příslušný soud. - Např. Podá- li žalobu na rozvod manželství v České Republice občan ČR i přesto, že trvale bydlí v cizině a má manžela/ manželku, který/á je příslušníkem cizího státu. Dle § 11 odst. 3 OSŘ Nejvyšší soud ČR musí určit pro řízení o rozvodu místně příslušný soud.

Není- li ani jeden z manželů občanem ČR, je pravomoc soudů ČR dána ve dvou případech:

Za prvé : Pokud má alespoň jeden z manželů v ČR pobyt a rozhodnutí soudu ČR může být uznáno v domovských státech obou manželů .

Za druhé : Pokud alespoň jeden z manželů má v ČR pobyt delší dobu. V takovémto případě pak není podmínka uznání ze strany domovského státu. (Dle judikatury by mělo jít o takovou dobu, která se svým trváním blíží úmyslu zdržovat se v určitém místě trvaleji. Pobyt tohoto druhu by neměl trvat kratší dobu než jeden rok- viz : R 26/ 1987)

⁷⁴ Článek Uznávání a výkon rozsudků ve věcech manželských a

ve věcech rodičovské zodpovědnosti v EU JUDr. Šárka Špeciánová, Časopis Právo a rodina 1/2005

⁷⁵ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 1996, str. 330

Soud se při rozhodování o rozvodu bude řídit hmotným právem státu, jehož jsou manželé v době zahájení řízení občany. Jsou – li manželé příslušníky různých států, řídí se soud českým právním řádem.

„Pokud by se chtěli na území České republiky rozvést občané státu, který nedovoluje rozvod manželství, nebo jej dovoluje jen za okolností mimořádně tíživých, ale manželé nebo alespoň jeden z nich žije v České republice po delší dobu, použije se také české právo.“⁷⁶

b) Rozvod občanů ČR v cizině

U rozsudku cizího státu ve věci rozvodu manželství, kde alespoň jeden z manželů je příslušníkem ČR bylo pro jeho platnost před vstupem ČR do EU třeba uznání rozsudkem Nejvyššího soudu ČR.

Od 1.3. 2005 tuto problematiku řeší nařízení Rady EU č.2201/ 2003, podle kterého je kritériem pravomoci soudů členských států obvyklé bydliště manželů, jejich státní příslušnost či domicil “Pojem domicil se týká států, které nepovažují za rozhodující státní příslušnost. Jde o Velkou Británii a Irsko”⁷⁷

Pokud je dána pravomoc více než jednoho z členských států, má právo zvolit si soud navrhovatel. V případě střetu vnitrostátní pravomoci a pravomoci dané tímto nařízením, má přednost druhá z nich. Není –li ale dána pravomoc podle tohoto nařízení, zvolí se pravomoc dle vnitrostátního předpisu.

Nařízení řeší i otázku litispendence, tedy věci pravomocně zahájené, kdy rozhodující je pravomoc soudu, kam byl návrh podán dříve. To ovšem nebrání straně, která podala pozdější návrh, aby ho podala i u soudu, který bude rozhodovat.

Rozhodnutí vydaná soudem členského státu v rodinných věcech se bez dalšího řízení uznávají v ostatních členských státech. Nelze je ani dále věcně přezkoumávat. Uznání lze odepřít pouze z taxativně stanovených důvodů:

- Pokud je ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem státu, kde má být uznáno.
- Pokud se odpůrce k jednání nedostavil proto, že mu písemnost, kterou se zahajuje řízení, nebyla doručena natolik včas, aby si mohl zajistit obranu. To neplatí, pokud odpůrce rozhodnutí neodvolatelně přijal.
- Překážka rei iudicate v případě, kdy rozhodnutí je neslučitelné s jiným rozhodnutím vydaným mezi týmiž účastníky ve státě uznání nebo s dřívějším rozhodnutím vydaným mezi týmiž účastníky kdekoli jinde, je-li takové rozhodnutí uznatelné v členském státě, kde je uznání požadováno.

13.b. Rozvod s mezinárodním prvkem ve Spolkové republice Německo

1. Jeden manžel je němec, druhý má cizí státní příslušnost

Pokud měl jeden z manželů německou státní příslušnost v době uzavření manželství, použije se na rozvod manželství německé právo. Toto platí i v případě, že k uzavření manželství došlo v cizině.

Pokud získal jeden z manželů německou státní příslušnost až po uzavření manželství a v době uzavření manželství měli s druhým manželem oba stejnou státní příslušnost, řídí se rozvod manželství právem země, jehož státní příslušnost měli oba manželé v okamžiku uzavření manželství.

2. Oba manželé mají cizí státní příslušnost

Pokud mají oba manželé stejnou cizí státní příslušnost, řídí se rozvod manželství právem státu, ke kterému jsou příslušní.

⁷⁶ JUDr. Lenka Macháčková, článek Rozvod manželství s mezinárodním prvkem, časopis Právo a rodina č. 8/ 2004

⁷⁷ Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Masarykova univerzita Brno 2003, str. 345)

Pokud jsou manželé různé státní příslušnosti a mají společné bydliště v Německu, bude se rozvod manželství řídit německým právem.

14. ZÁVĚR

Z důvodů vstupu České republiky (dále jen ČR) do Evropské Unie (dále jen EU) je třeba harmonizovat českou právní úpravu s právem členských států EU. Tuto povinnost stanoví již „dohoda o přidružení ČR“ , která byla sjednána a podepsána v říjnu roku 1993. V platnost vstoupila tato dohoda v únoru 1995 a její plný název je Evropská dohoda o přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé. V ČR docházelo a nadále někdy i dochází ve snaze sladit naše právo s právem EU k vydávání tzv. „dílčích novel“ upravujících vždy jen určitý právní problém. Náš právní řád se tak stává roztržštěný, nehledě na to, že si jednotlivé předpisy v jeho rámci mnohdy i odporují. V rámci harmonizace dochází občas k pouhému překládání předpisů členských států , přičemž se obsah těchto předpisů stává podružným. V úsilí sladit naše právo s právem EU se dokonce mnohdy stává, že jsme ještě „evropštější než Evropa“⁷⁸

Některé aspekty evropské právní úpravy do našeho právního řádu naopak stále ještě vtěleny nebyly, ačkoli by to bylo vhodné . Je třeba překonat roztržštěnost našeho právního řádu, zajistit vyhovující komplexní úpravu odrážející současný stav společnosti, ekonomiky,...atd. Z výše uvedených důvodů dne 18.4. 2001 schválila vláda ČR věcný záměr rekonstrukce právního řádu ČR.

V oblasti občanského práva hmotného je v **České republice** cílem vytvoření nového občanského zákoníku kontinentálního typu, který nebude navazovat na paradigmatu totalitárních právních přístupů k regulaci soukromého života dosud uchovávaná v platném OZ. Návrh bere v úvahu platné právo , ale nevychází z něho jako z dogmatu. Základní direktivy pro myšlenkové pojetí navrhovaného zákoníku obsahují Listina základních práv a svobod a Ústava České Republiky. Rodinnému právu je věnována převážně druhá část (§ 543 až § 868) navrhovaného občanského zákoníku. Ta obsahuje úpravu manželství (vznik, povinnosti a práva manželů, zánik), příbuzenství (pojem, druhy, vztahy mezi rodiči a dětmi, určování otcovství, osvojení), majetkového práva manželů, vypořádání s výjimkou obecné úpravy spoluvlastnictví , bydlení za trvání manželství, poručenství a jiných forem péče o dítě (opatrovnictví, svěření do péče, pěstounství), zapsaného partnerství (tj. nyní registrované partnerství) V souvislosti s rozvodem bude jistě zajímavá nová úprava povinností a práv manželů. „Případné neplnění povinností (i těch , které odpovídají výslovně uvedeným právům) nebude ani pro příště přímo vynutitelné , může mít ovšem faktické důsledky mající zásadní vliv na existenci rozvodového důvodu a mohou se projevit i při rozhodování o výživném nebo o bydlení rozvedeného manžela.“⁷⁹

Dle mého názoru, po porovnání naší stávající právní úpravy s úpravou německou, by jistě bylo vhodné upravit v našem právním řádu i situaci, kdy manželé žijí odloučeně, ačkoli ještě nejsou rozvedeni. (např. v úmyslu ukončit manželství rozvodem) Dále je třeba mnohem podrobněji upravit hospodaření se společným jměním manželů s ohledem na ochranu potenciálně slabšího člena manželského páru, nezletilých dětí a třetích osob. Ne marným vidím dále v rámci majetkoprávního vypořádání manželů provést i vyrovnání

78 Eliáš, K.; Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, Linde Praha 2001, str. 83 ., Když tedy příslušná směrnice ES nařizuje zvláštní režim přestávek v práci pro mladistvé zaměstnance, pak my evropské právo překonáme nařízením téhož pro všechny zaměstnance.“ (viz: ust. § 89 zákoníku práce)

79 JUDr. Daniela Kovářová, článek Rodinné právo v připravované rekonstrukci občanského práva, časopis PRÁVO A RODINA č. 2/2008

nároků na důchodové zaopatření. Podrobněji by měly být upraveny i poměry nezletilého dítěte po rozvodu jeho rodičů. Právo na styk s dítětem by měly mít , kromě osob příbuzných i osoby jiné, k nimž má dítě dlouhodobý citový vztah a nedostatek styku s nimi by pro něj mohl znamenat značnou újmu.

Zda splní nový kodex očekávání a do budoucna komplexně upraví občanskoprávní problematiku tak , aby bylo vyhověno potřebám současné společnosti a nebylo nadále třeba řady dalších novel ukáže až čas.

Pokud se týče procesní stránky občanského práva, je v České republice, stejně jako v celé řadě evropských zemí, považována za jeden z nejdůležitějších problémů civilního procesu problematika urychlování civilního řízení a efektivita řešení soudních sporů.

Novela OSŘ zákonem č. 59/ 2005 Sb. , který nabyt účinnosti od 1.4. 2005 usiluje o to, aby, pokud řízení před soudem prvního stupně netrpí hrubými vadami, které nelze napravit v řízení před odvolacím soudem , nápravu provedl odvolací soud. Směřuje k tomu, aby se předešlo zrušení rozhodnutí a vracení věci soudům prvního stupně, což celé řízení prodlužuje, zejména, stane –li se tak opětovně. Zákon stanoví taxativní výčet vad, pro které lze rozhodnutí zrušit a věc vrátit soudu prvního stupně.

Novela přinesla změnu např. v oblasti dokazování „Jestliže totiž soud prvního stupně rozhodne podle odvolacího soudu nesprávně, ačkoliv správně zjistí skutkový stav, nebo v případě, že je možné po doplnění dokazování náležitě zjistit skutkový stav, pak je povinností odvolacího soudu rozhodnout ve věci.“⁸⁰

Tato novela přinese sice jisté zatížení pro odvolací soudy, zároveň se však snaží zabránit tomu, aby soudy prvního stupně důkazní návrhy účastníků ve větším rozsahu ignorovaly.

Dále se novela mimo jiného zabývá aplikací § 118 a o.s.ř. , který soudům prvního stupně ukládá, aby , pokud se ukáže v průběhu jednání, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, byl vyzván soudem k doplnění svých tvrzení a poučen, jaké by byly následky nesplnění této výzvy. Dále z tohoto ustanovení vyplývá povinnost vyzvat účastníka, pokud je možné věc po právní stránce posoudit jinak , než podle účastníkovy názoru, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných okolností, a povinnost opět jej poučit, jaké by byly následky v případě nesplnění této výzvy. Dále z tohoto ustanovení vyplývá povinnost soudu prvního stupně vyzvat účastníka, pokud v průběhu jednání bylo zjištěno, že účastník dosud nenavrl důkazy potřebné k prokázání všech svých tvrzení, by tyto důkazy označil bez zbytečného odkladu a opět ho poučit o následcích nesplnění této výzvy. Odvolací soud dle novely postupuje dle § 118a o.s.ř. v případech, kdy poučení či výzvu soud prvního stupně úplně opomenul. Kromě toho je podle novelizovaného ustanovení § 213b odst. 2 o.s.ř. nyní vadou řízení v souvislosti s ustanovením 118a o.s.ř. jen taková vada, kde potřeba uvést další tvrzení a důkazy vyplýne z odlišného právního názoru odvolacího soudu, ne tedy každá vada související s ustanovením § 118a o.s.ř. Novela o.s.ř. č. 59/ 2005 Sb. přináší podstatné změny v odvolacím řízení a doplňuje tak zásadní novelu o.s.ř. č. 30 / 2000 Sb. , která , i přes mnohé změny, neupravila odvolací řízení tak , aby se nepodílelo na případném prodlužování civilních sporů.

---

80 JUDr. Et Mgr. Marek del Favero , článek “Poznámky k novele OSŘ (zák. č. 59/ 2005 Sb.) s účinností od 1.4. 2005”, časopis PRÁVO A RODINA č. 4/2005

15. RESUMÉ

Rigorózní práce na téma porovnání právní úpravy rozvodu v českém a německém právu shrnuje základní problematiku týkající se rozvodu manželství a důsledků s ním spojených v České republice a ve Spolkové republice Německo.

V úvodu této práce se pojednává obecně o účelu právní úpravy rozvodu. Ten je spatřován v umožnění řešení a odstranění manželského konfliktu a jeho důsledků za pomoci orgánů k tomu způsobilých. Upozorňuje na nutnost právní regulace této problematiky v dnešní době, kdy dochází k neustálému zvyšování rozvodovosti.

V druhé části práce je stručně shrnut vývoj právní úpravy rozvodu na území českých i německých zemí od počáteční nerozlučitelnosti manželství až do současnosti..

Třetí část této práce, shodně pro Českou republiku i pro Spolkovou republiku Německo, se zabývá principem, na kterém je postaveno rozvodové právo. Jedná se o rozvrat manželství, který je zde i blíže definován.

Ve čtvrté části rigorózní práce je popsána procesní stránka rozvodu manželství, odděleně pro Českou republiku a Německo, takřka od podání návrhu na rozvod až po právní moc rozhodnutí o rozvodu včetně připravovaných změn v řízení o rozvodu v Německu.

Pátá část blíže rozebírá podmínky, které je třeba pro rozvod manželství splnit. S ohledem na skutečnost, že v České republice jsou způsoby rozvodu manželství dva, a to: sporný rozvod manželství dle § 24 zákona o rodině a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství dle § 24a zákona o rodině, činí tak pro každý způsob rozvodu samostatně. Shodně je postupováno i v případě německé první úpravy, kde se jedná o sporný rozvod a o rozvod tzv. „smluvený“.

Dále se práce věnuje ustanovením českého i německého právního řádu upravujícím ochranu manžela, který s rozvodem nesouhlasí a stejně tak i ochranu zájmů nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem jejich rodičů.

V osmé části práce je pojednáváno o právní úpravě odloučeného žití manželů a o jeho následcích. Práce se zaměřuje pouze na německou právní úpravu, jelikož český právní řád tuto problematiku neobsahuje. Zmiňuje se o účincích odloučeného žití manželů na rodičovskou péči, na právo na výživné manžela, vybavení domácnosti, byt manželů, případné dědění po manželovi a další.

Devátá část řeší poměrně podrobně poměry dítěte po rozvodu jeho rodičů jak v českém právu, tak i v právu německém. Popisuje jednotlivé způsoby výchovy dítěte, úpravu výživného, styk s dítětem, ustanovení kolizního opatrovníka dítěte či případnou činnost psychologů. Zmiňuje se i o procesních právech dítěte a o syndromu zavrženého rodiče jako důsledku popouzení dítěte proti druhému rodiči.

Obsáhlá desátá část rigorózní práce se zabývá dalšími právními následky rozvodu, každým jednotlivě, samostatně pro Českou republiku a Německo. Jedná se o osobní status rozvedených manželů, příjmení, výživné rozvedeného manžela, majetek manželů po rozvodu, kdy německý právní řád upravuje, na rozdíl od našeho právního řádu, i vyrovnání nároků na důchodové zaopatření, a dále byt a bydlení manželů po rozvodu a konečně dědění.

V jedenácté části je pojednáváno o mediaci, jako o jedné z metod pomoci účastníkům rozvodového řízení.

Dvanáctá část zmiňuje vliv Evropské Unie na rozvod manželství a záležitosti s ním spojené především pokud se týče procesního práva. Zabývá se soudní příslušností, uznáváním a výkonem rozhodnutí.

Třináctá část jen velice stručně popisuje pravidla pro rozvod s mezinárodním prvkem jak v České republice, tak i v Německu.

Závěr rigorózní práce hodnotí stávající právní úpravu a zmiňuje připravované změny jak v oblasti občanského práva hmotného, tak i v občanském právu procesním.

V příloze rigorózní práce jsou k dispozici statistické ukazatele týkající se zpracovávané problematiky rozvodu manželství pro Českou republiku a Spolkovou republiku Německo.

RESUMÉ

Die rigorose Arbeit über die rechtliche Regelung der Ehescheidung im tschechischen und deutschen Recht rekapituliert die Grundproblematik der Ehescheidung und der dadurch entstehenden Konsequenzen in der Tschechischen Republik und in der Bundesrepublik Deutschland.

In der Einleitung dieser Arbeit wird allgemein das Ziel der rechtlichen Regelung der Ehescheidung behandelt. Das Ziel wird in der Ermöglichung der Lösung und der Beseitigung des Ehekonfliktes und dessen Folgen gesehen unter Hilfeleistung der dazu kompetenten Organe. Sie macht auf die Notwendigkeit der rechtlichen Regelung dieser Problematik in der heutigen Zeit aufmerksam, wann es zu einer ständigen Steigerung der Scheidungsquote kommt.

In dem zweiten Teil der Arbeit ist kurz die Entwicklung der rechtlichen Regelung der Ehescheidung auf dem Gebiet der tschechischen und deutschen Länder von der anfänglichen Untrennbarkeit der Ehe bis Gegenwart zusammengefasst.

Der dritte Teil dieser Arbeit, gleichlautend für die Tschechische Republik sowie für die Bundesrepublik Deutschland beschäftigt sich mit dem Prinzip, auf dem das Scheidungsrecht beruht. Es handelt sich um Scheitern der Ehe, das hier auch näher definiert wird.

Im vierten Teil der rigorosem Arbeit ist die Prozessseite der Ehescheidung beschrieben, getrennt für die Tschechische Republik und Deutschland, beinahe ab Scheidungsantrag bis zu der Rechtskraft der Entscheidung über die Scheidung inclusive der in der Vorbereitung sich befindlichen Änderungen im Ehescheidungsprozess in Deutschland.

Der fünfte Teil analysiert näher die Bedingungen, die für die Ehescheidung erfüllt werden müssen. Mit Rücksicht auf die Tatsache, daß es in der Tschechischen Republik zwei Arten der Ehescheidung gibt, und zwar: die Streitige Scheidung gem. § 24 des Familiengesetzes und die Ehescheidung ohne Ermittlung der Scheiterungsgründen gem. § 24a des Familiengesetzes, ist jede Scheidungsart selbstständig analysiert. Gleichlautend wird auch im Fall der deutschen Rechtsregelung fortgeschritten, wo es sich um die Streitige Scheidung und um die „verabredete“ Scheidung handelt.

Die Arbeit widmet sich ferner den Bestimmungen sowohl der tschechischen als auch der deutschen Rechtsordnung, die den Schutz des Ehemannes, welcher der Scheidung widerspricht und auch den Schutz der minderjährigen Kinder in Zusammenhang mit der Ehescheidung ihrer Eltern regeln.

Im achten Teil der Arbeit wird die Rechtsregelung des getrennten Lebens der Eheleute und dessen Folgen behandelt. Die Arbeit konzentriert sich nur auf die deutsche Rechtsregelung, weil die tschechische Rechtsordnung diese Problematik nicht enthält. Es werden die Auswirkungen des getrennten Lebens der Eheleute auf die elterliche Sorge, auf das Recht auf den Ehegattenunterhalt, auf die Haushaltsausstattung, auf die Wohnung der Eheleute, auf die eventuelle Erbschaft nach dem Ehemann und weitere erwähnt.

Der neunte Teil löst relativ ausführlich die Verhältnisse des Kindes nach der Scheidung seiner Eltern sowohl im tschechischen als auch im deutschen Recht. Es werden die einzelnen Arten der Erziehung eines Kindes, Ernährung, Verbindung zu dem Kind, Festlegung eines Kollisionskurators für das Kind oder Tätigkeit eventuellen Psychologen beschrieben. Es werden auch die Prozessrechte des Kindes und das Syndrom des verworfenen Elternteiles als Folge einer Aufreizung des Kindes gegen dem anderen Elternteil erwähnt.

Der umfangreiche zehnte Teil der rigorosem Arbeit beschäftigt sich mit weiteren rechtlichen Folgen der Ehescheidung, mit jeder Folge einzeln, getrennt für die Tschechische Republik und Deutschland. Es handelt sich um den persönlichen Status der geschiedenen Eheleute, Familienname, Ernährung für den geschiedenen Ehemann, Vermögen der Eheleute nach der Scheidung, wann die deutsche Rechtsordnung regelt im Unterschied zu unserer Rechtsordnung auch die Ausgleichung der Rentenansprüche, ferner die Wohnung und das Wohnen der Eheleute nach der Scheidung und schließlich auch die Vererbung.

Der elfte Teil behandelt die Mediation, als eine der Methoden der Hilfe für die Teilnehmer des Ehescheidungsprozesses .

Der zwölfte Teil erwähnt den Einfluß der Europäischen Union auf die Ehescheidung und die damit verbundenen Angelegenheiten, vor allem das Prozessrecht. Er beschäftigt sich mit der Gerichtszuständigkeit, Anerkennung und Entscheidungsvollstreckung.

Der dreizehnte Teil beschreibt nur sehr kurz die Regel für die Ehescheidung mit einem internationalem Element sowohl in der Tschechischen Republik als auch in Deutschland.

Das Ende der rigorosem Arbeit bewertet die heutige rechtliche Regelung und erwähnt die geplanten Änderungen sowohl im Gebiet des Bürgerrechtes, als auch des Zivilprozessrechtes.

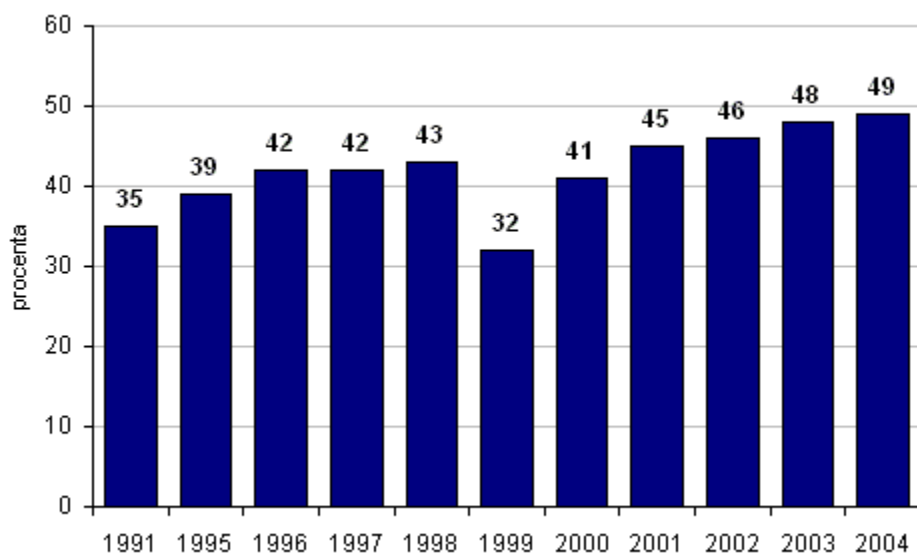
In der Anlage der rigorosem Arbeit sind zur Verfügung statistische Angaben über die Problematik der Ehescheidung für die Tschechische Republik und für die Bundesrepublik Deutschland.

16. PŘÍLOHA – STATISTIKA

16.a. Česká Republika

Údaje jsou čerpány z oficiálního serveru Českého statistického úřadu © 2009

Úhrnná rozvodovost* v období 1991 – 2004 v %

Rozvody, rozvodovost, rozvodový index a úhrnná rozvodovost v letech 1989-2001

Rok	Počet rozvodů	Hrubá míra rozvodovosti	Rozvodový index	Úhrnná rozvodovost
		(rozvody na 1000 obyv)	(rozvody na 100 sňatků)	na 100 sňatků
1989	31 376	3,0	38,6	37,2
1990	32 055	3,1	35,2	38,0
1991	29 366	2,8	40,8	34,9
1992	28 572	2,8	38,6	34,0
1993	30 227	2,9	45,8	36,2
1994	30 939	3,0	52,9	37,6
1995	31 135	3,0	56,7	38,5
1996	33 113	3,2	61,4	41,8
1997	32 465	3,2	56,2	42,1
1998	32 363	3,1	58,8	43,1
1999	23 657	2,3	44,2	32,4
2000	29 704	2,9	53,7	41,3
2001	31 586	3,1	60,3	45,0

Struktura ukončených rozvodových řízení v ČR v letech 1989-2001

Rok	Celkem ukončených řízení	Počet rozvodů	Podíl řízení ukončených rozvodem %	z toho návrh podala žena	
				absolutně	%
1989	40 971	31 376	76,6	.	.
1990	41 641	32 055	77,0	.	.
1991	38 263	29 366	76,7	.	.
1992	36 897	28 572	77,4	18 691	65,4
1993	38 269	30 227	79,0	19 999	66,2
1994	38 614	30 939	80,1	20 764	67,1
1995	38 766	31 135	80,3	20 902	67,1
1996	40 451	33 113	81,9	22 101	66,7
1997	39 592	32 465	82,0	22 113	68,1
1998	39 616	32 363	81,7	22 027	68,1
1999	29 610	23 657	79,9	15 972	67,5
2000	34 946	29 704	85,0	20 208	68,0
2001	36 694	31 586	86,1	21 231	67,2

. údaj není k dispozici

Rozvody podle příčiny rozvratu manželství

Rok	Příčina na straně muže			Příčina na straně ženy		
	alkoholismus	rozdíly povah	nevěra	alkoholismus	rozdíly povah	Nevěra
1989	10,8	37,3	15,8	1,0	37,3	14,7
1990	10,3	40,5	15,0	1,4	49,1	16,8
1991	10,0	40,8	14,8	1,0	40,8	13,6
1992	10,0	43,4	14,8	1,0	43,4	13,4
1993	9,5	48,4	14,1	0,8	48,4	12,1
1994	9,2	49,1	13,7	0,8	49,1	11,5
1995	9,4	48,8	12,9	0,7	49,9	10,5
1996	8,8	49,3	12,4	0,7	50,3	9,5
1997	8,7	49,2	12,3	0,8	50,5	9,0
1998	8,1	50,7	12,0	0,8	51,7	8,4
1999	6,4	44,9	8,9	0,7	47,1	6,4
2000	5,8	47,0	8,0	0,5	49,1	5,6
2001	5,2	46,5	7,2	0,5	47,4	4,7

Rozvody podle pořadí rozvodu u muže a ženy

Rok	Počet rozvodů	Pořadí rozvodu na straně muže			Pořadí rozvodu na straně ženy		
		1	2	3+	1	2	3+
1992	28 572	82,3	15,1	2,6	81,8	15,8	2,4
1993	30 227	82,0	15,6	2,4	82,1	15,4	2,5
1994	30 939	82,6	15,0	2,4	82,3	15,3	2,4
1995	31 135	81,7	15,8	2,5	81,9	15,7	2,3
1996	33 113	81,6	15,9	2,5	81,8	15,9	2,3
1997	32 465	81,2	16,3	2,5	81,3	16,2	2,5
1998	32 363	80,2	17,1	2,7	80,5	16,8	2,7
1999	23 657	79,6	17,6	2,8	79,8	17,4	2,8
2000	29 704	80,3	17,6	2,1	81,2	16,9	1,9
2001	31 586	80,6	17,4	2,0	81,5	16,8	1,8

Struktura rozvodů podle věku muže (%)

Rok	-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50+
	Věk mužů							
1989	0,2	10,1	19,1	19,5	18,6	15,3	8,7	8,4
1990	0,2	10,7	19,8	19,1	19,0	15,2	8,4	7,5
1991	0,2	10,6	21,1	18,1	18,2	15,5	8,5	7,8
1992	0,2	10,8	21,6	17,4	17,4	15,2	9,6	7,8
1993	0,2	10,3	21,4	17,9	17,6	15,0	9,9	7,7
1994	0,2	10,1	20,6	18,4	16,5	15,2	10,7	8,3
1995	0,1	9,8	19,7	19,1	16,2	15,5	10,9	8,6
1996	0,1	8,6	19,6	19,8	15,8	15,1	11,6	9,5
1997	0,0	7,7	19,3	19,9	15,8	15,3	11,6	10,4
1998	0,1	6,7	18,2	20,0	15,7	15,2	12,4	11,7
1999	0,0	5,7	18,2	19,6	16,2	14,4	12,4	13,5
2000	0,0	4,6	18,0	20,1	17,5	14,3	12,2	13,2
2001	0,0	3,7	17,1	20,0	18,5	14,5	12,7	13,6

Struktura rozvodů podle věku ženy (%)

Rok	-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50+
	Věk žen							
1989	1,4	19,7	19,7	18,0	17,5	12,8	6,1	4,8
1990	1,4	20,0	21,0	17,5	16,8	12,9	6,1	4,3
1991	1,4	20,3	22,0	16,0	16,8	12,6	6,3	4,6
1992	1,5	20,3	22,4	16,0	15,9	12,5	7,0	4,4
1993	1,2	19,9	22,8	16,4	15,7	12,4	7,3	4,3
1994	1,0	19,4	22,0	17,0	15,2	12,9	7,7	4,7
1995	0,7	18,8	21,5	18,0	14,7	13,3	8,0	5,0
1996	0,4	17,1	22,2	18,5	14,2	13,1	8,6	5,8
1997	0,3	15,6	22,3	18,9	14,6	13,0	8,9	6,4
1998	0,3	13,7	22,0	19,0	14,8	13,1	9,8	7,2
1999	0,2	12,0	23,0	18,4	14,8	12,8	10,0	8,8
2000	0,2	10,3	23,9	19,3	15,9	12,3	9,9	8,3
2001	0,1	8,4	23,3	20,1	17,0	12,6	10,0	8,5

Struktura rozvodů podle délky trvání manželství (%)

Rok	Délka trvání manželství v letech							
	0-1	2-3	4-6	7-9	10-14	15-19	20-24	25+
1989	9,0	15,9	18,8	12,5	17,7	13,2	7,6	5,3
1990	8,8	16,9	18,9	12,6	17,0	13,2	7,9	4,7
1991	9,1	16,7	19,0	13,3	16,2	13,1	7,6	5,1
1992	8,0	16,5	19,7	13,7	15,9	13,0	8,0	5,3
1993	6,1	17,1	19,9	14,4	15,9	13,0	8,2	5,3
1994	5,6	15,8	20,3	14,5	16,0	13,0	8,9	6,0
1995	4,5	14,8	21,3	14,9	16,6	12,6	9,3	6,0
1996	4,1	12,8	21,3	15,8	17,2	12,5	9,7	6,6
1997	4,2	11,3	20,6	16,8	18,1	12,3	9,6	7,1
1998	4,9	10,6	18,5	16,9	19,0	12,3	10,0	7,8
1999	5,5	11,6	17,1	16,4	18,7	11,7	9,9	9,2
2000	4,3	11,5	15,7	16,1	20,8	12,8	9,8	9,0

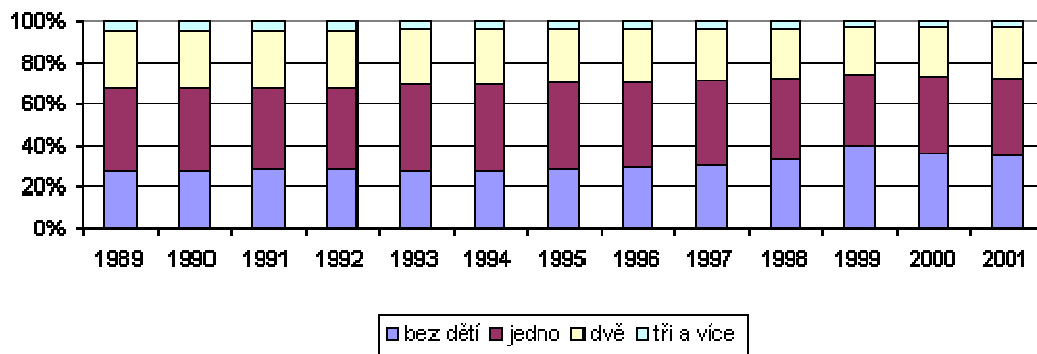
Struktura rozvodů s nezletilými dětmi

Rok	Počet nezletilých dětí		
	1	2	3+
1989	54,5	38,7	6,8
1990	54,9	38,7	6,4
1991	55,3	38,4	6,3
1992	55,5	38,4	6,1
1993	57,1	37,3	5,6
1994	57,9	36,4	5,7
1995	58,3	36,2	5,5
1996	58,4	36,3	5,3
1997	58,7	36,0	5,3
1998	58,2	36,1	5,7
1999	57,8	37,0	5,2
2000	58,1	36,8	5,1
2001	58,1	36,9	5,0

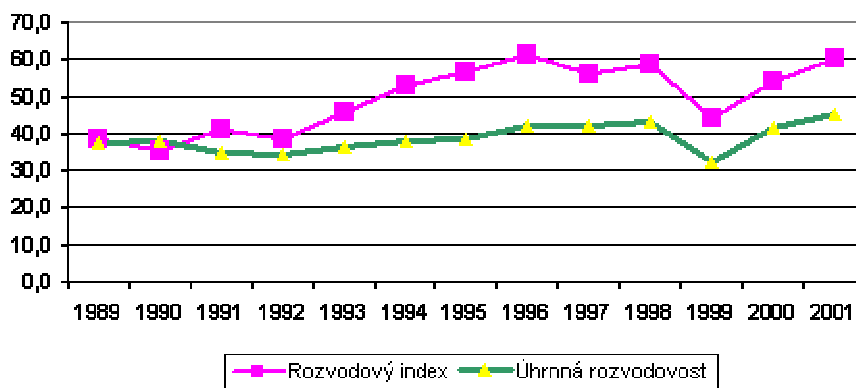
Rozvody podle vzdělání muže a ženy (%)

Rok	Vzdělání muže				Vzdělání ženy			
	základní	střední bez mat.	střední s mat.	vysoko-školské	základní	střední bez mat.	střední s mat.	vysoko-školské
1989	23,5	47,3	20,3	8,9	31,0	34,0	29,5	5,5
1990	22,8	47,7	20,4	9,1	29,5	34,9	29,8	5,8
1991	21,6	48,6	20,9	8,9	27,6	36,3	30,6	5,5
1992	20,1	49,1	21,9	8,9	24,9	37,2	31,9	6,0
1993	20,0	47,8	22,9	9,3	23,8	37,1	33,0	6,1
1994	19,3	49,0	22,4	9,3	23,0	37,8	33,0	6,2
1995	18,0	49,6	23,2	9,2	21,2	39,2	33,2	6,4
1996	16,1	51,7	23,0	9,2	20,0	40,4	33,1	6,5
1997	15,4	53,1	22,3	9,2	18,9	42,3	32,3	6,5
1998	13,8	53,9	22,8	9,5	18,1	42,9	32,2	6,8
1999	13,5	53,2	23,9	9,4	17,1	42,8	33,7	6,4
2000	11,8	54,6	24,1	9,5	15,1	43,4	34,6	6,9
2001	10,5	54,5	25,2	9,8	13,7	44,1	34,8	7,4

Struktura rozvodů podle počtu nezletilých dětí

Vybrané míry rozvodovosti v letech 1989-2001

16.b. Spolková republika Německo

Düsseldorfer Tabelle , Oberlandesgericht Düsseldorf

Düsseldorfer Tabelle 1.Januar 2009

A. Kindesunterhalt

Nettoeinkommen des Barunterhalts pflichtigen (Anm. 3, 4)	Altersstufen in Jahren (§ 1612a Abs. 1 BGB)				Prozentsatz	Bedarfs- kontrollbetrag Anm. 6
	0-5	6- 11	12- 17	ab 18		
Alle Beträge in EURO						
1. bis 1.500	281	322	377	432	100	770/900
2. 1.501-1.900	296	339	396	454	105	1.000
3. 1.901-2.300	310	355	415	476	110	1.100
4. 2.301-2.700	324	371	434	497	115	1.200
5. 2.701-3.100	338	387	453	519	120	1.300
6. 3.101-3.500	360	413	483	553	128	1.400
7. 3.501-3.900	383	438	513	588	136	1.500
8. 3.901-4.300	405	464	543	623	144	1.600
9. 4.301-4.700	428	490	574	657	152	1.700
10. 4.701-5.100	450	516	604	692	160	1.800
ab 5.101	Nach den Umständen des Falles					

Tabulky 1- 9 , zdroj uveden u každé tabulky zvlášť

17. SEZNAM LITERATURY

- Ambrock, E.: Ehe und Ehescheidung, de Gruyter, Berlin, New York, 1977
- Bakalář, E.; Řičan, P.; Vágnerová, M.: Dětská klinická psychologie, Praha 1991
- Bělina, P.; Grulich, T.; Halada, J.; Hrbek, J.; Mareš, P.; Moravcová, D.; Pokorný, J.; Rak, J.; Roček, P.A.; Tomeš, J.: Dějiny zemí Koruny české I,II, Paseka, Praha, Litomyšl, 1995
- Bergerfurth, B.: Das Eherecht, Rudolf Haufe Verlag, Freiburg im Breisgau, 1990
- Drews, G.; Pohl, D.: Das Scheidungsrecht, Wilhelm Heyne Verlag, München, 1994
- Eliáš J. a spol.: Zákon o rodině, komentář, vydání první, Státní tiskárna, 1970, str. 94.
- Eliáš, K.; Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva, Linde Praha 2001
- Giesen, D.: Familienrecht, Mohr, Tübingen, 1997
- Grziwotz, H.: Trennung und Scheidung, Beck- Rechtsberater, Deutscher Taschenbuch Verlag 2001 (5. vydání)
- Haderka, J.F.: Rozvod v současné době – Díl první, Praha 1986
- Holub, M.; Nová, H.: Zákon o rodině a předpisy související. 4. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1.4. 2000. Praha, Linde, 2000
- Holub, M.; Pokorný, M.; Bičovský, J.: Společné jmění manželů, Linde Praha, 2000
- Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině -Komentář. 2. vydání. Praha. C.H. Beck, 2001
- Jehlička, O.; Švestka, J.; Škárová, M. a kol.: Občanský zákoník- komentář, C.H. Beck 2002 (7. vydání)
- Knappová, M.; Švestka, J. a kol.: Občanské právo hmotné I,II,III, ASPI Publishing 2002
- Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, Doplněk, Brno 1996
- Maříková; Petrušek.; Vodáková : Demografie (nejen) pro demografy, Sociologické nakladatelství, Praha 1998
- Planková, O.: Rozvod manželstva v československém práve, Osveta Bratislava 1964
- Radvanová, S.; Zuklínová, M.: Kurs občanského práva- Instituty rodinného práva, C.H. Beck Praha, 1999
- Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropský justiční prostor (v civilních otázkách), Masarykova univerzita Brno 2003
- Schwab, D.: Familienrecht, C.H. Beck München 2001 (11 vydání)
- Veselá, R.: Vývoj rodinného práva do roku 1938, Masarykova univerzita Brno, 1993
- Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, Linde Praha 2002 (2. vydání)

Články :

- Bakalář, E., Novák, D.: Právní aspekty znalec. činnosti psychologů při posuzování výchov. předpokladů rodičů s nezletilými dětmi – Kritéria rozváděj. se rodičů, Publikovaný názor vydaný 30.12. 1993 (Sborník)
- Bakalář, E., Novák, D.: Popouzení dítěte proti druhému rodiči. Pohled na motivy , Publikovaný názor vydaný 30.12. 1993 (Sborník)
- Burešová, E.: Střídavá výchova dětí po rozvodu, odborný časopis Rodinné právo 11/99
- Del Favero , M.: Příspěvek na výživu rozvedeného manžela pro dobu po rozvodu , časopis Právo a rodina č. 5/ 04
- Del Favero , M.: Poznámky k novele OSŘ (zák. č. 59/ 2005 Sb.) s účinností od 1.4. 2005, časopis Právo a rodina č. 4/05
- Dvořáková Závodská, J.: Exekuce a společné jmění manželů , časopis Právo a rodina č. 11/04
- Haderka, J.F. : Rozvod a rozvodové řízení od účinnosti zákona č. 91/ 1998 Sb. Právní praxe, 1998, č.6
- Holá, L.: Mediace při řešení rodinných konfliktů, časopis Právo a rodina č. 4/ 06
- Hrušáková : Rozvod manželství, odborný časopis Rodinné právo 1/99
- Jurčík, R.: Praxe rozvodového řízení, odborný časopis Rodinné právo 7/99
- Kovářová , D.: Stručný průvodce opatrovnickým a rozvodovým řízením , časopis Právo a rodina 3/ 05
- Kovářová , D.: Výživné mezi manžely , časopis Právo a rodina č. 4/ 06
- Kovářová , D : Rodinné právo v připravované rekonstrukci občanského práva, časopis Právo a rodina č. 2/08
- Kurimaiová, A.: Rozvod manželství podle ustanovení § 24a zákona o rodině, odborný časopis Rodinné právo 1/99
- Macháčková , L : Rozvod manželství s mezinárodním prvkem , časopis Právo a rodina č. 8/ 04
- Mašek, D.: Výživné po rozvodu, odborný časopis Rodinné právo 1/99
- Mašek, D.: Bydlení po rozvodu, odborný časopis Rodinné právo 6/99
- Mašek, D.: Dítě a rozvod, odborný časopis Rodinné právo 7/02
- Mašek, D.: Byt po rozvodu, odborný časopis Rodinné právo 9/02
- Mašek, D.: Výživné pro nezletilé děti podnikatelů, Časopis Právo a rodina 9/04
- Meyer – Götz , K.: Otázky německého rodinného práva, práva na výživné a manželského majetkového práva s přihlédnutím k mezistátním důsledkům, Bulletin advokacie 1/04
- Špeciánová, Š : Uznávání a výkon rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti v EU ,Časopis Právo a rodina 1/05
- Tyl , J.: Soudní praxe úpravy porozvodové péče o děti , časopis Právo a rodina 4 / 06

Soudní rozhodnutí:

- Stanovisko Nejvyššího soudu Cpj 33/78
- Rozsudek Nejvyššího soudu Rc 11/85
- Rozsudek Nejvyššího soudu Rc 37/94
- Usnesení Nejvyššího soudu 7 Tdo 1376/ 2003
- Usnesení Nejvyššího soudu 20 Cdo 238/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu 6 Tdo 326/2004

- BGH FamRZ 1973, 254,256
- BGH FamRZ 1979, 422, 423
- BGH FamRZ 1980,126
- BGH FamRZ 1981, 539, 540
- BGH FamRZ 1981, 1042,1044
- BGH FamRZ 1981, 1159
- BGH FamRZ 1981, 1163
- BGH FamRZ 1982, 29
- BGH FamRZ 1982,148,149
- BGH FamRZ 1982, 254 ,582
- BGH FamRZ 1983,456
- BGH FamRZ 1985,787,788
- BGH FamRZ 1987, 689,690,1238
- BGH FamRZ 1988,375, 377
- BGH FamRZ 1998, 671

- OLG Celle, FamRZ 1978, 508
- OLG Hamburg FamRZ 1986,469
- OLG Frankfurt FamRZ 1987, 159
- OLG München FamRZ 1996, 730

- BverfGE 61, 358

18. KLÍČOVÁ SLOVA

Rozvod manželství - *Divorce*